

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Г. І. Приходько, М. Б. Добровольська

**ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ
ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ
ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ:
ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Монографія

¹²⁵⁶
 ¹²³³
1996 | Львів – Торунь
LIHA-PRES | Liha-Pres
2024

Рецензенти:

Бабелюк О. А. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та перекладознавства навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України;

Бігунова Н. О. – доктор філологічних наук, професор, завідувачка кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Строченко Л. В. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія»

Випусковий редактор:

Меркулова О. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Запорізького національного університету

Засоби вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі: лінгвопрагматичний аспект : монографія / Г. І. Приходько, М. Б. Добровольська ; Запорізький національний університет. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 168 с.

ISBN 978-966-397-379-1

DOI 10.36059/978-966-397-379-1

Монографію присвячено дослідженню засобів вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі. У фокусі роботи перебуває лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти імпліцитних смислів. Доведено, що оцінність є невід'ємним компонентом художнього дискурсу, який репрезентує динамічний комунікативний процес, на тлі якого відбувається обмін інформацією між адресантом і адресатом у певному місці, часі та просторі. Простежено особливості імпліцитної оцінки, які полягають у тому, що вона формально не вербалізована мовними одиницями у висловлюванні, але може бути виведена з його імпліцитного змісту.

Запропоновано схему ситуації з імпліцитною оцінкою, що має таку послідовність: адресант висловлювання, мета, вибір засобів спілкування, ефект комунікативного акту, адресат висловлювання. Така схема відображає структуру комунікативного акту, а також є основою для аналізу дискурс-фрагментів. Під час дослідження функціонування імпліцитної оцінки в художньому дискурсі було виокремлено ситуації оцінки з низьким, середнім та високим ступенями імпліцитності. Встановлено, що в художньому дискурсі імпліцитна оцінка реалізується в межах кооперативної, маніпулятивної та конфронтаційної стратегії та їх тактик.

Для філологів, викладачів, студентів та аспірантів, а також для широкого кола читачів, які цікавляться цією проблемою.

УДК 81.111'44

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ.....	8
1.1 Категорія оцінки як предмет лінгвістичних досліджень.....	8
1.2 Поняття імпліцитності та імпліцитної оцінки в лінгвістиці.....	18
1.3 Джерела імпліцитної оцінки в художньому дискурсі.....	25
1.4 Підходи до трактування дискурсу в сучасних мовознавчих студіях.....	34
1.5 Методика дослідження ситуації із імпліцитною оцінкою.....	41
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	52
2.1 Ситуація оцінки з низьким ступенем імпліцитності.....	54
2.2 Ситуація оцінки із середнім ступенем імпліцитності.....	64
2.3 Ситуація оцінки з високим ступенем імпліцитності.....	86
РОЗДІЛ 3. ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	95
3.1 Місце мовленнєвих актів у формуванні імпліцитної оцінки.....	96
3.2 Комунікативні стратегії й тактики реалізації імпліцитної оцінки в художньому дискурсі.....	113
3.2.1 Імпліцитна оцінка як складник кооперативної стратегії й тактики її реалізації.....	118
3.2.2 Імпліцитна оцінка як складник конфронтаційної стратегії й тактики її реалізації.....	123
3.2.3 Імпліцитна оцінка в межах маніпулятивної стратегії й тактики її реалізації.....	127
ВИСНОВКИ.....	138
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	141
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	165

ВСТУП

Процес оцінювання постійно супроводжує життєдіяльність людини, адже це спосіб взаємодії з навколишнім світом, пізнання, спілкування, а також самовираження. Лінгвістичний аспект дослідження поняття оцінки вивчали Н. Д. Арутюнова [8], О. Ю. Беляєва [28], Н. О. Бігунова [30], Т. А. Космеда [120], Г. І. Приходько [172], І. В. Онищенко [160] та ін.

Мовознавці розглядають оцінку як засіб вираження інформації про об'єкт та його цінність, з урахуванням своїх інтересів, потреб та вимог. Оцінка залежить від автора мовлення, його уявлень про цінність об'єкта, соціальні норми, смаки, інтереси, відчуття та реалізує суб'єктивні уявлення про об'єктивний світ чи події.

Велика увага в лінгвістиці приділяється смислам, що не мають прямого вираження, тобто є імпліцитними. Прямо не виражене ставлення суб'єкта до об'єкта висловлювання дослідники кваліфікують як імпліцитну оцінку. Вивченням питання імпліцитності та імпліцитної оцінки займались Н. В. Анохіна [3], Л. Р. Безугла [16; 18; 22], Н. Я. Іванишин [90], М. О. Камінська [97], Л. В. Кардаш [103], І. Б. Морозова [155], Г. І. Приходько [171], О. О. Селіванова [179]. Незважаючи на великий обсяг напрацювань в цій царині та значну кількість наявних потрактувань імпліцитності та імпліцитної оцінки, залишається фрагментарно дослідженим лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти актуалізації імпліцитної оцінки в художньому дискурсі.

Актуальність зумовлена: 1) релевантністю поглиблення знань щодо явища імпліцитності та імпліцитної оцінки; 2) всебічним вивченням імпліцитного способу репрезентації оцінки з урахуванням когнітивно-прагматичної специфіки, комунікативних аспектів мовленнєвої взаємодії та соціальних характеристик мовців у конкретних умовах спілкування, що визначає відповідність дослідження викликам сучасної лінгвістики.

Мета монографічної розвідки полягає в дослідженні засобів вираження імпліцитної оцінки в лінгвокогнітивному та прагматичному площинах на матеріалі англійськомовного художнього дискурсу.

Досягнення заявленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- визначити основні теоретичні засади дослідження, уточнити особливості поняття імпліцитної оцінки у світлі сучасних лінгвістичних розвідок;
- окреслити підходи до трактування дискурсу в сучасних мовознавчих студіях;
- розробити методiku дослідження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі;
- змодельювати схему ситуації, що містить імпліцитну оцінку;
- дослідити лінгвокогнітивний аспект функціонування імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі;
- з'ясувати особливості прагматичного фокусу імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі.

Об'єктом дослідження є імпліцитна оцінка в англійськомовному художньому дискурсі.

Предметом дослідження є лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти реалізації імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували 1285 фрагментів, що містять імпліцитну оцінку, дібрані методом суцільної вибірки з художніх творів британських та американських письменників XX–XXI століття.

Методи дослідження зумовлені поставленою метою та пов'язаними з нею завданнями. Для вивчення теоретичних основ імпліцитної оцінки використано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення). Контекстуальний аналіз застосовано для виокремлення ситуацій оцінки з низьким, середнім та високим ступенями імпліцитності. Пресупозиційний аналіз дозволив встановити пресупозиції висловлювань, тобто позатекстові смисли, передумови спілкування, що залучаються в текст як загальновідоме, очевидне для учасників комунікативної ситуації. Метод експлікації імпліцитного смислу застосовано для виокремлення фрагментів художнього дискурсу, що містять імпліцитну оцінку. Актмовленневий аналіз виявляє прагматичну мету спрямування висловлювання з імпліцитною оцінкою. Когнітивний аналіз задіяно під час з'ясування когнітивних механізмів, за допомогою яких реалізується імпліцитна оцінка в мовленнєвій взаємодії. Розгляд особливостей функціонування імпліцитної оцінки в діалозі уможливив конверсаційний аналіз.

Метод дискурс-аналізу дозволив проаналізувати комунікативно-особистісні, ситуаційні та інтенційно-стратегічні особливості інтеракційної репрезентації імпліцитної оцінки. Дослідження актомовленневої специфіки висловлювання здійснено за допомогою прагмасемантичного аналізу.

Теоретичне значення полягає в тому, що здобуті напрацювання поглиблюють знання про поняття імпліцитності, імпліцитної оцінки в лінгвістиці, а також особливості засобів вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі. Результати цього комплексного дослідження є певним внеском в такі сфери лінгвістики, як лексикологія, семантика, прагматика, психолінгвістика, соціолінгвістика, комунікативна та когнітивна лінгвістика, стилістика, а також дискурсологія.

Практичне застосування одержаних результатів полягає в тому, що напрацювання проведеної розвідки можна використовувати в лекційних та семінарських курсах із комунікативної лінгвістики, методології лінгвістичних досліджень, лінгвістичної семантики, когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології, прагмалінгвістики й дискурсології, а також у науково-дослідницькій роботі студентів та аспірантів.

У Вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, окреслено мету й завдання роботи, встановлено об'єкт і предмет розвідки, описано ілюстративний матеріал та методи його дослідження, розкрито новизну та практичне значення отриманих результатів, сформульовано основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження імпліцитної оцінки» проаналізовано теоретичні засади дослідження імпліцитної оцінки, розглянуто її структуру та типологію. Окреслено підходи до трактування дискурсу в сучасних мовознавчих студіях, а також здійснено огляд джерел імпліцитної оцінки в художньому дискурсі. Запропоновано методіку дослідження ситуації з імпліцитною оцінкою та етапи її комплексного аналізу з урахуванням когнітивно-прагматичного аспекту. Подано схему аналізу ситуації, що містить імпліцитну оцінку.

У другому розділі «Лінгвокогнітивний аспект дослідження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі» розглянуто когнітивний аспект функціонування імпліцитної оцінки

в художньому дискурсі. Виокремлено ситуацію оцінки з низьким, середнім та високим ступенем імпліцитності. Досліджено вербальні та невербальні засоби вираження імпліцитної оцінки, а також особливості її формування в художньому дискурсі.

У третьому розділі «Прагматичний аспект дослідження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі» увага сфокусована на прагматичному аспекті реалізації імпліцитної оцінки в художньому дискурсі. Проаналізовано специфіку мовленнєвих актів реалізації імпліцитної оцінки, а також розглянуто й класифіковано стратегії й тактики її реалізації для досягнення комунікативної мети.

У Висновках представлені підсумки та результати проведеного дослідження, окреслено перспективи подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ

1.1 Категорія оцінки як предмет лінгвістичних досліджень

Оцінний підхід до навколишньої дійсності, її сприйняття через призму визначеної системи норм та цінностей притаманний кожній людині. Концепт оцінки є беззаперечним і важливим складником картини світу окремих осіб, представників певних соціальних груп та цілих націй, оскільки всі події й факти навколишнього світу сприймаються як позитивні, нейтральні або негативні залежно від встановлених норм, правил та особистих переконань [37, с. 145]. Н. О. Бігунова стверджує, що оцінювання як когнітивний процес у свідомості людини відбувається постійно, а формулювання оцінки та її зовнішнє вираження виявляється значно рідше. Бажання чи небажання суб'єкта вивести оцінку в зовнішнє спілкування визначається цілою низкою прагматичних чинників. Якщо комунікативний акт оцінювання все-таки відбувся, то оцінка, сформульована у свідомості, зовсім не завжди буде збігатися за інтенсивністю й навіть за знаком (плюс / мінус) з оцінкою, сформульованою вербально або за допомогою невербальних каналів комунікації [30, с. 81]. Людина, яка виявляє інтерес до навколишнього середовища, безперервно оцінює ситуації, предмети, вчинки інших індивідів, події, а також результати власних дій та свої можливості. Це зумовлює науковий інтерес, який упродовж тривалого часу виявляють до оцінки як до способу вираження ціннісного ставлення науковці з різноманітних галузей знань. При розгляді сутності оцінки з лінгвістичної точки зору її мовне вираження співвідносять з будь-якою формою висловлювання: словом, словосполученням, текстом, дискурсом.

На сьогодні існує багато підходів до інтерпретації поняття «оцінка», адже, як зазначає М. О. Камінська, «універсальність та всюдисущість оцінки як лінгвістичної категорії з одного боку

посилюють інтерес до всебічного її вивчення, а з іншого – зумовлюють труднощі в тлумаченні її змістової домінанти. Кожен окремих дослідник у своїй дефініції робить акцент зазвичай лише на одному конкретному аспекті, який стосується саме його дослідження» [97, с. 30]. Категорію оцінки в сучасних мовознавчих студіях розглядають із позицій оцінної модальності та логіки оцінок [8; 37; 42; 62; 89]; функційної природи оцінки та її функцій у структурі висловлювання й цілого тексту [115; 161; 172; 276]; семантико-прагматичних особливостей реалізації оцінного значення [131; 153; 223; 247; 274]; мовних засобів вираження оцінки [13; 139; 175; 191; 262; 227; 251]; лінгвокультурних особливостей вираження оцінки [12; 38], а також когнітивних особливостей вираження оцінки [39; 48; 78].

Дехто з мовознавців розглядає оцінку як «один із видів модальностей, які накладаються на дескриптивний зміст мовного вираження» [42, с. 11]. Н. Д. Арутюнова називає оцінку «власне людською категорією, що задана фізичною й психічною природою людини, її буттям і відчуттям, вона визначає її мислення й діяльність, ставлення до інших людей і предметів діяльності, її сприйняття мистецтва» [7, с. 5]. Т. А. Космеда вважає, що «оцінка – це така думка про предмет, яка виражає його характеристику з огляду на категорії цінності, а цінність – це будь-який предмет певного зацікавлення, бажання, прагнення тощо. Поняття цінності всеохопне: людина оцінює все, що було, є, буде, може бути й могло би бути» [119, с. 7]. З точки зору семантики, оцінка – це категорія, що об'єднує всі засоби, які має сучасна мова у своєму розпорядженні для категоризації й позначення розмаїття оцінних значень, що мотивовані зв'язками між мовцем і дійсністю [120, с. 305]. І. В. Онищенко вважає, що оцінка як лінгвістична категорія – це сукупність різнорівневих мовних одиниць з оцінним значенням, які виражають позитивне чи негативне ставлення мовця до змісту повідомлення, спрямоване на реалізацію певного комунікативно-прагматичного завдання [160, с. 17]. Існує думка про те, що оцінка – це мовна категорія, яка виражає ставлення мовця до об'єкта дійсності залежно від того, наскільки задоволені його потреби, бажання, інтереси або цілі, тобто, пізнаючи світ і взаємозв'язок реального світу в практичній діяльності, людина не просто відображає явища дійсності, їх ознаки та якості, але й тимчасово демонструє своє ставлення до реальної дійсності [62, с. 138]. В. В. Леснова оцінку в мові розуміє як семантичну властивість

мовних одиниць, що полягає у вираженні позитивного або негативного ставлення суб'єкта до позамовного явища. У категорії оцінки відображено широку сферу взаємодії людини з довколишнім світом, яка здобуває свою модальну характеристику крізь призму інформованості людини у світі за допомогою конкретних вербальних актів у вигляді конкретних суджень оцінного характеру про цей світ [136, с. 139]. Як зауважує Г. І. Приходько, поняття «оцінка» стало невід'ємною частиною концептуального апарату сучасної лінгвістики, який свідчить про те, що неможливо дослідити мову без звернення до її основного призначення, її носія та користувача – до конкретної мовної одиниці, до людини [172, с. 69]. Аксіологічна понятійна категорія оцінки є результатом синтезу оцінної діяльності суб'єкта. Ця діяльність, ґрунтуючись на цінності предмета чи явища, має об'єктивний характер, але водночас завжди включає певну частку суб'єктивності, котра зумовлена індивідуальними особливостями сприйняття предметів або явищ, котрі знаходять своє відображення у відмінностях схвалення/несхвалення суб'єктом об'єкта оцінки. Мовний аспект цієї аксіологічної реальності прийнято трактувати як особливу категорію – категорію оцінності. Статус оцінності можна визначити як закріплені в мовних одиницях загальні поняття про добро та зло, що використовуються в процесі пізнавальної діяльності людини, віддзеркалюють найбільш істотні зв'язки об'єктивної реальності й виражають ціннісне ставлення індивіда до навколишнього світу [170, с. 13]. Категорія оцінки, поряд з іншими соціально-психологічними аспектами пізнання, входить у ментально-мовленнєву репрезентацію дійсності, причому може варіюватись у плані форми, змісту та функції залежно від особливостей соціально-мовленнєвих ситуацій, у яких здійснюється акт оцінки [106, с. 126]. Цінність і оцінка існують об'єктивно й пов'язані з вибором способів мисленнєво-мовленнєвої діяльності та мовних засобів їх об'єктивації. Зазвичай оцінка залежить від індивідуального сприйняття цієї категорії [196], а також є суб'єктивною реакцією на емоційний стимул [128, с. 39]. Отже, оцінка – це спосіб сприйняття навколишнього світу, подій та людей в процесі комунікації, використовуючи при цьому власні погляди, відчуття чи стереотипи.

До основних характеристик категорії оцінки належать: антропоцентричність, когнітивність, прагматичність, інтуїтивність,

суб'єктивність, об'єктивний характер мотиву оцінки, ціннісний характер оцінки та бінарність [141, с. 19]. На думку Г. І. Приходько, оцінці також притаманні такі характеристики: а) особлива форма ставлення людини до навколишнього середовища; б) регуляція поведінкової активності індивіда, соціального суб'єкта; в) синтезування єдності сутності в різноманітті; г) демаркація якісно різних атрибутів соціального буття людини; д) пошук істинного знання, істини власного існування людини; е) здійснення інтегративної функції в соціумі. Перелічені параметри свідчать, що оцінка є наслідком осмислення й відображення дійсності крізь призму її сприйняття людиною. Але функція оцінки не зводиться тільки до позитивної або негативної реакції суб'єкта на той чи той фрагмент об'єктивної реальності. Лінгвістичний зміст поняття оцінки ширший, він має достатню змістову місткість і реалізується за допомогою різноманітних мовних засобів, [170, с. 15], котрі відображають модель світу комунікантів.

Необхідно зазначити, що оцінка характеризується особливою структурою, що містить ряд обов'язкових і ряд факультативних елементів. Цю структуру можна подати у вигляді модальної рамки, яка накладається на висловлювання й не збігається ні з його логіко-семантичною будовою, ні із синтаксичною. Отже, головними елементами оцінної модальної рамки є її суб'єкт та об'єкт, пов'язані оцінним предикатом. Суб'єкт оцінки, експліцитний або імпліцитний, – це особа або соціум, з точки зору якого дається оцінка. Об'єкт оцінки – це особа, предмет, подія або стан речей, яких стосується оцінка. Крім того, у модальну рамку оцінки входять (зазвичай імпліцитно) шкала оцінок та стереотипи, на які орієнтована оцінка в соціальних уявленнях мовців. Предикат характеризується низкою ознак, що відбивають специфіку оцінного ставлення суб'єкта до об'єкта, а саме: «емотивність», або «оцінність», як власне ставлення за ознакою «добре/погано», а також «емоційність/раціональність», «афективність» [42, с. 12]. Проте Г. І. Приходько вважає, що така оцінна структура потребує уточнень. Найважливішою особливістю оцінки є її обов'язкова позначеність суб'єктивним чинником, який завжди взаємодіє з об'єктивним. Будь-яке оцінне судження передбачає наявність суб'єкта судження, тобто тієї особи (або соціуму), від якого надходить оцінка, і його об'єкта, тобто предмета чи явища, якого стосується оцінка.

Оцінювання – це з'ясування певного ставлення суб'єкта чи суб'єктів оцінки до її об'єкта. Суб'єктивний компонент оцінки – це відображення позитивного чи негативного ставлення суб'єкта оцінки до її об'єкта, тоді як об'єктивний компонент оцінки – це відбиття характерних властивостей предмета чи явища, котрі, власне, й оцінюються в самому об'єкті. Протиставлення суб'єкта/об'єкта в оцінній структурі та суб'єктивності/об'єктивності в семантиці оцінки – не тотожні. І суб'єкт, і об'єкт оцінки передбачають існування обох чинників – суб'єктивного й об'єктивного. Наприклад, суб'єкт, оцінюючи предмети чи події, враховує, з одного боку, своє ставлення до об'єкта оцінки, а з іншого – стереотипні уявлення про об'єкт та шкалу цінностей, згідно з якою розташовують притаманні об'єкта ознаки. Двоєдність суб'єкта й об'єкта асиметричні, оскільки взаємодія між ними є взаємодією активно-пасивною: суб'єкт оцінює об'єкт у процесі практичного освоєння його і виявлення в нього цінності [170, с. 24]. Суб'єктивні та об'єктивні значення оцінних висловлювань пов'язані та утворюють континуум, де та й інша сторони наростають/спадають обернено пропорційно одна одній [42, с. 27–28].

До складу оцінки також входять імпліцитні елементи. Обов'язковим імпліцитним елементом, що входить до оцінної структури, є шкала оцінок, нерозривно пов'язана з природою об'єкта. Оцінна шкала являє собою складну структуру, на якій перебуває ціла низка ознак, що можуть варіюватись по висхідній чи спадній, причому незалежно одна від одної [168, с. 29–30]. Ще одним імпліцитним елементом є оцінний стереотип, що створює психолінгвістичну основу оцінних висловлювань. У картині світу соціуму існує певне постійне середнє уявлення про той чи той об'єкт з відповідними кількісними та якісними ознаками [42, с. 61]. Серед оцінних висловлювань особливе місце посідають вирази, котрі не містять ані оцінних слів, ані оцінних сем в окремих словах, але набувають оцінного значення завдяки стереотипам, що існують у загальній для певного соціуму «картині світу» [42, с. 164]. До імпліцитних компонентів належить також аспект оцінки, тобто вказівка на ознаки об'єкта, за якими він оцінюється [170, с. 33]. З огляду на це, можна констатувати, що оцінка має складну й багатокомпонентну структуру, тому науковці пропонують різноманітні за критеріями та функціями класифікації цієї категорії.

О. М. Вольф розмежовує оцінку емоційну та раціональну. Емоційна оцінка розуміється як безпосередня реакція на об'єкт (вигуки, афективні слова, інвективна лексика), раціональна оцінка передбачає оцінне судження (аксіологічні предикати). За семантикою предикатів оцінки та синтаксичною структурою дослідниця протиставляє два предикати – *de dicto* і *de re*. Оцінка *de dicto* виявляється при порівнянні в структурі речення (судження) і виражається зазвичай оцінними прислівниками. Оцінка *de re* характеризує безпосередньо об'єкти й виражається в мові прикметниками та рідше дієсловами [42, с. 13–15]. І. В. Онищенко наводить класифікацію оцінки залежно від критерію, що береться за основу: 1) позитивна / негативна / нейтральна; 2) абсолютна / порівняльна; 3) суб'єктивна / об'єктивна; 4) інтелектуально-логічна / емоційна / емоційно-інтелектуальна; 5) сенсорна / сублімована / раціоналістична; 6) оцінка, зумовлена конкретними поняттями / оцінка, зумовлена абстрактними поняттями [160, с. 6].

Згідно з наведеною нижче класифікацією, виокремлюється три типи оцінки:

1. Раціональна оцінка, яка орієнтується на логічні судження й визначається на підставі властивих денотату характеристик. Шкала раціональної оцінки має вид опозиції «норма»/«не норма», яку можна продемонструвати протиставленнями «доречно»/«недоречно», «правдиво»/«неправдиво», «добре»/«зле» і т. ін.

2. Оцінка, орієнтована на емоційне ставлення мовця до предмета оцінки. Через відсутність конкретного визначення емоцій та їх розмаїття, емоційно-оцінна шкала має узагальнений вигляд. Основою шкали є протиставлення «засудження/схвалення», що імплікує трансформовану оцінку «плюс/мінус». Класифікація позитивної емоційної оцінки також передбачає виокремлення таких підтипів: 1) пестливість; 2) пустотливість; 3) захоплення; 4) схвалення, співчуття; 5) жартівливість. Тип емоційної негативної оцінки можна продемонструвати у вигляді таких оцінок: 1) осудлива; 2) зневажлива; 3) знищувальна; 4) презирлива; 5) лайлива; 6) образлива.

3. Оцінці відводяться різні місця в структурі значення слова: вона може бути складником денотата або конотації, тобто щодо одних сфер діяльності суб'єкт актуалізує установки логічного сприйняття, щодо інших – чуттєво-образного. Проте коли судження

та переживання перебувають в органічній єдності, йдеться про раціонально-емоційний тип оцінки [207, с. 13].

Спираючись на класифікації частковооцінних значень взаємодію суб'єкта оцінки з її об'єктом оцінки поділяють на: а) сенсорні, б) сублімовані та в) раціональні, котрі, своєю чергою, поділяються на категорії, виражені в мові найчастіше прикметниковими формами. Наприклад, до групи сенсорних оцінок входять сенсорно-смакові та психологічні оцінки. Сенсорно-смакові (гедоністичні) оцінки – найбільш індивідуалізований різновид, пов'язаний із фізичними відчуттями та психічним досвідом. Психологічна категорія поділяється на інтелектуальну та емоційну оцінки. Другу групу – сублімовані оцінки – складають естетичні й етичні категорії, що ґрунтуються на синтезі сенсорних оцінок та понятті норми. До групи раціоналістичних оцінок належать утилітарні, нормативні й телеологічні [8, с. 75]. Ці оцінки пов'язані з певними особливостями діяльності людини, життєвим досвідом, а також можуть слугувати засобом досягнення цілей.

Вивчення різних класифікацій оцінок на основі різних критеріїв дало можливість М. Г. Тер-Григорьян [199] запропонувати принцип формування функційно-семантичного поля оцінки, який полягає в урахуванні семантики основи (предиката) оцінки й був покладений в основу класифікації оцінних побудов. Цю класифікацію подано у вигляді поліцентричної моделі функційно-семантичного поля оцінки, що містить семантичні сфери, котрі виражають:

- 1) якісні або кількісні характеристики (мікрополе якісно-кількісної оцінки);
- 2) емоційні стани, почуття (мікрополе емоційної оцінки);
- 3) сенсорні або смакові властивості (мікрополе гедоністичної оцінки);
- 4) особистісні риси характеру (мікрополе особистісної оцінки);
- 5) інтелектуальні особливості (мікрополе інтелектуальної оцінки).

Перераховані характеристики й стани входять у загальне поле оцінки як мікрополя; мовні засоби, що експлікують ці мікрополя, розглядаються на лексичному, синтаксичному й фонологічному рівнях [199, с. 10–11] і є важливими компонентами художнього дискурсу.

Оцінка значною мірою пов'язана з процесом пізнання. Її когнітивну сутність підкреслює багато вчених. Категорія оцінки, виявляючись на всіх рівнях мови, фокусує різноманітні засоби свого прояву в мові, що й дає нам підстави говорити про оцінку як про категорію, котра має власний когнітивно-дискурсивний потенціал. При цьому когнітивно-дискурсивний потенціал оцінки визначається як арсенал засобів її реалізації, який досить різноманітний: від лексичних (на рівні мови) до дискурсивних (на рівні мовлення), тобто перехід від функції-потенції до функції-результату входить у процес трансформації мовних одиниць в одиниці мовлення та в його конкретні прояви у висловлюваннях і дискурсах. Форми вираження оцінки різні в просторі й часі, вони варіюються від експліцитних до імпліцитних [86; 168], що залежить від обставин і мети комунікації. Т. А. Крисанова [128] досліджуючи актуалізацію емоцій у дискурсі, підкреслює зв'язок емоційного стану людини з оцінним сприйняттям дійсності, що також є відображенням певних когнітивних процесів у свідомості людини.

Необхідною умовою при вивченні категорії оцінки є орієнтованість на людину, соціум, культуру. З позицій згаданого підходу, оцінка визначається через концепт «норма» і являє собою історично й культурно відокремлену категорію. Відправним моментом процесу оцінювання є звернення до сформованих у соціумі стереотипів, що розглядаються як критерії. Очевидним є й те, що оцінка являє собою багатогранну категорію, природу якої можна розкрити, розглядаючи діаду «мова/людина». Вивчення категорії оцінки з позицій когнітивістики зумовлене специфікою взаємодії культури й мови. Культура розглядається як світосприйняття й світорозуміння. У свідомості кожного індивіда існує своя «модель світу». Культура втілюється і знаходить знакове вираження в мові, яка бере безпосередню участь у її зберіганні, відтворенні, формуванні її концептів, стереотипів та цінностей. Соціально встановлені цінності й сформовані стереотипи є основою концепту «норма», на підставі якого здійснюється оцінювання. Мовна об'єктивація концептів дає можливість вивчення когнітивних структур мовної особистості, розкриття концептуальної картини світу, яка існує у вигляді певної оцінної системи понять [39, с. 254–255]. Отже, категорія оцінки пов'язує ментальну сферу особистості та соціально-культурний контекст.

Також оцінка, будучи найбільш яскравим представником прагматичного значення, відіграє важливу роль у прагматичному аспекті мови. Прагматичним прийнято називати те значення, якого слово (або висловлювання) набуває в ситуації мовлення [8, с. 5]. Оцінка як універсальна семантична категорія, що наявна в будь-якій мові, поряд із забезпеченням кваліфікативного аспекту мовної діяльності, виступає основним засобом генерування комунікативного акту шляхом підтримки інтересу до предмета комунікації й досягнення його цільових установок. Ці установки в узагальненому вигляді можна розцінювати як спроби впливу на читача (слухача) з метою зміни якихось фрагментів його світогляду. Формулюючи оцінне висловлювання, суб'єкт ніби нав'язує свої погляди, переконання, волю, почуття, симпатії й антипатії будь-якій аудиторії незалежно від її кількісного складу [210, с. 82]. Прагматичне призначення оцінки в художньому тексті тісно пов'язане з різними інтенціями комунікантів та ілюктивними силами. Створюючи особливий інтенційний контекст, вона формує концептуальну цілісність тексту й дає змогу «висловити більше, ніж значать слова, утілити немовленнєве, предметне (ситуативне) або духовне (ціннісне)» [176]. Набір негативних або позитивних оцінок, призначених для впровадження в психіку адресата переконань, цінностей, зміни його установок стає відправним пунктом для маніпулятивного впливу [82, с. 13] та досягнення певної комунікативної мети.

Категорія оцінки може виражатися на словотвірному рівні. Морфологічна й семантична деривація є характерними способами створення оцінної лексики. Оцінка також може характеризувати й ціле висловлювання. Висловлювання можуть сприйматися як оцінні й за відсутності оцінних слів, якщо описується ситуація, котра має відповідну семантику в картині світу. Тому оцінка може бути співвіднесена як з власне мовними одиницями, так і з семантикою висловлювань у дуже широкому діапазоні значень. Загалом категорія оцінки – соціально закріплене явище, тобто оцінки визначаються загальноприйнятими в людському колективі еталонами у сфері соціальних, інтелектуальних і моральних явищ, суспільно сформованими нормами уявлення про хороше чи погане [62, с. 138].

Категорія оцінки відіграє важливу роль у дискурсі. Від оцінки залежить змістовна спрямованість дискурсу, його структура, вибір мовних засобів, ефективність, взаємини між адресатом і адресантом та прогнозований результат. Шкала оцінок вказує на активну позицію адресата висловлювання, який може позитивно або негативно оцінювати інформацію, і на подвійну позицію адресанта, котрий також може брати активну участь у дискурсі, висловлюючи свою думку, або займати нейтральну позицію і сприймати все як факт [220, с. 78]. Для вираження оцінки можуть бути задіяні будь-які лінгвальні, паралінгвальні, а також екстралінгвальні засоби, що, своєю чергою, додають емоційного забарвлення та глибини, розкриваючи додаткові аспекти картини світу через оцінювання.

Процес людського пізнання завжди включає в себе елемент оцінки, оскільки людина, сприймаючи навколишню дійсність, є її активним учасником. Такий інтерес веде до оцінної класифікації навколишнього середовища й самого себе. Оцінка неодмінно є всюди, де відбувається будь-яке зіткнення суб'єкта пізнання з об'єктивним світом. Реальні проблеми пізнання навколишнього середовища вимагають вивчення взаємодії усіх аспектів функціонування мовних засобів у системі семантики й прагматики. Найбільш вираженою та об'єктивною є точка зору про мовноуніверсальний характер оцінки, про включення її до всіх сфер людського буття, що дає змогу розглядати оцінку у всій багатоплановості її мовного та мовленнєвого вираження. Тобто оцінка – це категорія з яскраво вираженим семантико-прагматичним характером [170, с. 22], яка може виступати засобом впливу, переконання, маніпуляції для досягнення визначених цілей.

Отже, попри значний інтерес науковців до категорії оцінки, багато питань потребують додаткового уточнення, адже оцінна діяльність є неодмінним компонентом життя людини, її взаємодії з навколишнім світом та суспільством. Надаючи оцінку предметам і явищам дійсності, суб'єкт сприймає різні життєві події крізь систему власних або загальноприйнятих цінностей, законів та норм. Оцінка також є засобом пізнання навколишнього світу, інструментом впливу на людину чи соціум та використовується для досягнення певних цілей в процесі життєдіяльності.

1.2 Поняття імпліцитності та імпліцитної оцінки в лінгвістиці

У сучасній науці про мову велику увагу приділяють дослідженню смислів, що не отримують прямого вираження у висловлюванні, але «читаються між рядків». Коло цих смислів широке та різноманітне, як і терміни, котрі використовуються для їх позначення в лінгвістиці – «імпліцитність», «імплікація», «імплікатура», «підтекст» [18, с. 7], які перебувають у центрі наукової розвідки багатьох лінгвістів.

Усвідомлення того, що ми розуміємо з окремого висловлювання значно більше інформації, ніж міститься в ньому як у мовному утворенні, привернуло увагу лінгвістів до проблеми імпліцитності. Ціла низка лінгвістичних розвідок показує, що імпліцитний характер висловлювання відображає асиметрію форми та змісту, а також невідповідність категорій мови й форм мислення. Асиметрія відношень між одиницями плану змісту та одиницями плану вираження є одним із проявів прихованих, імпліцитних категорій мовлення. Мовна імпліцитність – явище багатомірне та неоднозначне, яке охоплює різні мовознавчі аспекти [98, с. 204]. Л. Р. Безугла вважає, що імпліцитність – це властивість одиниць мови та мовлення, що містять імпліцитно виражені смисли. Відповідно, імпліцитним є смисл, що виражений небуквально, приховано, непрямо – засобами мовленнєвої одиниці з таким денотативним значенням, яке не відповідає смислу [18, с. 12]. Г. І. Приходько зазначає: існування широкого кола трактувань поняття імпліцитності говорить про те, що багато аспектів цього явища досліджені не повністю й залишаються не до кінця зрозумілими. Розбіжності у вихідних положеннях лінгвістів, а також широкий спектр методів дослідження цього явища свідчить про відсутність єдиної концепції імпліцитності. У лінгвістиці поняття «імпліцитність» має широке й вузьке тлумачення. У широкому розумінні імпліцитність являє собою складну взаємодію лінгвального та екстралінгвального, тобто сумарного змісту експліцитного значення висловлювання та значущого фону мовлення. Така імпліцитність передбачає приховане або непрямо виражене значення, що пов'язане з текстом чи висловлюванням і називається явищем, яка супроводжує мисленнєво-мовленнєвий

процес. У вузькому плані імпліцитність містить в собі різні редукції в синтаксисі, а також імплікації, що є частиною семантики висловлювань. Синтаксична та лексична імпліцитність мають достатню прозорість імпліцитних значень, які не вимагають серйозного розумового напруження [171, с. 222–223]. Отже, тлумачення поняття імпліцитності у вузькому й широкому плані свідчить про вплив мікро- та макроконтексту на ефективність інтерпретації імпліцитних смислів.

Незважаючи на велику кількість лінгвістичних досліджень, що найменш розробленим є уявлення про імпліцитність як про феномен, пов'язаний із ментальними процесами з усіма наслідками, що з цього випливають – розгляд її в семікультурному (герменевтичному, фоновому) та діяльнісному аспектах. Однією з головних причин виникнення імпліцитності є взаємодія всіх ланок комунікативного акту, з чого й породжується новий, більш глибокий зміст. Імпліцитність як семантична категорія є результатом дії структурно-семантичного явища імплікативності, котра при адекватному сприйнятті реалізує основний задум автора, розкриває концептуально-підтекстовий зміст інформації, яка не зводиться до простої суми формально виражених експліцитних значень. Також вважається, що імпліцитність є результатом прояву численних аспектів: логічного, психологічного, соціального, лінгвістичного. Усі вони прямо чи опосередковано відображаються в імпліцитних смислах і дають змогу глибше зрозуміти експліцитно виражену інформацію, враховуючи принцип комунікативного динамізму, тобто залежність від того, наскільки той чи той компонент висловлювання неявно виражений, розвиваючи його, вносячи щось нове, комунікативно значуще. Імпліцитність відіграє значну роль в організації висловлювання, переплітаючись із експліцитно вираженою інформацією, що змушує думати про те, що лише їх тісна взаємодія і взаємозумовленість дають змогу глибше проникнути у формування змісту мовлення [157, с. 5–9]. Також імпліцитність розглядають як ситуативний прийом, що відображає стан окремого комунікативного акту, не змінюючи сенс, а лише надаючи додаткових оцінних характеристик. Імпліцитні смисли доступні свідомості у вигляді здогадок та гіпотез, що впливають на загальні механізми сприйняття повідомлення. Сигнальними маяками розуміння імпліцитної інформації виступають засоби образності,

такі як метафора, епітет, метонімія, порівняння [138; 144, с. 212], що формують різноманітні відтінки значень у висловлюванні.

На думку Н. В. Анохіної, імпліцитні значення виникають на базі експліцитних значень, з їх взаємодії з фоновими знаннями, контекстом і ситуацією мовлення. Імпліцитні значення являють собою важливий, інформаційно досить місткий компонент словесної комунікації. Імпліцитна інформація повинна бути виявлена, виділена та ідентифікована [3, с. 23] з урахуванням контексту, а також картини світу адресата.

Коли одні компоненти висловлювання імплікують інші компоненти, скорочується його структурний обсяг, хоча його інформаційне навантаження залишається незмінним. Імпліцитний характер смислових категорій одиниць мови виявляється у сфері корелятивних відношень експліцитних та імпліцитних форм їх вираження. Релевантність імпліцитного може бути визначена тільки на фоні корелятивних експліцитних форм вираження. Імпліцитним є такий смисл, який не має словесного вираження, але виводиться з контексту й за допомогою інших чинників – таких, як фонові знання учасників спілкування, уявлення про світ, стереотипи, уподобання [див. 157, с. 9].

У лінгвістиці імпліцитність пов'язана з поняттям інференції, імплікації, пресупозиції, імплікатури, імплікатури, імплікування, інтенції та інтендування. Процесу імпліцитного вираження – імплікуванню – в когнітивній площині відповідає інференція – когнітивна операція виведення імпліцитних смислів. Інференція буває проспективною та ретроспективною. Проспективна інференція із висловлювання називається імплікацією – це тип мисленневих зв'язків, заснованих на імплікуванні. Ретроспективна інференція висловлювання називається його пресупозицією й дає змогу визначити знання про факти дійсності, що їх має адресант безпосередньо перед проголошенням висловлювання. У дискурсі адресант інтендує імплікатури – імпліцитно виражені повні пропозиції, та імплікатури – імпліцитно виражені елементи неповних експліцитних пропозицій. Інтендування – це навмисне передання мовцем імплікатури, що ґрунтується на наявності в його інтенції перлокутивної цілі. Інтенція – це стан направлення свідомості на ментальний об'єкт. Процес інтендування та виведення називається імплікуванням. Властивість одиниць мови містити в собі

імплікатуру чи імпліцитуру називається імплікативністю [18, с. 12]. Для виведення імпліцитної інформації необхідні зусилля слухача, які не обмежуються тільки співвідношенням мовних одиниць з їх значеннями. Імпліцитна інформація відіграє ключову роль у досягненні прагматичного ефекту. Використання імпліцитності дає змогу надати максимальну кількість інформації при заощаженні мовних засобів, а також уникнути здійснення впливу шляхом прямого вираження інтенції. Імпліцитна інформація не піддається прямій оцінці й, відповідно, не викликає раціональних зауважень. Інформація, вилучена адресатом під час інтерпретації тексту сприймається як власний висновок, що може підвищити ефективність та інформативність певного повідомлення [81, с. 53], що, своєю чергою, дає змогу уникнути певних суперечок та тиску на адресата.

На думку Н. Я. Іванишин, розуміння імпліцитності ґрунтується на виявленні умов її існування. Визначальними чинниками прихованого значення (латентності) є необлігаторність її виявлення, що означає обов'язкову експлікацію в процесі кодування/декодування повідомлення комунікантами. У процесі комунікації може простежуватися надлишок або втрата прихованої інформації. Другою важливою умовою існування прихованого змісту є вторинність імпліцитної інформації, тобто її вивідність із експліцитного значення лінгвоодиниць. Вторинність є однією з домінантних ознак категорії імпліцитності та виступає важливим засобом образотворення в художньому тексті. Третьою ознакою імпліцитності є особливий спосіб вираження, що полягає в наявності / відсутності матеріального маніфестанта. У мовознавстві ця умова є найбільш суперечливою, оскільки навіть у дослідженнях одних і тих самих лінгвістів вона висвітлена непослідовно. Ще однією ознакою імпліцитності є наявність основних форм виявлення (джерел). До джерел імпліцитного смислу належить підтекст, імплікація, пресупозиція, імплікатури дискурсу. Кожне з наведених джерел має свою сферу репрезентації, однак лише в комплексі вони здатні презентувати імпліцитність у певній проєкції. Наявність джерел прихованого змісту тісно пов'язана зі ще однією конструктивною умовою існування категорії прихованого – здатністю виступати смисловим конектором у тексті. Наявність об'єктивних умов існування імпліцитності дає можливість стверджувати,

що імпліцитність – це універсальна категорія мови і мовлення, значення якої виявляється через взаємозв'язок із відповідними експліцитними одиницями; інтерпарадигмальний феномен, що інтегрує в одній семантичній площині логіко-філософські, психологічні, лінгвальні чинники [90, с. 12–16].

Л. Р. Безугла зауважує, що мовці часто не усвідомлюють того, що «приховано поміж рядків», сприймаючи імпліцитні смисли на підсвідомому рівні, але якщо вони фіксуються, то стають або важелем здогадок, або механізмом виникнення гумористичного ефекту, або викликають естетичну насолоду (в художньому творі). Образність вираження та наявність підтексту не тільки є невід'ємними ознаками художнього твору, але й цінуються в повсякденному мовленні. Важливим є також виявлення механізмів функціонування імпліцитних смислів, їх організацію й особливості вербалізації в дискурсі [16, с. 22–23].

Виокремлюють такі критерії розмежування підходів до класифікації типів імпліцитної інформації: 1) дихотомія мова/мовлення – мовна і мовленнєва; 2) обов'язковість для сприйняття адресата – обов'язкова й факультативна; 3) мовні рівні прояву – імпліцитність, що виявляється на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях і на рівні тексту; 4) зв'язок із мовною структурою висловлювання – семіокультурна (фонова) та лінгвістична (семантична); 5) розташування щодо висловлювання – пресупозиції та імплікації; 6) ступінь експліцитності/імпліцитності; 7) типи комунікативних імплікатур – залежно від порушення тих чи тих постулатів; 8) кореляція імпліцитних смислів із комунікативними намірами відправника тексту (текстовий, підтекстовий, притекстовий імпліцитний смисл) і за функцією імпліцитних смислів при переданні повідомлення (конститутивні, конотативні, комунікативні) [див. докладніше: 184, с. 7–8]. Аналіз цього далеко не повного переліку основних концепцій показує, що сьогодні не існує загальноприйнятої класифікації типів імпліцитної інформації. Водночас зазначимо, що досить складно визначити повний перелік типології імпліцитності. Це, своєю чергою, диктує необхідність уведення понять шкали перехідності в дослідженнях неявно вираженої інформації, градуальності ступеня експліцитності-імпліцитності, достатньої чи недостатньої експліцитності [184, с. 7–8]. Як бачимо, наведений матеріал свідчить про необхідність уточнення окремих аспектів явища імпліцитності.

З імпліцитністю також пов'язане поняття **імплікації**. Мовній імплікації присвячені численні лінгвістичні наукові праці багатьох дослідників. Імплікація тлумачиться як «тип концептуальних зв'язків, що ґрунтуються на відображенні реальних залежностей у свідомості, тобто розумовий аналог зв'язків дійсності». Імплікація як реальне розумове й лінгвістичне явище не є суворими логічними відношеннями висновку й наслідку, не пов'язується зі встановленням істинного (у логічному розумінні терміна) значення висловлювання. Суб'єктами лінгвістичної імплікації є адресант і адресат. Цей факт зумовлює прагматичний характер лінгвістичної імплікації, її інтенційність і когнітивно-контекстуальну залежність [159, с. 87], що відіграє важливу роль у дискурсі. Імплікація ґрунтується «на ситуативних зв'язках або на взаємозв'язку частини та цілого», а також на семантичних елементах, котрі «не виражені просто мовними засобами, а впливають з експліцитно виражених елементів у їх взаємодії» [77, с. 76]. Л. В. Кардаш висловлює думку про те, що імплікація, «повертаючись до її первинного логічного визначення, є особливим прийомом, операцією, дією й може бути визначена швидше як один зі способів чи одна з форм утворення смислу, тобто має бути віднесеною до змістової форми тексту». Імплікація – це особливий спосіб передання інформації, яка не отримує прямої вербалізації, але індукується експліцитними вербальними й невербальними елементами. Імпліцитний спосіб викладу інформації передбачає залучення адресата до декодування інформації через логічні співставлення, висновки, умовиводи, активізує ментальні процеси, а також збільшує ефективність впливу вислову на адресата, конкретизує експліцитну інформацію, посилює ефективність комунікації в цілому [103, с. 219]. О. М. Кагановська стверджує, що імплікація розглядається або як форма вивідного (позатекстового й позамовного) знання, або як операція конденсації, утілена в непрямих смислах, тотожних механізмам, що керують організацією дискурсу [95, с. 33]. Імплікація в багатьох випадках дає поштовх до свідомої або підсвідомої розумової роботи читача та сприяє більш глибокому розумінню змісту того чи того художнього твору. Така особистісна інтерпретація, що ґрунтується на власних імплікатурах часом стає ширшою від авторського задуму первинно вкладеного в художній твір [155, с. 186–188], що, своєю чергою, значно поглиблює та емоційно насичує зміст дискурсу.

Дослідники розрізняють текстову та мовну імплікації. Текстова імплікація визначається як додатковий, автоматично виведений смисл, заснований на синтагматичних зв'язках збігу елементів антецедента. На думку І. В. Арнольд, текстова імплікація може передавати не тільки предметно-логічний зміст, а й суб'єктивно-оцінну та емоційну інформацію: вона обмежена рамками мікроконтексту, що на композиційному рівні відповідає епізоду [6, с. 88]. Також мовну імплікацію розуміють як особливий вид імплікації, що спирається на семантику слова або конструкції. Такі імплікації вона справедливо називає мовними, оскільки їх виникнення має регулярний характер при використанні в мові того чи того слова або словосполучення. Що стосується текстової імплікації, то вона впливає не з семантики слова, а при збігові слів, конструкцій при врахуванні контексту й ситуації. Текстова імплікація виникає як вид неявної інформації [146, с. 110]. Отже, імплікація є важливим засобом імпліцитних прироцень, які відіграють вагому роль у створенні, а також інтерпретації смислів, що не мають прямого вираження.

З'ясувавши значення поняття імпліцитності та імплікації, звернемось до поняття **імпліцитної оцінки**, що є предметом уваги в нашій роботі. Основний акцент зроблено саме на імпліцитному характері вираження оцінки, що відіграє ключову роль у комунікативній взаємодії між адресантом та адресатом у художньому дискурсі, а також впливає на результат спілкування.

Імпліцитна оцінка є об'єктом дослідження багатьох науковців, а саме О. Л. Балацької (дослідження імпліцитних засобів вираження негативної оцінки в критиці) [11], Л. Р. Безуглої (когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів) [16; 19; 21; 22], О. Ю. Беляєвої (імпліцитне вираження емоційної оцінки в дискурсі) [28], М. О. Камінської (імпліцитна негативна оцінка в сучасному англійськомовному діалогічному дискурсі) [97], Г. І. Приходько (оцінка як об'єкт лінгвістики: когнітивно-комунікативний аспект дослідження) [172], Ю. С. Скриннік (імпліцитна оцінка комунікантів при асиметричному типі рольових відносин) [190] та ін.

У зв'язку з тим, що поняття імпліцитної оцінки є багатограним та різноаспектним, на сьогодні немає єдиного визначення цього лінгвістичного явища. Аналіз різних концепцій свідчить, що увагу науковців привертає як позитивна, так і негативна імпліцитна оцінка.

У нашому дослідженні дотримуємось думки про те, що **імпліцитна оцінка** визначається як прихована оцінка, котра наявна у висловлюваннях, у яких немає експліцитних оцінних елементів, але які можуть мати позитивне чи негативне оцінне значення. Оцінний смисл таких висловлювань змінюється залежно від ситуації та конкретних умов. Отже, оцінка виражається не безпосередньо, виступаючи імпліцитним смислом дескриптивних висловлювань [170, с. 145–146]. Імпліцитна оцінка є інформаційно містким компонентом словесної комунікації й важливим складником вербального спілкування, який, доповнюючи експліцитні значення мовлення суб'єктивним ставленням адресанта до певного об'єкта дійсності, вписує їх у сукупну структуру комунікації [98, с. 206]. Для виявлення імпліцитної оцінки використовується поняття «імпліцитного комунікативного смислу», під яким розуміється такий інформативний зміст, що його адресант вкладає в повідомлення й виражає опосередковано, шляхом експліцитного вираження іншого змісту, з якого за допомогою логіки розуміється імпліцитне значення [137]. Беззаперечною перевагою імпліцитних оцінок перед експліцитними є те, що імпліцитні оцінки виражаються ненав'язливо, легше сприймаються адресатом і тому ефективніше впливають на його власну думку, не викликаючи емоційної реакції або психологічного відторгнення та сприяють досягненню мети спілкування.

Незважаючи на те, що дослідники виявляють значний інтерес до поняття імпліцитної оцінки й відводять їй особливе місце серед оцінних висловлювань, вважаємо, що категорія імпліцитності та імпліцитної оцінки потребує подальшого дослідження, оскільки багато аспектів цих явищ ще вимагають уточнення. Тому в нашій роботі увага зосереджена на аналізові функціонування імпліцитної оцінки в художньому дискурсі.

1.3 Джерела імпліцитної оцінки в художньому дискурсі

Проблема імпліцитності та імпліцитної оцінки може бути адекватно проаналізована тільки в тому випадку, коли будуть докладно описані конкретні компоненти, що становлять сутність

розгляданого явища. Серед них виокремлюємо еліпсис, підтекст, пресупозицію, конотацію, імплікатуру [157, с. 25], які розглянемо нижче.

Дуже часто засобом передання імпліцитних смислів є **еліпсис**. Як зазначає І. В. Клименко, у традиційних і новітніх граматичних теоріях еліпс тлумачать як синтаксичну універсалію, що ґрунтується на операції скорочення структурно й семантично значущих компонентів речення в межах загальної тенденції до спрощення мовленнєвих повідомлень. Це дієвий спосіб розвантаження реченнєвої матерії та звільнення її від змістовно надлишкових чи конструктивно зайвих компонентів, які несуть повторювану інформацію, в основі якого лежить принцип укомпактнення предикативних одиниць. Неповні речення надають мовленню невимушеності, гнучкості та природного звучання, сприяють виділенню комунікативного центру висловлювання [108, с. 263]. М. О. Гедерим вважає, що більша частина еліптичних структур утворюється завдяки ситуативній закріпленості самого процесу мовлення, котрий віддзеркалює явища, факти, процеси реальної дійсності, що знаходять своє відображення в окремих словах і становлять їх внутрішній зміст. Еліпсис – це явище, котре містить у собі яскраво виражений прагматичний потенціал і найчастіше використовується для стилістичного забарвлення, компресії, підсилювального значення [47, с. 419]. О. М. Лайчук тлумачить еліпсис як явище синтаксичної деривації, засноване на процесі скорочення (усічення) матеріальних компонентів речення на принципах ергономіки мовлення та пов'язане із прагненням мовної особистості до гармонізації своїх мовленнєвих повідомлень. Будь-яке еліптичне речення є симбіозом процесу й результату. Процесуальною його стороною є когнітивно-семантичні засади породження думки, фіналізує її компактне аранжування в умовах вербального спілкування [134, с. 3]. У лінгвістиці нерідко отожднюють поняття еліпсису та імпліцитності, проте в еліптичних конструкціях експлікація предикативних одиниць має характер заповнення тих, котрі не отримують у змістовому і в структурному плані компонентів вислову, тоді як в імпліцитних висловах подібна експлікація зазвичай означає додавання інформації до відносно закінченого смислового вмісту вислову або ж конкретизацію, розгортання цього вмісту [195] задля досягнення певної комунікативної мети.

Одна й та сама подія може бути відображена як докладно, так і коротко. Для того, щоб експлікувати механізм таких альтернативних можливостей, важливим є розмежування поверхневої, або лінійної структури висловлювання, з одного боку, та його глибинної або вертикальної структури, з іншого боку. Вертикальний «план» відображає змістову ієрархію, зумовлену тим, що змістові одиниці не рівнозначні з точки зору їх ролі. Частина з них може бути опущена без зміни змісту висловлювання, в той час як опущення інших може призвести до втрати змістової цілісності. Еліпсис є засобом здійснення мовної взаємодії, за допомогою якої реалізуються всі потенції мовної системи для вираження думки з урахуванням невідповідності між планом змісту і планом вираження [157; 208]. Отже, еліптичні конструкції є ефективним засобом вираження імпліцитних смислів, що інтерпретуються комунікантами, послуговуючись контекстом інтеракції.

Наступним засобом вираження імпліцитних смислів виступає **підтекст**, що є результатом інтелектуальної співтворчості автора й читача, коли перший водночас свідомо і несвідомо засобами непрямого висловлювання організує інформативно місткий зміст, а другий прагне суб'єктивним тлумаченням охопити обмежений автором інформаційний простір, одержує можливість збагнути зміст «сказаного неказаним», нерідко навіть проникаючи за межі авторської свідомості. Оригінальне авторське світосприйняття, культурні традиції, свідоме та несвідоме наслідування вже наявних літературних текстів, цитування й автоцитування, пародіювання також нерідко складають сферу підтексту художнього твору. Це виводить декодування підтексту на рівень дослідження не просто прихованого змісту, а ширше – форми існування «чужого слова», комплексу найрізноманітніших літературних посилань до первісного контексту [174, с. 48–49]. На думку І. Р. Гальперіна, розуміння прихованої інформації відбувається завдяки «здатності одиниць мови породжувати асоціативні й конотативні значення, а також завдяки здатності речень усередині змістово-фактуальної інформації прирощувати смисли» [45, с. 28]. Підтекст створює глибину змісту, веде свою змістову лінію, допомагає більш повному розкриттю головних тем твору. При цьому підтекст викликає емоційне та оцінне ставлення читача до того, про що йде мова [6, с. 83]. Номінативний зміст висловлювання ніколи не вичерпується

вимовленими словами, в імпліцитному змісті висловлювання наявний номінативний або референційний підтекст, тобто додаткові відомості про референтну ситуацію, яку описує це висловлювання, або про якісь інші, пов'язані з нею ситуації [77]. Л. Р. Безугла зазначає, що підтекст – це імпліцитний смисл тексту, що входить до замислу автора [18, с. 12]. Підтекст, котрий являє собою категорію найчастіше художнього тексту, явище не суб'єктивне й випадкове: його спеціально створив автор і його неодмінно відчуває читач у певному відрізку або навіть у всьому творі. Підтекст дуже часто несе в собі інформацію, котра збагачує й поглиблює зміст художнього твору. Виявлення співвідношення текстової й підтекстової інформації є необхідною умовою декодування художнього тексту. При формуванні підтексту значну роль відіграють межі його реалізації в тексті, оскільки він сприяє встановленню асоціативно-смиловому та конструктивному зв'язку між частинами літературного цілого, скріплює текст, роблячи свій внесок у створення семантичної єдності та стилістичної завершеності [157, с. 29–30], а також донесення до адресата основної думки художнього твору.

Виокремлюють два типи змістово-підтекстової інформації: ситуативну та асоціативну. Перший тип – це підтекст, пов'язаний із тим, про що йшлося в тексті раніше, і реципієнт сприймає та розуміє таку інформацію завдяки попередньо описаним фактам чи подіям. Другий тип виникає завдяки «властивій нашій свідомості звичці пов'язувати викладене вербально з накопиченим особистим чи суспільним досвідом» [45, с. 45]. Підтекст, що становить глибину тексту, бере активну участь у переданні неявно вираженої інформації; але, на відміну від еліпсису, що експлікується під впливом контексту, ситуації й фонових знань, підтекст виявляється в результаті неодноразового ретроспективного звернення до різних частин тексту, їх збіг і протиставлення, схрещування й розбіжності. І в цьому процесі велику роль відіграє творча активність читача, оскільки підтекст і читач взаємодоповнюють один одного, вони постійно перебувають у діалозі для створення цілісної єдності [157, с. 36]. Будь-яка зміна або порушення традиційних синтаксичних правил неминуче призводить до виникнення експресії, оцінності, недомовленості або надлишкового смислу, виявлення та інтерпретація яких перетворюють читання на цікавий процес і розширюють наші уявлення про змістову структуру

й семантичний потенціал авторського тексту. Отже, для повноцінного розуміння тексту необхідно не лише стежити за розвитком сюжету, але й виявляти ту інформацію, яку закладено між рядків, тобто необхідно враховувати підтекст, що виникає в процесі розгортання сюжету [173, с. 61]. Викладаний матеріал свідчить про те, що імпліцитні смисли та імпліцитна оцінка знаходять своє відображення у висловлюваннях, що містять підтекст.

Далі розглянемо таке поняття, як **пресупозиція**, що є одним з центральних в теорії імпліцитності й розглядається в лінгвістичних роботах по-різному. Пресупозиція – це логіко-семантичне поняття, яке із застосуванням антропоцентричного підходу набуло особливої ваги для прагмалінгвістів [23]. Відповідно, існують різні підходи до тлумачення цього явища. Дослідження пресупозиції належить до низки питань, котрі досі не мають загальноприйнятого визначення та які викликають численні дискусії. Поняття пресупозиції з'явилось в останній чверті XIX століття в логіці завдяки дослідженням Г. Фреге [202]. Термін «пресупозиція» в лінгвістиці використовують у різних аспектах та розділах мовознавства – у граматиці, когнітивній лінгвістиці, комунікативній лінгвістиці, психолінгвістиці, лінгвістичній семантиці.

У зарубіжній лінгвістичній літературі висловлюються думки про те, що пресупозиції є конотативними елементами речення. Наприклад, Ч. Філлмор стверджує, що пресупозиція супроводжує висловлювання, але не входить у його значення: уживання речення в негативній формі може змінити його зміст, але не змінить його пресупозиції [246, с. 120–121]. Н. В. Петрушова зазначає: пресупозиція – це припущення чи розрахунок на те, що частина пропонованої інформації очевидна і/чи добре відома адресатові. Пресупозиція протистоїть комунікативно релевантному змісту висловлювання і входить у семантику речення як «фонд спільних знань» співрозмовників, як попередня умова. Саме тому для успішного спілкування у комунікантів повинна бути певна спільна сукупність знань та уявлень щодо реального світу, способу й манери спілкування, мовних тактик і стратегій. Пресупозиція є одиницею ментально-лінгвальної діяльності учасника мовленевого акту, цілим комплексом взаємопов'язаних частин, виражених або не виражених у тексті залежно від того, під яким аспектом вони представлені. Пресупозиції допомагають визначити змістове

навантаження будь-якого мовленнєвого акту, оскільки в них у прихованому вигляді міститься інформація, знання про об'єкт мови [165, с. 90–91], що допомагає при інтерпретації висловлювання.

Пресупозиція або фонові знання не піддаються змінам. Саме в цій стабільності полягає відмінність від смислу, який може змінюватися у зв'язку з інтенцією мовця. Отже, розуміння нового тексту зумовлено двома параметрами: 1) знаннями мови і 2) врахуванням спільності фонових і прагматичних знань, тобто пресупозицій. Пресупозиції допомагають зрозуміти й розкрити характеристики персонажа, пояснює й скеровує читача на правильне розуміння дій головних осіб, дає змогу розшифрувати підтекст їх учинків. На основі пресупозиції може з'явитись певний вид підтексту – імплікатура (деяка структура, що непрямо передає певне значення). При вивченні семантики тексту, знання та прийняття до уваги пресупозицій більшою мірою забезпечує правильну інтерпретацію, яка передбачає розуміння текстових компонентів в їх комунікативному призначенні [186, с. 19–23]. Пресупозиція є частиною семантичної структури висловлювання й тексту на його глибинному рівні і разом з експліцитним, вербалізованим змістом, що втілений у поверхневій семантичній структурі, «працює» на вираження та сприйняття імпліцитної, призначеної для повідомлення інформації. Сприйняття та розуміння такої інформації відбувається внаслідок встановлення імплікативних відношень між експліцитним, вербалізованим змістом та актуальними в конкретному фрагменті тексту пресупозиціями [187, с. 18–19]. У мовленні ми мимоволі повідомляємо співрозмовнику певну інформацію, приміром, якщо наші пресупозиційні фонди не збігаються, то співрозмовник може й не звернути уваги на «продемонстровану» імплікатуру, що залежить від його мотивів, стратегій, соціального статусу, ментальних здібностей і багатьох інших чинників дискурсивного контексту [16, с. 44]. Слід зазначити, що Л. Р. Безугла наголошує на тому, що пресупозиція не є імплікатурою, але може використовуватися мовцем у дискурсі свідомо для того, щоб передати імплікатуру, тобто як тригер імплікатури [23]. І. О. Голубовська тлумачить пресупозицію як широке контекстуально-ситуативне оточення, яке існує, припускається або створюється в комунікативній ситуації адресантом для впливу на адресата, а автором для впливу на читача. Незважаючи на універсальність поняття пресупозиції, вона набуває

яскраво вираженого національно-специфічного характеру з огляду на модус її виявлення через комунікативні стратегії й тактики, притаманні різним лінгвокультурам [52, с. 152]. Отже, пресупозиція є неодмінним складником процесу комунікації, полегшує процес інтерпретації висловлювання, вносячи свої корективи в процес спілкування, сприяючи досягнення мети інтеракції. Пресупозиція відіграє важливу роль у процесі розуміння та вираження не тільки експліцитної інформації, а й імпліцитної оцінки, це своєрідна форма знань, які отримує людина за своє життя, відомості про людей, навколишній світ, події, обставини, явища, відомі або раніше доведені твердження, усвідомлювані чи підсвідомі факти, які актуалізуються в процесі комунікації та допомагають нам повною мірою зрозуміти всі особливості та грані висловлювання чи дискурсу в цілому.

Наступна форма вираження імпліцитних смислів – **конотація**, що є додатковим компонентом значення мовної одиниці й доповнює її предметно-логічний зміст суб'єктивними відтінками оцінки, емоційності, експресивності, функційностилістичної забарвленості, а також відтінками, зумовленими соціальними, ідеологічними, культурними, ситуаційними аспектами комунікації [53; 179]. Конотація – це будь-яка додаткова інформації в значенні слова, пов'язана з його функціонуванням, тобто з типовим набором комунікативних ситуацій, у яких воно вживається. Виокремлюють внутрішньомовну (пов'язану зі сприйняттям слова у зв'язку з розвитком мовної системи) та зовнішньомовну (пов'язану з екстралінгвальними чинниками, параметрами ситуації спілкування, сприйняттям та оцінкою мовцем предмета, ситуації) конотації. Внутрішньомовні компоненти конотації, своєю чергою, поділяються на діахронічні, котрі дають змогу простежити зміни, яких зазнало слово з плином часу, та синхронічні (мотиваційні), які доповнюють об'єктивне значення мовної одиниці асоціативно-образним уявленням про позначувану реалію на основі внутрішньої форми найменування. Зовнішньомовні компоненти конотації характеризують умови комунікації, мовця як такого, соціальні стосунки учасників комунікації. У межах цієї групи компонентів конотації дослідниця виокремлює чотири підгрупи, котрі, своєю чергою, складаються з певних елементів. До таких підгруп належать: психологічні (емоційно-оцінні, емоційно-експресивні, фоносемантичні),

соціальні (ідіомні), функційностилістичні та національно-культурні компоненти конотації [197]. Ю. О. Зайченко розглядає конотацію як додатковий компонент значення мовної одиниці фонетичного, морфологічного, лексичного й синтаксичного рівня, у якому імпліцитно закладене емотивне, експресивне та оцінне ставлення суб'єкта до описуваного об'єкта реальної або ірреальної дійсності, а також її стилістичне забарвлення. Оскільки емотивний та оцінний компоненти конотативного значення мовних одиниць класифікуються як позитивний і негативний, доцільним є розподіл і конотації на два загальні типи: позитивну й негативну. Системна дуальність конотації зумовлює дуальність її властивостей, тобто конотація одночасно може розглядатися як системна, зафіксована, закладена в значення мовної одиниці механізмами вторинної номінації в межах певного суспільного світогляду, та суб'єктивна, факультативна, така, що має певною мірою асоціативний характер та реалізується під час функціонування мовних одиниць у контексті [87, с. 84]. Отже, конотація є засобом відображення ставлення адресанта до навколишнього світу, додаючи до семантики мовних одиниць додаткового емоційного та оцінного змісту.

Не менш важливе значення в інтерпретації імпліцитної оцінки відіграє **імплікатура** [225; 230; 234; 235]. Уперше поняття імплікатури ввів Херберт Поль Грайс [255], котрий визначив імплікатуру як реальний зміст непрямого висловлювання. На відміну від пресупозиції й фонових знань, імплікатура стосується не дискурсу в цілому чи його структурно-тематичних блоків, а висловлювань, розміщених поряд, визначаючи їх логіко-змістовий зв'язок [56]. М. Г. Маслюк вважає, що оскільки мовець свідомо вкладає імпліцитний смисл у своє висловлювання, то можна стверджувати, що імплікатура – це розкодована інтенція невербалізованої інформації, трансляція якої уможливорюється в результаті навмисного порушення мовцем максимум принципу комунікативної співпраці [149, с. 68]. Принцип Кооперації Поля Грайса включає чотири максими, а саме: 1) максимуму Якості, тобто принцип спілкування, згідно з яким мовець має говорити тільки те, у чому абсолютно впевнений, при цьому він може довести правильність своїх слів; 2) максимуму Кількості, що спонукає говорити тільки по суті, тобто щоб за мінімуму слів було передано максимум інформації; 3) максимуму Релевантності, відповідно до якої співрозмовники мають

не відволікатися від теми розмови; 4) максимуму Манери або Способу, котра наголошує, що слід говорити послідовно, зрозуміло та однозначно [253, с. 26–27]. У повсякденній комунікації ці максимуми часто порушуються, що створює різні типи імплікатур. Наприклад, при недотриманні умов максимуму Кількості мовець вдається до повторень, образного перебільшення або навпаки зменшення чи замовчування інформації, що зазвичай відбувається при використанні різноманітних стилістичних фігур [149, с. 68], які виступають засобами передання імпліцитних смислів та імпліцитної оцінки.

Імплікатура дає мовцеві змогу мати в очах адресата вигляд розумної людини з нестандартним мисленням, обізнаною в тонкощах мовленнєвого спілкування, що підвищує його статус. Повідомляючи адресатові певну інформацію за допомогою імплікатури, адресат дає зрозуміти, що довіряє його здатності правильно декодувати підтекст. Зрозуміло, що подібна комунікація містить у собі елемент ризику: завжди є ймовірність того, що адресат не зрозуміє імплікатуру або виведе зовсім не той прихований зміст, який вкладався мовцем, причому така помилка в інтерпретації може довго залишатися невиявленою. Вибір на користь імплікатурного передання змісту може бути також зумовлений нормами ввічливості й етикету, прийнятими в тій чи тій культурі. Є ситуації, у яких певні теми є забороненими, і якщо їх усе-таки доводиться торкатися, комуніканти вдаються до імплікатур [259]. Серед імплікатур виокремлюють два різновиди: конвенційні та неконвенційні (імплікатури дискурсу, або комунікативні імплікатури). Конвенційні імплікатури адресат сприймає як звичайний зміст, що впливає із загальноприйнятого значення слів і граматичних конструкцій. Тому для того, щоб вивести їх, треба зробити певне інтелектуальне зусилля. Дискурсивну імплікатуру визначають як інтендовану імпліцитну повну пропозицію, що її в дискурсі конструюють комуніканти [16, с. 71–72]. Імплікатурно реалізована інформація, переплітаючись із експліцитною, відіграє суттєву роль у досягненні мовцем своєї комунікативної мети й дає змогу виводити з повідомлення мовця змістові компоненти, котрі, будучи не сказаними, набувають важливого значення [149, с. 69] та відіграють значну роль в інтерпретації висловлювання.

Спілкування на рівні імплікатур може бути зумовлене причинами соціального та індивідуального плану, а саме з міркувань

ввічливості (адресат може пом'якшити свій комунікативний намір та уникнути прямого формулювання бажань, здійснення яких може ускладнити спілкування), з метою уникнення відповідальності за свої слова, приховання певних комунікативних завдань, підвищення експресивності мовлення, надання їй естетичної цінності. У цьому випадку використовуються стилістичні прийоми (риторичне запитання, гіпербола, літота, іронія) [237; 298; 299], які є неодмінним компонентом художнього дискурсу.

Отже, основними формами вираження імпліцитних смислів є еліipsis, підтекст, пресупозиція, конотація, імплікатура, які дають учасникам комунікації змогу передати, а також сприйняти певну інформацію, що не має вербалізованої пропозиції. Послуговуючись такими формами вираження імпліцитності чи імпліцитної оцінки, автор має змогу передати необхідну інформацію, свої думки або ставлення до навколишнього світу більш лаконічно. Адресат, своєю чергою, сприймає інформацію спираючись на власний досвід, життєві погляди, переконання.

1.4 Підходи до трактування дискурсу в сучасних мовознавчих студіях

Дослідження явища дискурсу становить значний інтерес у сучасній лінгвістичній науці та висвітлюються в роботах як вітчизняних [50; 57; 117; 188; 214], так і зарубіжних мовознавців [231; 241; 249; 250; 268; 275; 281; 282; 292]. Існує численна низка термінів на позначення аналізованого поняття, проте досі немає терміна загально-прийнятого, адже багато аспектів потребують більш детальної уваги науковців. За дискурсом закріплюються кілька інтерпретацій, оскільки в різних парадигмах знання його використовують в декількох значеннях, а сам термін позбавляється визначеності і стає багатозначним [130; 290; 296]. Якщо в 60–70-ті роки дискурс розглядався як зв'язна послідовність речень або мовленнєвих актів [56; 64], то з позиції сучасних підходів дискурс – це складне комунікативне явище, що містить, окрім тексту, ще й екстралінгвальні чинники (знання про світ, думки, переконання), необхідні для розуміння тексту [9; 11]. Очевидно, що таке визначення дискурсу

як складної системи ієрархії знань припускає також наявність інтегрованих моделей обробки дискурсу [64, с. 8–9]. Дискурс постає як динамічний процес соціальної взаємодії комунікантів, під час якого відбувається конструювання спільних смислів, які ґрунтуються на ментальних моделях мовної й немовної поведінки у свідомості суб'єктів [128, с. 83; 279]. Ф. С. Бацевич визначає дискурс як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями й тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя»; залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів [15, с. 138]. Дискурс – це єдність когнітивного та комунікативного [35, с. 5], що являє собою інтерактивну діяльність учасників спілкування, встановлення й підтримання контакту, емоційний та інфорційний обмін, здійснення впливу один на одного, переплетення комунікативних стратегій та їх вербальних і невербальних утілень у практиці спілкування, визначення комунікативних ходів у єдності їх експліцитного й імпліцитного смислу. З позицій психолінгвістики дискурс цікавий як розгортання перекмикання від внутрішнього коду до зовнішньої вербалізації в процесах породження мовлення та його інтерпретації з урахуванням соціально-психологічних типів мовних особистостей, рольових установок і приписів. Лінгвокультурне вивчення дискурсу має на меті встановлення специфіки спілкування в межах певного етносу, визначення формульних моделей етикету й мовної поведінки загалом, характеристику культурних домінант відповідної спільноти у вигляді концептів як одиниць ментальної сфери, виявлення способів звернення до прецедентних текстів для певної лінгвокультури. Дискурс як когнітивно-семантичне явище вивчається у вигляді фреймів, сценаріїв, ментальних схем, когніотипів [102, с. 3–4], тобто різних моделей репрезентації спілкування у свідомості.

Дискурс, як і будь-який комунікативний акт, передбачає наявність двох фундаментальних ролей – мовця (адресанта) і слухача (адресата), а також самого тексту повідомлення. Унаслідок цього структура дискурсу [54] припускає наявність двох діаметрально

протиставлених ролей – мовця й адресата, а сам процес мовного спілкування розглядається в цих двох перспективах. Саме тому в дискурсології виокремлюються такі напрямки дослідження:

- побудова дискурсу (наприклад, вибір лексичних засобів у процесі первинного та вторинного семіозису);
- розуміння дискурсу адресатом;
- розгляд процесу мовного спілкування з позиції самого тексту, що виникає в процесі дискурсу [117, с. 292–293].

Дискурс розуміється як когнітивний процес, пов'язаний із творенням мовленнєвої поведінки; як послідовність взаємопов'язаних висловлювань, об'єднаних спільністю цільового завдання; як засіб бесіди та мислення, котрі, як і жанри, можуть ставати ритуалізованими; тлумачиться як мовленнєве творення, одиниця вищого, ніж речення, рівня; як форма мовленнєвого спілкування, яка передбачає взаємозв'язок між мовцем і слухачем; як міжособистісна діяльність; як складна комунікативна подія, тлумачиться як соціолінгвістична структура, яка твориться адресатом у конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях [25, с. 8]. В. О. Ковчак зазначає, що дискурс не є ізольованою текстовою або діалогічною структурою, а є складним комунікативним явищем і включає суспільний контекст, що дає уявлення і про учасників комунікації, і про процеси відтворення й сприйняття повідомлень. До дискурсу можна віднести всі висловлювання й тексти, що мають сенс і певний ефект впливу на світ; ланцюг висловлювань, які регулюються певним чином, мають зв'язність і деяку силу впливу; правила та структури, які визначають появу певних висловлювань і текстів. Дискурс є тим, що виражає себе в актуалізованих мовних стратегіях. У дискурсі втілюється сфера суспільної взаємодії (інтерації), опосередкована засобами мови, і тому дискурс виступає як суспільно організована мережа комунікативних зв'язків [111, с. 206]. Отже, проаналізувавши наведені дефініції, можемо стверджувати, що дискурс є засобом реалізації когнітивних, а також прагматичних установок мовців.

Деякі лінгвісти пов'язують поняття дискурсу з текстом. Наприклад, О. Л. Щербакова зазначає, що термін «дискурс» близький за змістом до поняття «текст», однак підкреслює динамічний характер мовного спілкування. Текст мислиться переважно як статичний об'єкт, результат мовної діяльності. Іноді дискурс

розуміють як взаємодію одночасно двох компонентів: динамічного і статичного [див. докладніше: 221, с. 295]. Тому дискурс – це процес мовлення, що вимагає активної взаємодії її учасників у певний момент та час із використанням певних життєвих поглядів, установок, цілей для досягнення заздалегідь визначених результатів.

Відповідно до принципів когнітивно-комунікативної наукової парадигми, що ґрунтується на єдності мисленнєвого та комунікативного аспектів у спілкуванні, визнанні активної ролі обох комунікантів у дискурсі й тлумачення дискурсивних значень як конструйованих адресантом та адресатом у певній ситуації, І. С. Шевченко розглядає дискурс як інтегральний феномен, розумову та комунікативну діяльність, яка відбувається в широкому соціокультурному контексті, що є сукупністю процесу й результату, характеризується континуальністю та діалогічністю. Мінімальною одиницею дискурсу є мовленнєвий акт, переосмислений як мовленнєва взаємодія комунікантів для досягнення певних перлокутивних цілей адресанта шляхом конструювання ними дискурсивного значення в ході спілкування. Більшими одиницями дискурсу є мовленнєвий хід, крок (обмін), транзакція, мовленнєва подія. Дискурс – це багатоаспектна мовленнєво-когнітивна, а також комунікативна гештальт-система, що визначається сукупністю трьох аспектів: переданням/використанням ідей та переконань (когнітивний аспект), соціально-прагматичним аспектом – взаємодією комунікантів у певних соціально-культурних контекстах/ситуаціях та аспектом мовленнєвого використання. Відповідно, категорія дискурсу – це система когнітивних, комунікативних та метадискурсивних категорій, де перші дві відповідають змістовим, а остання – операційно-організаційним аспектам дискурсу; ці категорії об'єднані гіперкатегорією інтердискурсивності [213, с. 156]. На думку І. О. Голубовської, дискурс у вузькому розумінні – це зв'язна послідовність мовних одиниць, створювана мовцем для слухача в певний час, у певному місці, з певною метою. Поняття «дискурс» у широкому розумінні постає складним комунікативним явищем, усною мовленнєвою дією, що враховує соціальний контекст, дає відомості про учасників комунікації та їхні характеристики, а також процеси продукування й сприйняття повідомлення [52, с. 183].

Дискурс також має свою структуру, у якій розрізняють макроструктуру. Макроструктура дискурсу – це його членування

на великі складники: епізоди, абзаци чи групи реплік в усному діалозі. Усередені великих фрагментів дискурсу простежується певна єдність – тематична, референційна або часова [133]. Межі між великими фрагментами дискурсу позначаються відносно довшими паузами (в усному дискурсі), графічним виділенням (у письмовому дискурсі), спеціальними лексичними засобами (службовими словами) [117]. Специфічне розуміння терміна «макроструктура» представлено в працях відомого нідерландського дослідника дискурсу Т. ван Дейка, котрий так визначає її: це узагальнений опис основного змісту дискурсу, що будується адресатом у процесі розуміння. Макроструктура, за ван Дейком, створюється так, щоб презентувати повноцінний текст, тобто в інших термінах може називатися рефератом або резюме [63, с. 47]. Мікроструктура дискурсу, на відміну від макроструктури, простежується в результаті членування дискурсу на мінімальні складники, які можна віднести до дискурсивного рівня [202]. У більшості сучасних підходів такими мінімальними одиницями вважаються предикації, або клаузи. В усному дискурсі ця ідея підтверджується близькістю більшості інтонаційних одиниць до клауз. Дискурс, як бачимо, є ланцюгом клауз. У психолінгвістичних експериментах з відтворення раніше отриманої вербальної інформації зазвичай з'ясується, що розподіл інформації за клаузами відносно незмінний, а об'єднання клауз у складні речення є змінним [117]. Слід зауважити, що питання структури дискурсу, в силу значної кількості суперечливих моментів у вичленуванні її складників, ще активно вивчається.

Дискурс має цілу низку класифікацій. Наприклад, Ю. Габермас розуміє дискурс як засіб комунікативної дії (наприклад, розмова з метою надання інформації й навчання або заздалегідь організований диспут); дискурс як засіб ідеологічного впливу; терапевтичний дискурс; нормальний дискурс, який слугує обґрунтуванню проблематичних претензій на значення (наприклад, наукова дискусія); нові форми дискурсу (навчання за допомогою дискурсу замість дискурсу як засобу для інформації та інструкцій) [256]. У новітніх дослідженнях представлена дуже широка типологія дискурсу, що будується на основі різних типів семіотичних знаків. Приміром, художній, політичний, аргументативний, науковий, професійний, літературний, інтернет-дискурс, маніпулятивний, оцінний, діловий, педагогічний, академічний та багато інших [117, с. 294].

Зупинимось більш докладно на художньому дискурсі, адже саме він є об'єктом нашого дослідження.

Художній дискурс ("*literary discourse*") зазвичай розуміють як таке стильове середовище, що віддзеркалює «культурно-мовний універсум відповідної епохи на основі валоризації комунікативних і лінгвостилістичних параметрів» [36, с. 4]. У функційному стилі художнього мовлення абстракція «дискурс» актуалізується через конкретні тексти в усьому їх структурно-типологічному та жанрово-стилістичному розмаїтті. Як вважає І. А. Бехта, художній дискурс є мовою усієї художньої літератури, яка в процесі мовленнєвої реалізації постає у вигляді текстів художніх творів. Це – система, котра функціонує в художній літературі як засіб відображення реальної чи вигаданої дійсності, як засіб передання автором свого розуміння й сприйняття цієї дійсності, а також як засіб комунікації автора та читача, їх взаємоторчості. Читач переймається зображеною письменником дійсністю, долею персонажів. Водночас кожен читач домислює, додумує, сприймає текст через своє розуміння, а отже, співпрацює з автором, надаючи твору нового значення, нового бачення [27, с. 253] та нових змістів.

Автор виступає формально-змістовним центром твору. Разом із тим усе, що ми можемо сказати про автора, виявляється лише в процесі читацького сприйняття й передбачає безліч глумачень. Комунікація між автором і читачем відбувається за допомогою проникнення до когнітивної системи адресата [284]. Авторський світ, стає для читача «своїм», привласнюється його свідомістю й перетворюється на ефективний спосіб пізнання світу й себе. Такий вплив не є прямим, він опосередкований специфікою мови, особливостями її індивідуально-авторського використання. Для успішної взаємодії автора й читача останній повинен мати достатній тезаурус, рухомий розумовий апарат, певну концептуальну систему [180, с. 87], яка детермінує обсяг його знань про навколишній світ.

Художній текст органічно входить у процес комунікації для здійснення інтелектуально-творчої інтеракції автора й реципієнта, передання останньому лінгвостилістичної інформації, що містить авторське ставлення до персонажів, художню позицію, стійкі ціннісні орієнтації. Специфіка авторського світобачення зазвичай виражається в способах вербалізації певних концептів. Моделізація сприйняття включає в себе опис та аналіз вживання мовного

матеріалу як основи для інтерпретації й конструювання гіпотетичної узагальнюючої моделі мовної особистості автора. Мовна особистість може бути описана в термінах індивідуальної концептосфери й тезауруса автора. Художній дискурс як лінгвістичний еквівалент мислення може розглядатися як один із найбільш яскравих мовних «представників» національного способу світобачення. Мовна особистість письменника виступає при цьому як проєкція, що моделює національну мову та національний дискурс і комунікативну поведінку. Поведінка лексичних одиниць у межах дискурсного простору художніх творів має специфічні риси. Під впливом індивідуального художнього контексту мовні одиниці набувають оригінального, властивого лише цим текстам, змісту і мають досить вільні семантичні межі. Значення мовних одиниць трансформуються, підкоряючись загальній ключовій тематичній текстовій установці оповідання й завданням художнього дискурсу. Багатоаспектний характер дискурсу формує різноманіття концепцій, теорій та суджень щодо його сутності, а значний потік наукового коментування свідчить про досить актуальну проблематику художнього дискурсу [178] й наявність широко кола малодосліджених питань.

Слідом за М. О. Камінською, вважаємо, що дискурс як багатоаспектна когнітивно-комунікативна мовна система-гештальт визначається сукупністю трьох аспектів: формуванням ідей та переконань (когнітивний аспект), взаємодією комунікантів у певних соціально-культурних контекстах та ситуаціях (соціально-прагматичний аспект) та використанням вербальних і невербальних знаків (мовний аспект). Відповідно, дослідження імпліцитної оцінки спрямоване на вивчення зазначених вище аспектів дискурсивної діяльності комунікантів. Згадані аспекти дискурсу нерозривні: прагматичні та соціокультурні аспекти мають когнітивно-психологічну основу, а когнітивні ґрунтуються на комунікативному досвіді [97, с. 190]. Компонентами дискурсу в художньому творі є конкретні висловлювання діалогічної чи монологічної форми з наявними в них численними кореляціями історичного, соціального, психологічного чи культурологічного змісту, які в структурі тексту реалізують часовий аспект, інтеракції між партнерами, відповідно до типу дискурсу, а також простір, у якому він відбувається, значення, які він експлікує, використовує, репродукує або перетворює

[117, с. 297]. Також важливе значення має мета дискурсу, що досягається лігвальними та екстралінгвальними засобами, які автор використовує в процесі комунікативної взаємодії.

Отже, на сьогодні існує велика кількість поглядів на трактування «дискурсу», проте вони не суперечать одна одній, а лише доповнюють та розкривають це поняття крізь призму власного досвіду та наукової розвідки. Загалом можна розглядати дискурс як складне й багатогранне явище, що має когнітивно-прагматичну спрямованість, а також є динамічним процесом мовної та мовленнєвої діяльності комунікантів. Процес розгортання дискурсу супроводжують такі екстралінгвальні чинники, як фонові знання комунікантів, їх картина світу, установки та певні стереотипи. Дискурс є засобом пізнання дійсності, навколишнього світу, отримання досвіду, а також є інструментом впливу на учасників комунікації задля досягнення власних цілей.

1.5 Методика дослідження ситуації із імпліцитною оцінкою

Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються комплексним підходом щодо аналізу різноманітних мовних явищ. Як зазначає М. О. Камінська, важливим є не тільки те, як адресант використовує мовні ресурси для вираження імпліцитної оцінки, яка б стала зрозумілою співрозмовнику. Важливим також є місце, яке імпліцитна оцінка посідає у стратегічному плануванні комунікативної поведінки мовця, її тактичній реалізації, а також простежити результат залучення імпліцитної оцінки в безпосередній комунікативній ситуації, засвідчуючи її перлокутивний ефект. Під час проведення аналізу важливим є використання методики аналізу, яка враховує лігвальні, позалінгвальні чинники, когнітивні механізми функціонування та смислотворення в дискурсі, прагмасемантичні аспекти реалізації імпліцитної оцінки, її місце та роль у дискурсі, а також особливості прояву в тактико-стратегічній мовленнєвій поведінці комуніканта [97, с. 75]. Саме використання комплексного підходу, який полягає в поєднанні різноманітних методів дає змогу дослідити та проаналізувати ситуацію вираження імпліцитної

оцінки в англійськомовному художньому дискурсі. Далі більш детально зупинимось на методах лінгвістичного аналізу, які будуть застосовуватись у дослідженні.

Когнітивний аналіз, у центрі уваги котрого перебуває мова як загальний когнітивний механізм, когнітивний інструмент, що є системою знаків, які відіграють важливу роль у репрезентуванні й трансформації інформації. Застосування когнітивного підходу до аналізу дискурсу висвітлює проблеми категоризації й концептуалізації, проблеми мовної картини світу, проблеми співвіднесення мовних структур з когнітивними, проблеми частин мови, тобто все те, з чим пов'язано висвітлення ментальних репрезентацій та їх мовних «прив'язок» [130]. Мова є невід'ємною частиною пізнання (когніції), що відображає взаємодію психологічних, комунікативних, функційних та культурних чинників. Когнітивний аналіз є важливим інструментом дослідження мови та мовлення.

Обґрунтування вибору адресантом мовних та немовних способів спілкування з урахуванням наявних в адресата фонових знань і очікувань, пояснення порушень зміни комунікативних ролей є можливим за допомогою **конверсаційного** аналізу [29, с. 69]. В цьому аспекті імпліцитна оцінка може досліджуватись крізь призму моделей секвенцій, суміжних пар реплік, переривань, пауз, зміни паралінгвістичного оформлення висловлювання [97, с. 76]. Застосування конверсаційного аналізу в дослідженні дає змогу виявити й проаналізувати особливості функціонування імпліцитної оцінки в діалогічному мовленні.

У нашому дослідженні використано **дискурс-аналіз**, що являє собою сукупність аналітичних методів інтерпретації різноманітних текстів або висловлювань як продуктів мовленнєвої діяльності людини в конкретних умовах. Дискурсивний аналіз висвітлює те, як можна створити смисл за допомогою розташування інформації в ряді речень або через деталі того, як співрозмовник сприймає та реагує на отримане повідомлення. Дискурс-аналіз пояснює, як адресат позначає свої семантичні наміри і як адресат інтерпретує те, що чує [264, с. 5]. Він також спрямований на розгляд таких питань: 1) дослідження структури бесіди, розповіді та різноманітних форм письмового дискурсу; 2) вивчення взаємодії комунікантів у ході продукування та інтерпретації смислів; 3) з'ясування

значення контексту в дискурсі; 4) тонкощі неявних (прихованих) смислів; 5) аналіз цілісності й узгодженості; 6) залежність одного комунікативного акту або дискурс-фрагменту залежить від попередніх; 7) порівняння дискурсів із відстеженням впливу одного типу дискурсу на інший; 8) взаємодія мовлення з невербальними засобами спілкування; 9) екстралінгвальні засоби спілкування, котрі супроводжують або замінюють мовлення або письмо, включаючи використання поз, жестів, міміки; 10) соціальні особливості та спосіб спілкування; 11) ідеологічне використання мови, лінгвістичні й текстові маніпуляції; 12) дискурс розглядається як соціально-культурна практика, міжкультурна взаємодія [198, с. 241; 224; 265]. Об'єктом дискурс-аналізу є не тільки вербальний компонент комунікації, але й екстралінгвальні чинники: знання про світ, думки, установки, цілі, соціальний досвід, спосіб життя комунікантів, оскільки це впливає на породження та сприйняття тексту. В дискурсивному аналізі приділяється більше уваги соціальній стороні комунікації, ніж формально-лінгвістичній. Комуніканти – це не просто носії мови, вони є неодмінно членами певних соціальних груп, представниками громадських інститутів, носії тих чи тих культур, соціальних ролей.

І. О. Голубовська виокремлює такі основні **властивості дискурсивного аналізу**:

- аналіз дискурсу є *емпіричним* (дослідник повинен пояснювати наявний матеріал, а не підганяти його під апріорні схеми). Від матеріалу до узагальнення – індуктивний характер аналізу дискурсу;
- *предмет дослідження* – змістовий складник мовленнєвої комунікації (враховуються не лише лінгвістичні дані, а й соціальні чинники);
- *значуща роль контексту* (як внутрішнього – синтагматичного оточення, так і зовнішнього – ситуації спілкування, тобто *конситуації*);
- *перевага якісних методів* аналізу матеріалу над кількісними: важливим є те, у якому контексті вжиті ті чи ті слова, а не їх частотність, хоча вона теж враховується;
- *зворотня логіка* дослідження (не від гіпотези до фактів, а *від прикладів до побудови теорії*);
- *міждисциплінарність*;

- урахування *когнітивного аспекту* дискурсу: як відбувається процес комунікації, як людина запам'ятовує текст, відтворює його [52, с. 204].

Застосування дискурс-аналізу в дослідженні імпліцитної оцінки спрямоване на вияв та систематизацію вербально-семіотичних та змістово-сміслових засобів висловлювання оцінки. Аналіз комунікативно-особистісних, ситуаційних та інтенційно-стратегічних аспектів функціонування імпліцитної оцінки уможливорює всебічне висвітлення цього дискурсивного явища [97, с. 76].

Прагмасемантичний аналіз стає в нагоді для з'ясування актомовленнєвої специфіки висловлювань [151, с. 15]. У нашій роботі ми використовуємо типологію мовленнєвих актів, що охоплює *констатив, директив, квеситив, комісив, перформатив*, які, своєю чергою, мають підтипи: директив включає *ін'юнктив* (наказ) і *реквестив* (прохання), комісив поділяється на *менасив* (погроза) та *промисив* (обіцянка) [167]. Дослідження імпліцитної оцінки крізь призму вказаної типології із врахуванням явища прагматичного транспонування дає можливість коректно проаналізувати способи реалізації імпліцитної оцінки в комунікативній взаємодії з огляду на прагматичні наміри співрозмовників [97, с. 77]. Послугуючись типологією мовленнєвих актів, дослідник може виявити й ще докладніше розкрити особливості функціонування імпліцитної оцінки в дискурсі.

З урахуванням описаних методів аналізу імпліцитної оцінки, пропонуємо методіку дослідження, що включає декілька етапів.

На першому етапі дослідження проведено огляд наукових праць, що відносяться до тематики роботи. Для визначення основних положень, які пов'язані з дослідженням використано загальнонаукові методи, такі як аналіз та синтез, що дозволило поєднати та узагальнити отриману інформацію, яка становить теоретичну основу нашої роботи. Також здійснено добір ілюстративного матеріалу з художніх творів американських та британських письменників 20–21 століття, що містить ситуацію імпліцитної оцінки.

На другому етапі застосовано метод контекстуального аналізу, адже контекст розглядається не тільки як необхідна умова існування комунікативного процесу, але і як сутнісна характеристика мови та її внутрішня якість, за допомогою якої реалізується адекватне сприйняття [113]. Контекстуальний аналіз відіграє важливу

роль в дослідженні художнього дискурсу адже тільки з урахуванням біографічного, соціально-історичного, літературного, культурологічного та мовного контексту можна в повному обсязі робити висновки про зміст художнього твору.

Необхідним також є пресупозиційний аналіз, який був запозичений в лінгвістику з логічних досліджень [202] і дає змогу виявити позатекстові смисли, передумови спілкування, що вводяться в текст як загальновідоме, очевидне для учасників комунікативної ситуації [124, с. 14]. Необхідним є метод експлікації імпліцитного смислу, тобто реконструювання дослідником імпліцитного смислу у вигляді потенційного висловлювання [16]. Для прикладу проаналізуємо таке висловлювання:

(1) *“Scarlett saw Melanie standing by her and, with a surge of dislike, she realized that **the fly in the ointment of Atlanta would be this slight little person in black mourning dress, her riotous dark curls subdued to matronly smoothness and a loving smile of welcome and happiness on her heart-shaped face**”* [326, с. 138]. З дискурсивного контексту зрозуміло, що Мелані є дружиною чоловіка, якого кохає Скарлет. Пресупозиційний аналіз виявляє фонові знання, якими володіє адресат із приводу фрази *the fly in the ointment*, котра означає, що навіть щось незначне, може зіпсувати радісну подію. Саме тому героїня повідомляє читачеві про своє негативне ставлення до Мелані Гамільтон, використовуючи фразеологізм *the fly in the ointment*, семантичним висновком з якого є такий оцінний імпліцитний смисл: *неприємна людина, котра своєю присутністю буде псувати перебування в Атланті*.

Далі, за допомогою методу **дискурс-аналізу** визначається те, як соціальна роль мовця чи його статус впливає на формування імпліцитної оцінки у висловлюванні. Статусно-рольові та гендерні характеристики комунікантів можна проаналізувати в широкому контексті художнього твору, де кожному мовцеві належить певна соціальна роль чи статус та гендерна ознака, що визначають та моделюють висловлювання оцінки в імпліцитний спосіб [97, с. 81]. Слід зазначити, що дискурс-аналіз надає можливість проаналізувати природне використання мови, враховує не лише вербальні, а також і невербальні аспекти комунікації, дає можливість дослідження мови в соціальному, культурному та когнітивному контекстах. Дискурс-аналіз орієнтований на вивчення зв'язку між текстом, дискурсом та контекстом, а також припускає,

що неможливо відокремити дискурс від його широкого контексту, та має у своєму розпорядженні різні інструменти аналізу текстів як вираження дискурсів, у які вони інтегровані. Це відрізняє дискурс-аналіз від інших видів якісного дослідження [280; 285; 291; 293; 294; 295]. Використання дискурс-аналізу є продуктивним методом при аналізі імпліцитних смислів та виявленні імпліцитної оцінки. Наприклад:

(2) *"Esther Walters looked slightly startled. She turned her head towards Miss Marple. "I've been wrong about her," said Mr. Rafiel, with characteristic frankness. "Never been much of a one for the old pussies. All knitting wool and tittle-tattle. But this one's got something. Eyes and ears, and she uses them"* [310, с. 46]. У цьому висловлюванні Містер Рафл, звертаючись до Міс Марпл, стверджує, що, незважаючи на її вік та стать, жінка має прекрасні розумові здібності, тим самим передаючи адресантові позитивну оцінку героїні роману. Чоловікові вдається донести свої думки до читача завдяки порівнянню Міс Марпл з іншими жінками її віку: "...all knitting wool and tittle-tattle...". Проте наступна репліка Містера Рафла з невеликим іронічним підтекстом характеризує його позитивну імпліцитну оцінку героїні роману: "... but this one's got something. Eyes and ears, and she uses them".

Проаналізуємо ще один дискурс-фрагмент:

(3) *"I had intended to borrow something from Madge. But no one with any aesthetic sensibility would have tried to borrow five thousand francs off somebody from whom he had just refused to accept twelve hundred pounds. I walked as far as the Boulevard Saint-Germain wondering what to do... At first I kept thinking about the money. I brooded on every aspect of it. I turned it into francs. I turned it into dollars. I shifted it around from one European capital to another. I invested it avariciously at high rates of interest. I spent it riotously on chateau wines and chateau women. I bought the very latest make of Aston Martin. I rented a flat overlooking Hyde Park and filled it with works of the lesser-known Dutch masters. I lay on a striped divan beside a pale-green telephone while the princes of the film world poured fawning, supplication, and praise along the wire"* [329, с. 205]. У наведеному фрагменті відображено думки героя роману Джейка Донаг'ю з приводу фінансового становища, у яке він потрапив. Він отримав пропозицію стати кіносценаристом в новій компанії, але через особисті причини відмовляється та не приймає значну суму грошей. Проте пізніше бачимо, що чоловік жалкує про свій вчинок, на що вказує порушення

максими кількості інформації: *“At first I kept thinking about the money. I brooded on every aspect of it. I turned it into francs. I turned it into dollars. I shifted it around from one European capital to another. I invested it avariciously at high rates of interest”*. Також використання в наведеному прикладі синтаксичного паралелізму (анафори) та парцеляції надає висловлюванню додаткової виразності, місткості й експресивності, що дає змогу зробити висновок про те, що чоловік дає негативну імпліцитну оцінку свого життєвого становища.

На третьому етапі розвідки використовується актомовленневий аналіз висловлювань, що містять імпліцитну оцінку. Слід зазначити, що у фокусі актомовленневого аналізу перебуває саме природна мова з урахуванням її синтаксичного, семантичного й прагматичного аспектів [185, с. 17]. Перехід від аналізу словникового, нормативного значення слова до мінливого змісту та в цілому до змісту висловлювання призвів до розуміння того, що організуючим центром смислового простору висловлювання є адресант та його емоційний стан, його інтенції в межах конкретної ситуації використання мовних знаків [31, с. 6]. Прагматичний аналіз іллокутивного спрямування таких висловлень враховує та виявляє комунікативно-функційну спрямованість предмету дослідження в комунікації. Актмовленневий аналіз спрямовує увагу на прагматичні функції імпліцитної оцінки у спілкуванні та інтенційний зміст висловлювання мовця. Така перспектива розгляду дає змогу виявити імпліцитну оцінку як дискурсивний засіб прагматичного впливу на співрозмовника [97, с. 85]. Врахування соціальних та психологічних параметрів адресата, його взаємини з адресантом визначають як тональність висловлювання, тобто офіційність, емпатію, іронічність, так і вибір типу мовленневого акту залежно від міжособистісних взаємин комунікантів [212, с. 74]. Актмовленневий аналіз надає змогу проаналізувати форму висловлювання, умови комунікації, реакції адресанта з приводу отриманої інформації, а також результати мовленневого акту. Розглянемо такий приклад:

(4) *“Yuh, but Dad, they just teach a lot of old junk that isn't any practical use-except the manual training and typewriting and basketball and dancing-and in these correspondence-courses, gee, you can get all kinds of stuff that would come in handy. Say, listen to this one: ‘CAN YOU PLAY A MAN’S PART? ... The lessons start with simple movements practiced before your mirror-holding out your hand for a coin, the breast-stroke in swimming, etc. Before you realize*

it you are striking scientifically, ducking, guarding and feinting, just as if you had a real opponent before you. "Oh, baby, maybe I wouldn't like that!" Ted chanted. "I'll tell the world! Gosh, I'd like to take one fellow I know in school that's always shooting off his mouth, and catch him alone..." "Nonsense! The idea! Most useless thing I ever heard of!" Babbitt fulminated. "Well, just suppose I was walking with Mama or Rone, and somebody passed a slighting remark or used improper language. What would I do?" "Why, you'd probably bust the record for the hundred-yard dash!" [334, с. 66].

У наведеному комунікативному акті відбувається розмова між батьком Джорджем Беббітом та його сином Тедом, котрий, своєю чергою, намагається запевнити батька в тому, що для повноцінного розвитку йому потрібні не лише шкільні предмети, але й заняття з боксу та самозахисту. В такий спосіб Тед хоче передати батькові негативну оцінку своїх фізичних здібностей, а також прагне переконати його оплатити навчання. Для цього хлопець використовує такий прагматичний тип речення як директив: *"Well, just suppose I was walking with Mama or Rone, and somebody passed a slighting remark or used improper language"*, а також квеситив: *"What would I do?"* Іллокутивна спрямованість таких висловлювань є спрямування думок батька в потрібному напрямі із перлокутивною метою вплинути на його ставлення до спорту та змусити його виділити кошти на курси.

На цьому етапі аналізу відбувається розуміння процесів створення та виявлення імпліцитної оцінки, а її вираження в комунікативному акті надає можливість зробити певні висновки про ментальну взаємодію комунікантів [97]. Також слід зазначити, що висловлювання з імпліцитною оцінкою можуть бути інструментом впливу на поведінку співрозмовника або учасників дискурсу.

Метою **четвертого** етапу дослідження є аналіз і класифікація тактик вираження імпліцитної оцінки, а також виокремлення тих стратегій, компонентом яких може бути імпліцитна оцінка в дискурсі [97, с. 86]. Створюючи певний текст, адресант передусім думає про необхідний йому результат, про ефективність повідомлення, про підходи, які йому необхідно обрати, щоб отримати цей результат. Варіантом реалізації комунікативної поведінки є мовленнєві стратегії й тактики [107, с. 111]. Успішна мовна взаємодія неможлива без стратегічного планування діяльності. Будь-яка мовленнєва комунікація – це стратегічний процес, в основі якого лежить вибір

оптимальних мовних засобів [266]. Стратегічний аспект висловлювання дає можливість адресанту правильно побудувати своє мовлення та шляхом впливу на адресата досягти очікуваного результату. Поєднання теоретичного підходу та вивчення прагматичних установок мовця, а також психологічних та поведінкових реакцій комунікантів дає найбільш повне уявлення про мовленнєву діяльність та про особливості мовленнєвої взаємодії мовця та слухача [51, с. 408]. Для прикладу розглянемо таке висловлювання:

(5) *“No more for me,” said Dick. “It’s Rosemary I’m thinking of. She’s a natural alcoholic-keeps a bottle of gin in the bathroom and all that-her mother told me”* [315, с. 91]. У наведеному діалогічному фрагменті чоловік застосовує тактику імпліцитної оцінки щодо своєї подруги Ніколь. Використовуючи іронію, герой намагається приписати дівчині характеристики, які у неї насправді відсутні. Ця тактика є складником маніпулятивної стратегії відвернення уваги від власної поведінки.

Тактико-стратегічний етап дає змогу визначити роль імпліцитної оцінки в розгортанні комунікативного акту та зрозуміти прагматичну суть та результат використання адресантом імпліцитної оцінки у спілкуванні [99]. Застосування тактико-стратегічного підходу дозволяє ще більш детально проаналізувати висловлювання з імпліцитними смислами.

Отже, на підставі викладеного, пропонуємо таку схему ситуації, що містить імпліцитну оцінку:

На заключному етапі використовується метод систематизації та узагальнення для комплексного аналізу отриманих результатів та формування висновків дослідження.

Відбір ілюстративного матеріалу не завжди можливий за формальним критерієм у зв’язку з тим, що в деяких випадках простежується опущення із пропозиції висловлювання мовних одиниць, які містять негативно-оцінну сему. Тому при виборі висловлювань використовувались такі принципи: імпліцитна оцінка мовця міститься

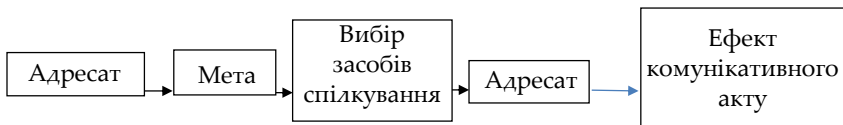

Рис. 1. Схема ситуації із імпліцитною оцінкою

в експліцитному смислі висловлювання, а не у вербалізованій пропозиції, діалогічна взаємодія комунікантів має вербальний і невербальний складники. Невербальний складник репрезентований знаками семіотичної системи невербальної комунікації. Також у роботі досліджується не лише суміжна пара реплік, а також секвенції мовних ходів мовця й адресата, що являють собою інтеракційні акти їх мисленево-когнітивної взаємодії. Береться до уваги й авторська мова, що експлікує контекст та ситуативні чинники спілкування [97, с. 79]. Отже, поєднання зазначених методів дає можливість комплексного вивчення імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі.

Узагальнюючи, можемо сказати, що в процесі дослідження засобів вираження імпліцитної оцінки за допомогою поєднання загальнонаукових та спеціальних методів ідентифіковані висловлювання, що містять імпліцитну оцінку, а також визначено особливості вираження імпліцитної оцінки в дискурсі. Дослідження складається з п'яти етапів. На першому етапі здійснено огляд наукових робіт відповідної тематики, а також добір ілюстративного матеріалу. На другому етапі застосовано метод контекстуального, пресупозиційного, метод експлікації імпліцитного смислу, а також дискурс-аналіз, що дають змогу проаналізувати особливості репрезентації оцінки в художньому дискурсі. Третій етап включає застосування актомовленевого аналізу для визначення прагматичних типів речень, що виявляють потенціал реалізації імпліцитних смислів. Метою четвертого етапу дослідження є виявлення стратегій і тактик, компонентом яких виступає імпліцитна оцінка. Також за результатами досліджень запропоновано схему ситуації, що містить імпліцитну оцінку.

Оцінювання навколишнього світу та сприйняття різних життєвих подій крізь призму власних або загальноприйнятих цінностей, певних законів та норм є невід'ємною частиною життєдіяльності людини. Процес оцінювання допомагає людині взаємодіяти з навколишньою реальністю та суспільством. На основі аналізу наукових підходів до інтерпретації поняття категорії «оцінки», можна зробити висновок, що оцінка – це те, як людина сприймає навколишній світ, події та людей в процесі комунікації, використовуючи при цьому власні погляди, відчуття, стереотипи, світосприйняття та є неодмінною частиною процесу комунікації.

Вагомим аспектом наукових досліджень є способи вираження імпліцитності, норми взаємодії вербальної (експліцитної)

та невербальної (імпліцитної) форми знань. Імпліцитність являє собою складну взаємодію лінгвального та екстралінгвального, тобто сумарного змісту експліцитного значення висловлювання та значимого фону мовлення. Цей термін дослідники використовують інтуїтивно щодо різноманітних явищ, пов'язаних, загалом, з «прихованими аспектами значення». Імпліцитність сприймається як вказівник неявного використання мови, невідповідність між самим висловлюванням та переданим значенням. Зважаючи на те, що комуніканти не завжди дають пряму оцінку людині чи явищу, дуже часто їх висловлювання містить імпліцитну оцінку. Більшість науковців трактує це поняття як прямо не виражене ставлення мовця до об'єкта висловлювання. Імпліцитна оцінка є важливим складником вербального спілкування, яка, доповнюючи експліцитні значення мовлення суб'єктивним ставленням адресата до певного об'єкта дійсності, вписує їх у сукупну структуру комунікації.

Основними формами вираження імпліцитних смислів є еліipsis, підтекст, пресупозиція, конотація, імплікатура, які дозволяють учасникам комунікації передати, а також сприйняти певну інформацію, що не має вербалізованої пропозиції. Послутовуючись такими формами вираження імпліцитності та імпліцитної оцінки, автор має змогу передати необхідну інформацію, свої думки або ставлення до навколишнього світу більш лаконічно. Адресат, своєю чергою, сприймає інформацію, спираючись на власний досвід, життєві погляди, переконання.

Оцінність є невід'ємним компонентом різних типів дискурсу. Термін «дискурс» використовується в різних значеннях, зокрема асоціюється з усіма виявами комунікації в суспільстві; комунікацією в межах окремих каналів, виявом правил спілкування, способом викладу та втілення прагматичної мети мовців. Тобто дискурс – це динамічний комунікативний процес, у якому відбувається обмін інформацією між адресантом і адресатом у певному місці, часі та просторі.

Під час дослідження була застосована комплексна методика у вивченні імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі. Вона включає п'ять етапів, здійснених на основі сукупності застосування методів та прийомів лінгвістичного аналізу, що дало змогу ґрунтовно та різнопланово вивчити явище імпліцитної оцінки в дискурсі.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Сучасний етап лінгвістичних досліджень включає в себе когнітивний підхід до вивчення та аналізу функціонування мовних явищ. Саме мова відображає результати когніції як процесу, що орієнтований на вирішення практичних завдань щодо пристосування людини до навколишнього середовища, а також щодо сприйняття та розподілу інформації. Структури знання, що фіксуються в мові – це насамперед «природні» структури, структури досвіду, осмислення та оцінок світу. Лінгвокогнітивний аспект дослідження дає змогу зіставити мовні форми з їх ментальними репрезентаціями та з тим досвідом, який відображений у структурі знання. Когнітивна наука передусім орієнтована на дослідження формування значення в межах різних конструкцій та в дискурсі [130, с. 8–9]. Використання когнітивного підходу дає можливість виявити приховану інформацію, що міститься в мові та мовленні, адже мова є невід’ємною частиною пізнання, що відображає взаємодію культурних, психологічних, комунікативних та функційних чинників [122, с. 38]. Ціла низка наукових праць присвячена саме когнітивному аспектові дослідження мовних явищ, серед яких роботи як вітчизняних [15; 16; 30; 39; 84; 94; 135], так і зарубіжних [239; 244; 245; 263; 267; 277; 283] дослідників.

Вивчення категорії оцінки в межах когнітивного підходу зумовлене специфікою взаємодії культури й мови. Культура розглядається як світобачення й світорозуміння. У кожного індивіда у свідомості існує своя «модель світу». Культура втілюється і знаходить знакове вираження в мові, яка бере безпосередню участь в її зберіганні, відтворенні, у формуванні її концептів, стереотипів і цінностей. Соціально встановлені цінності та сформовані стереотипи є основою концепту «норма», на підставі якого проводиться оцінювання. Мовна об’єктивація концептів дає можливість вивчення когнітивних структур мовної особистості, розкриття концептуальної

картини світу, яка існує в вигляді певної оцінної системи понять [38, с. 14]. Вважається, що в основі лінгвокогнітивного підходу лежить розуміння та дослідження мови як засобу формування й висловлення думки, зберігання та організації знання у свідомості людини, а також обмін знаннями [34, с. 19]. Лінгвокогнітивний аспект дослідження дискурсу охоплює єдину систему наукових та методологічних принципів, що направленні на дослідження когнітивної функції мови та на реалізацію загальнонаукової, пояснювальної функції науки про мову. Когнітивна лінгвістика визначається цілим комплексом характерних рис, пов'язаних з визначенням загальної мети та конкретних завдань дослідження когнітивної функції мови у всіх її проявах. Ці характерні риси оприявнюються в особливому тлумаченні природи досліджуваного об'єкта (мова як когнітивна здатність та невід'ємний елемент розуму, зв'язок мови з когніцією, що передбачає і теоретичне й повсякденне пізнання, антропоцентричність мови), в оригінальній методиці його дослідження, що охоплює багаторівневий підхід до вивчення семантики мовних одиниць з урахуванням процесів концептуалізації та категоризації, а також міждисциплінарний характер аналізу [34, с. 35].

Вважаємо за доцільне підкреслити думку про те, що особливо важлива роль когнітивної обробки дискурсу адресатом належить вивідному знанню, основною психологічною ознакою якого є те, що воно виникає спонтанно, в самому процесі мислення, на підставі як базових знань адресата, так і безпосередньо сприйнятою інформацією [258; 278]. Дуже важливу роль при декодуванні смислу будь-якого дискурсу має мовна компетенція адресата, що складається з мовних навичок та вмінь. Мовна компетенція пов'язана з поняттям тезауруса. Тезаурус складають фонові знання комунікантів, сформовані на основі їх минулого предметно-діяльнісного досвіду. Спільність фонових знань має на увазі здатність учасників спілкування співвіднести об'єкт інформації з єдиним екстралінгвальним референтом і мовними засобами для його подання. Тезаурус комуніканта виконує в акті комунікації роль розпізнавально-інтерпретаційної системи, на основі якої здійснюється зіставлення та співвіднесення фрагментів інформації, розташованих у різних точках мовного ланцюга, і синтез відомостей, що надходять по різних каналах зв'язку. У реальній комунікативній ситуації спільність фонових знань учасників спілкування є визначальним чинником у розумінні адресатом різного роду висловлювань адресанта. При

породженні висловлювання адресант зазвичай не розкриває повністю хід своїх думок адресатові, оскільки розраховує на спільність їх імовірного досвіду й опанування адресатом процедурами когнітивного виведення [60, с. 140]. Тож нижче буде розглянуто лінгвокогнітивний аспект реалізації та функціонування оцінки в ситуації із низьким, середнім та високим ступенем імпліцитності.

2.1 Ситуація оцінки з низьким ступенем імпліцитності

У цьому підрозділі подано характеристику дискурсивних фрагментів із низьким ступенем імпліцитності, де зміст розкривають комуніканти за допомогою мікроконтексту. Мікроконтекст розуміється як лінгвістичний контекст на рівні словосполучення та речення [113, с. 76–77]. Слід зазначити, що в межах нашого дослідження мікроконтекст включає в себе речення або декілька речень, що об'єднані спільним змістом.

Під низьким ступенем вираження імпліцитності мається на увазі такий зміст, котрий адекватно розкривають комуніканти при зверненні до мікроконтексту ситуації, у якій відбувається акт комунікації чи фонду загальних знань. Низький ступінь імпліцитності обов'язковий з точки зору адекватного сприйняття, тому що він безпосередньо пов'язаний з подальшим розвитком комунікації [157, с. 69–70]. Формами вираження імпліцитної оцінки у творах є різноманітні художні засоби. Як зауважує О. А. Бабелюк, слід розрізняти зображальні засоби, які використовуються для художнього опису. До них належать метафора, метонімія, гіпербола, порівняння, іронія, перифраз тощо. А також виражальні засоби, котрі, на відміну від зображальних, не створюють образів, а увиразнюють мову та підсилюють її емоційність – за допомогою синтаксичних побудов: інверсії, риторичних питань, паралельних конструкцій [9]. Використання антитези в контексті дає мовцеві змогу за допомогою контрасту підкреслити позитивні чи негативні характеристики предмета, явища чи індивідууму та інтенсифікувати його оцінку [217, с. 255]. Розглянемо такий приклад:

(6) *“This girl is all that I ain't, and I ain't anything that she is”* [324, с. 37]. Цією фразою головний герой Мартін Іден виражає своє

ставлення до коханої дівчини. Для цього автор використовує антитезу *all that I ain't, and I ain't anything that she is*, яка підкреслює відмінність у їхньому соціальному статусі й освіті. Читачеві зрозуміло, що у висловлюванні наявна позитивна імпліцитна оцінка дівчини Руф та негативна імпліцитна самооцінка Мартіна Ідена. Руф має освіту та можливості, про які Мартін тільки мріє, дівчина є для нього чимось недосяжним і він вважає себе недостойним бути з нею, бо належить до іншого соціального класу.

Розширення змістового обсягу слова за рахунок виникнення переносних значень і посилення його виразних (експресивних) якостей прийнято називати терміном метафоризація (*metaphorization*). При цьому всередині однієї форми, загальної для різних денотатів, зосереджується кілька значень. Така концентрація відповідає принципу мовної економії та посилює функцію слова [78, с. 98]. Саме метафора найчастіше є засобом реалізації імпліцитної оцінки, що надає словам нового лексико-семантичного значення та сприяє розвитку комунікації. Її роль у мові та мовленні є важливою, особливо стосовно всіх абстрактних понять та явищ, оскільки їх складно пояснити словами в прямому значенні [44, с. 32]. Через метафору людина не тільки пізнає та структурує, але й оцінює навколишню дійсність. Невипадково метафора розглядається як один із засобів створення мовної картини світу, а також спосіб імплікувати оцінку. Метафора є найбільш значущою у формуванні абстрактних понять і в позначенні нових реалій. Використання метафор відображає зміни у ставленні людей до того, про що вони думають і говорять, і робить можливим побачити це дещо у новому світлі. Так, картина світу не є дзеркальним відображенням дійсності, а лише інтерпретацією й залежить від призми, через яку відбувається світосприйняття [216; 229; 248; 272], про що свідчить наведений нижче ілюстративний фрагмент:

(7) *"They started back with a hot sorrow streaming down upon them; the car was weighted with their mutual apprehension and anguish, and the children's mouths were grave with disappointment. Grief presented itself in its terrible, dark unfamiliar color"* [315, с. 282]. Описуючи родину, автор уживанням метафори (*a hot sorrow streaming down upon them, the car was weighted with their mutual apprehension and anguish* та *grief presented itself in its terrible, dark unfamiliar color*) прагне показати читачеві напружені й складні взаємини в родині внаслідок сварки,

що відбулась між батьками. Як бачимо, у наведеному прикладі негативна імпліцитна оцінка також формується в мікроконтексті та без складнощів інтерпретується читачем.

Для опису оцінних ситуацій також використовується метонімія, що породжується когнітивною здібністю людини не лише пасивно сприймати навколишній світ і його об'єкти, але й осмислювати їх, називати головне, інтерпретувати й обирати найбільш релевантний спосіб їх опису. Багатофункційність, а відтак і економність, синкретичність, гнучкість метонімії виявляється в тому, що вона використовується не лише як засіб референції до об'єктів, а й як засіб опису й представлення цілої ситуації, її інтерпретації [46, с. 63]. Метонімія передбачає наявність реального, а не уявного зв'язку між двома суміжними денотатами. При метонімічному перенесенні ім'я одного об'єкта або класу об'єктів переноситься на інший об'єкт або клас за наявності певної, асоційованої з цими об'єктами сумісності. В основі метонімічного перенесення можуть лежати різні відношення між предметами, особами, діями, процесами, явищами, що відчуються як зв'язок між ними. Таким зв'язком можуть бути просторові відношення, що виявляються досить різноманітно. Найбільш поширене метонімічне перенесення пов'язане з найменуванням місця на людей або предмети, що там знаходяться постійно. Метонімічне перенесення можливе також при відношеннях сумісності між найменуванням якого-небудь місця та подією, що там відбувалося чи відбувається [126]. Проаналізуємо такий фрагмент:

(8) *"It was a voice never raised in command to a servant or reproof to a child but a voice that was obeyed instantly at Tara, where her husband's blustering and roaring were quietly disregarded"* [326, с. 58]. Автор надає позитивну імпліцитну оцінку героїні роману – Еллін. Оцінка формується в мікроконтексті за допомогою метонімії *a voice that was obeyed* та підкреслює авторитет жінки в родині.

Не менш значущим засобом вираження імпліцитної оцінки є повтор. Зазвичай фігури, засновані на повторі, ґрунтуються на синтаксичному паралелізмі: прямому і зворотному. Паралелізм співвідносить між собою сегменти тексту, утворюючи симетричні побудови, впорядковуючи композиційну структуру й відтворюючи смислову однорідність сегментів. Повтор спрямований на те, щоб подолати лінійність тексту, він змушує читача повертатися

до раніше декодованого сегменту тексту й зіставляти його із сегментом, що декодується в цей момент [43, с. 227]. Повтор завжди доповнює висловлювання експресивним відтінком, акцентуючи або інтенсифікуючи його певний зміст. Окрім того, повтор – це «засіб реалізації ідеї тексту, ... сигнал, що веде до розгадування ідеї тексту» [148, с. 66]. Основна функція повтору пов'язана з використанням його як засобу оптимізації мовної діяльності та більш успішного досягнення цілей спілкування в ході реалізації комунікативної функції мови [143, с. 120]. У художніх творах повтори покликані забезпечити динамічність тексту, вони доцільно та логічно доповнюють текст, насичуючи його спектром найрізноманітніших емоцій. Повтори використовуються з метою досягнення семантичної та емоційно-експресивної зв'язності тексту. За рахунок уживання у висловлюванні тотожних повторів створюється експресивність, реалізуються зображально-виражальні можливості, досягається емоційна насиченість та підкреслюється афективність [45, с. 65], про що свідчить наведений приклад:

(9) *"You are the most...the most..." and he found his tongue for the first time in his life. "The most beautiful girl I've ever known and the sweetest and the kindest, and you have the dearest ways and I love you with all my heart"* [326, с. 146]. До героїні роману Скарлет звертається Чарльз, який закоханий у неї й хоче, щоб дівчина вийшла за нього заміж. Його метою є показати жінці як він захоплюється нею, що вона для нього найчарівніша та найгарніша. Для досягнення цієї мети використано лексичний повтор *"you are the most...the most..."*, що надає більшої виразності та експресивності почуттям Чарльза.

У діалогічному мовленні комуніканти часто виражають своє негативне ставлення через віддуння-висловлювання (повторення) попередньої репліки співрозмовника. Як бачимо, комуніканти виражає оцінку імпліцитно [97, с. 100]. Наприклад:

(10) *"Even so, I hissed, 'Yes, Dad. God. I'm a responsible adult. Yesterday you were playing Disney soundtracks. And singing along. Responsible adult. I'm going now"* [332, с. 145]. Для того, щоб передати негативну імпліцитну оцінку поведінки своєї доньки, чоловік повторює її висловлювання *responsible adult*, у якому прикметник *responsible* в контексті набуває негативної оцінної конотації, тобто *thoughtless, irresponsible*.

Не менш цікавим є використання оксюморона в художніх творах. Оксюморони є яскравим засобом виразності, але саме оцінні

оксюморони допомагають передати багато відтінків оцінного значення висловлювання. Додаткове значення, що виникає при оцінці, може створювати абсолютно нові образи в нашій свідомості і викликати незвичайні асоціації. Уживання оцінних оксюморонів допомагає висловити іронію або ледь помітні відтінки почуттів. Оксюморони можуть містити в собі безліч прихованих смислів, багато в їх тлумаченні залежить від контексту та семи, що «активується». Звернімось до такого висловлювання:

(11) *"There is no object more deserving of pity than the married bachelor. Of such was Captain Nichols"* [325, с. 237]. Цей приклад є яскравим зразком вираження автором негативної імпліцитної оцінки капітана Ніколса. Оксюморон *the married bachelor* використано для того, щоб переконати читача, що чоловік, нехтує сімейними цінностями, а також має певні звички, що можуть зашкодити взаємоинам у родині.

Важливим засобом вираження імпліцитної оцінки є порівняння. Порівнянню як лінгвістичній категорії притаманне прагнення до зіставлення через оцінювання явищ дійсності, що викликають широке коло асоціацій, активізують увагу й почуття, зумовлюють відповідну реакцію читача. Порівняння є інструментом вираження авторського ставлення до певної особи чи явища [206, с. 628–629], що ілюструє наведений фрагмент:

(12) *"Going from the cool, air-conditioned Moonlite lobby into the Florida heat was like stepping from a fridge into an oven"* [330, с. 123]. У наведеному висловлюванні негативна імпліцитна оцінка надзвичайно спекотного клімату Флориди актуалізується за допомогою порівняльного звороту *like stepping from a fridge into an oven*.

При реалізації потенціалу оцінки в межах мікроконтексту значну роль відіграють сигнали-показчики, якими можуть бути окремі слова, ланцюг слів або частина речення [170, с. 123]. Звернемося до таких висловлювань:

(13) *"Lunch, my lady? I said. After all that cake? I'm afraid I didn't eat any of Mrs Bland's cake. It seems like the sort of thing they'd load cannons with when the ammunition had run out"* [323, с. 8]. У наведеному прикладі виражається негативна імпліцитна оцінка кулінарних навичок місіс Бленд. Сигналом-показчиком є частина речення *they'd load cannons with when the ammunition had run out*, яка розташована після актуалізованої одиниці. Оцінка знаходиться на початку речення

та виражається словосполученням *the sort of thing*, що набуває негативного оцінного значення під впливом контексту.

(14) *"Throughout the civilized world, from Battery Park to Fulton Street, he was known as a dependable man for a fast tax write-off"* [321, с. 27]. У наведеному висловлюванні автор передає негативну імпліцитну оцінку героя роману полковника Кеткарта. Уживаючи словосполучення *a dependable man*, він дає зрозуміти читачеві, що оцінює героя роману як «надійну» людину для здійснення підступних планів, таких як ліквідація податкової заборгованості обманним шляхом. Частина речення *for a fast tax write-off* є сигналом-показником, який допомагає правильно інтерпретувати значення словосполучення *a dependable man*. Прикметник *dependable*, що узуально має позитивне значення, у наведеному контексті виражає негативну оцінку героя роману. Тобто під впливом негативного контексту прикметник *dependable* набуває негативної конотації та додає до своєї семантичної структури такі семи оказіональної негативної оцінки як *cunning, dishonest, sneaky*.

(15) *"He picked Scarlett up with ease despite his apparent frailness and age and, observing Prissy standing on the platform of the train, the baby in her arms, he paused: "Is dat air chile you nuss? Miss Scarlett, she too young ter be handling Mist Charles onlies baby! But we tend to dat later. You gal, foller me, and doan you go drapping dat baby." Scarlett submitted meekly to being carried toward the carriage and also to the peremptory manner in which Uncle Peter criticized her and Prissy"* [326, с. 191]. У цьому фрагменті Пітер висловлює Міс Скарлет свою негативну імпліцитну оцінку Міс Пріссі, котра є нянею її дитини. Для цього він застосовує риторичне запитання: *"Is dat air chile you nuss?"*, що сприяє появі занепокоєння й недовіри до молодої особи. У наступному реченні використовується прислівник-інтенсифікатор *too*, що має негативну конотацію, додає узуально нейтральному прикметнику *young* такі негативні оцінні семи як *inexperienced, unreliable, foolish*. У наступній частині висловлювання відображається згода Скарлет зі словами Пітера з приводу негативної оцінки няні, що підтверджується сигналом-показником у вигляді невербального індикатора, що виражене словосполученням *submitted meekly*.

(16) *"If you were my boy I'd take you out and gamble," he said. "But you are your father's and your mother's and you are in a lucky boat"* [322, с. 5]. У наведеному прикладі старий рибалка Сантьяго надає позитивну

імпліцитну оцінку життя хлопчика на ім'я Манолін. Чоловік говорить, що якби хлопець не мав батьків, йому б довелося відправлятися у море за будь-який погодних умов і важко працювати. У цьому випадку сигналом-показчиком є частина речення *you are in a lucky boat*, що містить епітет *lucky* з позитивно-оцінною семою, зміст якого розкривається в попередній частині висловлювання: *"you are your father's and your mother's"*.

У наведених нижче прикладах яскраво простежується імпліцитна самооцінка адресанта:

(17) *"It's so wonderful," said Dr. Stadler, his voice low. "It's so wonderful to see a **great, new, crucial idea** which is not mine!"* [331, с. 479]. Оцінюючи досягнення іншого вченого за допомогою лексем *great, new, crucial*, Доктор Стадлер непрямо підкреслює і свої визначні досягнення в науці.

(18) *"He would work and save his money and **be somebody**. Decidedly this simple and yet idyllic compound of the commonplace had all the luster and wonder of a spiritual transfiguration, the true mirage of the lost and **thirsting and seeking victim of the desert**"* [314, с. 40]. Головний герой роману Клайд подумки звертаючись до себе самого, виражає спустошеність та важкість свого душевного стану за допомогою виразу *thirsting and seeking victim of the desert*, де виявляється негативна імпліцитна самооцінка становища молодого хлопця, невдоволеність своїм рівнем життя та прагненням його змінити, знайти роботу, яка була б йому до душі та забезпечувати себе самостійно. Для нього такі буденні речі, як отримати професію, мати роботу й відкладати гроші становлять неабияку цінність. Це підтверджується словосполученням *be somebody*, яке в контексті набуває значення «бути значущим, важливим, освідченим». Додатковий емоційний зміст створюють епітети *simple* та *idyllic*, що використовуються для опису бажаного укладу життя.

Іронія як стилістичний прийом відіграє значну роль у художньому творі, оскільки завдяки їй останній отримує додатковий зміст, конкретне стилістичне забарвлення та віддзеркалює позицію автора відносно навколишнього світу. З іншого боку, це форма неприйняття й засудження, певних суперечностей, невідповідностей чи недосконалості [152; 298]. На мовному рівні іронія не має спеціальних прийомів вираження, а може створюватися стилістичними засобами всіх мовних рівнів за умови їх уживання в певних

контекстах, які спричиняють смислову двозначність і, як результат, іронічний ефект [96, с. 203]. Розглянемо декілька ілюстративних фрагментів:

(19) *"Well, Bill, I see you have a new span of horses. Been selling a few thousand more bonds for nonexistent railroads? **Good work, boy!**"* [326, с. 1171]. У висловлюванні відображується звернення головного героя до одного зі своїх товаришів, який заробив гроші нечесним шляхом. Іронічне запитання адресанта імплікує його реальне ставлення до адресата. Словосполучення *good work*, де прикметник *good* має узуально позитивне значення, у наведеному контексті набуває негативної конотацію. Тож читачеві стає зрозумілим справжнє обличчя Біла.

(20) *"**Do you think Abe can keep a secret?**" He spoke with incisive irony. "Tell a secret over the radio, publish it in a tabloid, but never tell it to **a man who drinks more than three or four a day**. She laught with agreement, staying close to him"* [315, с. 113]. Використавши іронічно-риторичне запитання *"Do you think Abe can keep a secret?"*, герой роману Дік Дайвер передає співрозмовниці Розмері Хойт негативну імпліцитну оцінку свого гостя Ейба Норта. Наявність іронічного змісту у висловлюванні наводить співрозмовницю Діка на відповідні висновки щодо особистості Ейба, який не здатен тримати інформацію в таємниці та є ненадійною людиною. Своєю чергою, Дік Дайвер не тільки оцінює Ейба як сумнівну особистість, а й підкреслює його схильність до зловживання спиртними напоями, використавши речення *a man who drinks more than three or four a day*. Варто зазначити, що автор, уживаючи висловлювання *he spoke with incisive irony*, звертає увагу читача й на невербальні засоби комунікації, описуючи інтонацію Діка Дайвера під час розмови, що підсилює ефект іронічно-риторичного запитання.

Слід звернути увагу на те, що існують певні гендерні особливості в переданні оцінних смислів. Так, оцінність у жіночому мовленні зазвичай має позитивний характер, а в чоловічому негативний, про що свідчить такий приклад:

(21) *"**Maeve gave me one of her rare Christmas-morning smiles, no guile, all teeth. She looked like she might pop straight up and throw her arms around me. "Can you believe it?" And I didn't say, What? And I didn't say, I know! You're doing so much better! because I knew what she was talking about and this wasn't the time to be coy. I said, "It was a big surprise." "She told me Fluffy found her and told her I was sick." Maeve's eyes were***

shining in the dim light. "She said she came right away." And I didn't say, Right away plus forty-two years. "I know she's been worried about you. Everyone's been worried about you. I think that everyone you've ever known has come by." "Danny, our mother is here. It doesn't matter about anyone else. Doesn't she look beautiful?" worried about you. I think that everyone you've ever known has come by." "Danny, our mother is here. It doesn't matter about anyone else. Doesn't she look beautiful?" [341, с. 696]. З контексту відомо, що у зв'язку з хворобою доньки, до неї приїздить мати. Дівчина виражає позитивну імпліцитну оцінку цій події за допомогою екстралінгвальних засобів, що репрезентовані у висловлюванні *Maeve gave me one of her rare Christmas-morning smiles, no guile, all teeth. She looked like she might pop straight up and throw her arms around me*. Проте її брат висловлює негативну імпліцитну оцінку за допомогою саркастичного висловлювання *And I didn't say, Right away plus forty-two years* із приводу повернення матері через сорок два роки після того, як вона покинула їх іще малими.

Імпліцитна оцінка також виражається за допомогою неповних речень, тобто таких, де пропущений фрагмент повідомляється в тексті іншим реченням, найчастіше попереднім, або інтерпретується за допомогою контексту [85]. Проаналізуємо кілька прикладів.

(22) *"I thought that I'd never been so jealous of my friends. My mother would never, ever forget me. Not even for twenty minutes. Probably not even for twenty seconds. I am the main topic of interest in her life"* [339, с. 12]. Цей фрагмент характеризує надмірну увагу матері до своєї доньки Джой, що негативно оцінюється дівчиною. Про це свідчить синтаксичний повтор у вигляді контекстуально неповних речень (*Not even for twenty minutes. Probably not even for twenty seconds*).

(23) *"My mom was sitting on my other side, and I saw her lips tighten as she took in Mrs. Marmer's flip-flops and bright coral toenails. My mom's face relaxed when she saw me looking, and she shrugged. "Things happen," she whispered while Tamsin flipped her cell phone shut, pressing her lips together"* [339, с. 12]. Негативно оцінюючи яскраву зовнішність подруги своєї доньки, жінка послуговується висловлюванням *Things happen*.

У наведеному нижче висловлюванні за допомогою ідіоми адресант виражає позитивну імпліцитну оцінку прекрасного здоров'я своєї подруги:

(24) *"She's fit as a fiddle and walks for miles every day with our Frank," she said, looking astounded at the mere suggestion*" [303, с. 296]. Дуже часто

у висловлюванні імпліцитна оцінка виражається за допомогою невербальних засобів комунікації:

(25) "*Francesca was especially good at remembering all the various misdeeds and embarrassing incidents, to the extent that Charlie, **hiding his head in his hands**, pleaded with her to stop*" [330, с. 90]. Розповідь матері про дитинство свого сина викликає в героя зніяковіння, яке він виражає послуговуючись кінесичними засобами комунікації, що репрезентуються фразою *hiding his head in his hands*. У такий спосіб адресат імплікує почуття сорому чоловіка та незручність ситуації.

(26) "*I **shivered** again – not from the icy blast of the November breeze, but from an internal chill sparked by that remote, passionless voice*" [309, с. 268]. У цьому висловлюванні негативна імпліцитна оцінка співрозмовника виражається адресантом у невербальній площині комунікації за допомогою тремтіння тіла та репрезентується лексемою *shivered*, що передає страх, занепокоєння та тривогу під час розмови.

(27) "*I'm not faffing around with one of them **fancy coffee machines** what take an hour to make a cup of froth with a pattern on it," Nell **declared pugnaciously*** [323, с. 208]. У наведеному прикладі для вираження негативної імпліцитної оцінки роботи кухонного обладнання використовується іронічний вислів у вигляді фальшивої оцінки. Адресант вживає словосполученням *fancy coffee machines*, у якому прикметник *fancy* містить негативні оцінні семи *slow, bad, low-quality*. Підвищений тембр голосу, що відображається словосполученням *declared pugnaciously*, підсилює негативне емоційне забарвлення висловлювання.

Отже, проаналізувавши ситуацію оцінки із низьким ступенем імпліцитності, що реалізується в мікроконтексті, який складається з речення чи кількох речень, можемо зробити висновок, що для передання імпліцитної оцінки автор використовує різноманітні художні засоби. Серед них метафора, метонімія, лексичний повтор, іронічні вирази, порівняння, риторичне запитання, антитеза, оксюморон, ехо-висловлювання, що є засобами ментальної репрезентації дійсності, тобто передають почуття героїв, ставлення до людей та навколишнього світу, відображають спосіб мислення та сприйняття подій.

2.2 Ситуація оцінки із середнім ступенем імпліцитності

Вияв середнього ступеня імпліцитності пов'язаний з тим, що імпліцитно виражені смисли мають досить високий ступінь обов'язковості сприйняття, проте дуже часто під їх впливом повністю змінюється експліцитно виражений зміст [157, с. 77]. Аналіз оцінного потенціалу висловлювання буде здійснено в макроконтексті, тобто в «контексті у межах дискурсу» [113, с. 76–77]. Іншими словами, це ситуація, що супроводжує висловлювання, включаючи одночасно знання предмета мовлення як адресантом, так і адресатом; фізичні обставини, якими є час, місце мовленнєвого акту, психологічний чинник, атмосфера, у якій здійснюється мовленнєвий акт [85, с. 164]. У межах дослідження ситуації оцінки із середнім ступенем імпліцитності виокремлюємо макроконтекст мінімального (контекст декількох речень) та середнього осягу (контекст абзацу чи розділу).

Як відомо, мова є засобом вираження почуттів, соціальних, етичних, індивідуальних оцінок, у віддзеркаленні цих феноменів важлива роль належить епітету. Епітет є важливим засобом експресії, що дозволяє привернути увагу читача до певних рис чи якостей персонажа твору. Використання епітетів уможливорює розуміння почуттів автора, його ставлення до певних явищ дійсності [91, с. 110], свідченням чого є такий приклад:

(28) *“The Confederacy may need the lifeblood of its men but not yet does it demand the heart’s blood of its women. Accept, dear Madam, this token of my reverence for your courage and do not think that your sacrifice has been in vain, for this ring has been redeemed at ten times its value... Melanie slipped the ring on her finger and looked at it **lovingly**... Aunt Pittypat, you must write him a note and invite him to Sunday dinner so I can thank him.” In the excitement, neither of the others seemed to have thought that Captain Butler had not returned Scarlett’s ring, too. But she thought of it, **annoyed**. And she knew it had not been Captain Butler’s refinement that had prompted so gallant a gesture. It was that he intended to be asked into Pittypat’s house and knew **unerringly** how to get the invitation”* [326, с. 263]. У цьому уривку йдеться про те, що Рет Батлер повертає Мелані Гамільтон її каблучку (викупивши її за значні кошти), яку дівчина пожертвувала на потреби армії та допомогу солдатам на війні. На перший погляд, такий учинок чоловіка можна вважати дуже благородним,

що характеризує його як щедру та співчутливу людину. Мелані надзвичайно вражена поведінкою Рета, адже ця річ їй дуже дорога, на що вказує епітет *lovingly*, який надає висловлюванню особливу емоційну насиченість. Проте Скарлет розуміє, що його справжніми намірами є отримання запрошення до їх будинку, щоб стати бажаним гостем у сім'ї. Епітет *annoyed* виражає її занепокоєння та незадоволення планом містера Батлера. Далі автор використовує епітет *unerringly*, що узуально має позитивне значення, а в контексті набуває негативної конотації, і характеризує підступність планів головного героя. Подібним чином Рет Батлер вплив в життя своє бажання спілкуватись із цією родиною, адже до нього всі ставились насторожено, оскільки його діяльність не відзначалася позитивними вчинками. Підтвердження цих слів наявне в макроконтексті роману, де розповідається, що Рет Батлер займався контрабандною діяльністю та навіть його власна сім'я відмовилась від спілкування з ним. Але саме Скарлет викрила його справжні наміри, висвітлюючи його хитрість та улесливість, що негативно характеризують Батлера.

Розглянемо інші приклади використання епітетів для реалізації імпліцитної оцінки:

(29) "*They turn slowly but they grind exceedingly fine is what they do, she said. And that's rather apt. The quality of the flour is still entirely dependent upon the quality of the corn, no matter how thorough the mill. If the courts don't have all the facts, they can never grind out justice*" [323, с. 44]. Перша частина цього фрагменту відображає позитивну імпліцитну оцінку проведення слідчих дій. Послугуючись словосполученням *turn slowly*, у якому прислівник *slowly* містить такі позитивні оцінні семи як *high-quality*, *professionally* автор зображує процес ведення справ та розслідування злочину. Словосполучення *grind exceedingly fine* підсилює емоційне забарвлення висловлювання. Проте друга частина фрагменту відображає негативну імпліцитну оцінку якості доказів (*the quality of the corn*), адже героїні роману відомі певні факти про те, що не зібрано всю інформацію з приводу головного підозрюваного, а також інших осіб, котрі мали стосунок до вбивства.

(30) "*And second, he ought to be a proper man. Like her dad. A man who could dominate her and control her*" [316, с. 145]. У цьому висловлюванні виражається негативна імпліцитна оцінка чоловіка, з яким Кейт прагне пов'язати своє життя, послугуючись сімейним сценарієм

та стереотипами, і вважає, що той повинен бути схожим на її батька. Кейт використовує словосполучення *a proper man*, у якому епітет *proper* має негативні оцінні семи *bossy* та *demanding*, на що вказує останнє речення (*A man who could dominate her and control her*).

(31) *“Well, here he was, **the great man** on board, in the midmost centre of it, sitting at the captain’s right hand, and yet vainly harking back to forecastle and stoke-hole in quest of the **Paradise** he had lost. He had found no **new one**, and now he could not find the **old one**”* [324, с. 257]. У наведеному прикладі автор зображує головного героя Мартіна Ідена, який отримав майже все, чого прагнув (визнання, славу, гроші), проте не мав самого головного – щастя. Мартін сумує за минулими роками свого життя й називає їх Раєм. Він бажав стати відомим письменником, але спочатку це йому не вдавалось. Його роботи не були оцінені власниками видавництв, куди він відправляв свої статті, а також він не знайшов підтримки у коханої дівчини та її батьків, які відвернулись від нього. Однак через деякий час все ж таки отримавши бажане становище в суспільстві, він остаточно розчаровується в дівчині яку любив, адже його успішність та наявність грошей змінює ставлення до нього. Тому Мартіна не тішать його досягнення, поява яких підтверджує користюлюбство дорогих йому людей. Сигналом-показником виступає останнє речення, що містить оцінні лексеми *new one* та *old one*, які розкривають негативну оцінку життя Мартіна, про яку йдеться в першому реченні. Словосполучення *the great man*, у якому прикметник *great* узуально має позитивне значення, в контексті набуває негативної конотації та додає до своєї семантичної структури такі семи оказіональної негативної оцінки, як *miserable*, *depressed*, *dissapointed*.

(32) *“After all-after all, Melanie had **dragged** herself from bed so soon after having a baby and had come to her aid with a weapon **too heavy** even for her to lift. That had taken courage, the kind of courage Scarlett honestly knew she herself did not possess, **the thin-steel, spun-silk courage which had characterized Melanie** on the terrible night Atlanta fell and on the long trip home. It was the same intangible, unspectacular courage that all the Wilkeses possessed, a quality which Scarlett did not understand but to which she gave **grudging tribute**”* [326, с. 590]. Мелані Гамільтон перебуває у важкому фізичному стані, оскільки не може оговтатись після важких пологів. Проте, незважаючи на це, прийшла на допомогу Скарлет, коли солдат ворожої армії увірвався до їх будинку. Автор виражає

позитивну імпліцитну оцінку дівчини за допомогою лексики *dragged*, яка знаходиться в першому реченні й набуває в контексті позитивного оцінного значення, а прислівник *heavy* разом з інтенсифікатором *too* сприяє появі додаткового оцінно-емоційного забарвлення. Також для характеристики дівчини використані епітети *the thin-steel*, *spun-silk courage* з семою позитивної оцінки.

(33) “So that is your famous sister?” said Balph Eubank to James Taggart, looking at Dagny across the room. “I was not aware that my sister was famous,” said Taggart, a faint bite in his voice. “But, my good man, she’s **an unusual phenomenon** in the field of economics, so you must expect people to talk about her. Your sister is a **symptom of the illness** of our century. A **decadent product** of the machine age. Machines have destroyed man’s humanity, taken him away from the soil, robbed him of his natural arts, killed his soul and turned him into an insensitive robot. There’s an example of it—a woman who runs a railroad, instead of practicing the beautiful craft of the handloom and bearing children” [331, с. 185]. Зазначений приклад виражає негативну імпліцитну оцінку головної героїні Дегні, з точки зору товариша її брата. Використовуючи словосполучення *an unusual phenomenon*, *symptom of the illness*, *a decadent product* стосовно до дівчини, він транслює зневагу жіночих цінностей, а також надання переваг кар’єрі замість сімейного затишку.

Не завжди імпліцитна оцінка людей чи подій передається за допомогою оцінних лексем, іноді вона декодується тільки зі змісту всього висловлювання:

(34) “She certainly doesn’t look as if they would have been the same kind as mine: but there’s no telling, **from a portrait that was so obviously done ‘to please the family’**, and that leaves Owen so unaccounted for. Well, they never came, the visitors; they never came; and she died of it. **She died of it long before they buried her: I’m certain of that**” [340, с. 53]. Головна героїня Анна одружується з чоловіком, котрий втратив дружину та в якого є син. Оселившись у його будинку, вона бачить на стіні білярної кімнати портрет колишньої жінки та матері її пасинка Оуена. Роздивляючись картину, Анна помічає глибокий смуток та самотність в очах жінки. Частина висловлювання *from a portrait that was so obviously done “to please the family”* містить словосполучення “to please the family”, яке автор, бажаючи додатково виділити, бере в лапки для демонстрації того факту, що в контексті воно отримує негативне оцінне значення та інтерпретується як «знецінення

своїх бажань та інтересів». Це словосполучення пояснює останнє речення *she died of it long before they buried her: I'm certain of that*, у якому автор дає зрозуміти читачеві, що у родині не було теплих стосунків, кохання та довіри, інтереси жінки не враховувались, вона була нещасною.

(35) *"My husband did not care for anything in people except ability. I think this was the only man he ever loved. He didn't say so, but I could tell it, just by the way he spoke of this young assistant. I remember the day he told me that the motor was completed how his voice sounded when he said, 'And he's only twenty-six!' This was about a month before the death of Jed Starnes. He never mentioned the motor or the young engineer, after that"* [331, с. 439]. Позитивна імпліцитна оцінка молодого й талановитого науковця в наведеному фрагменті виражена числівником, а також додатково акцентується автором за допомогою окличного речення.

Для передання імпліцитної оцінки в художньому дискурсі використовується така стилістична фігура, як антитеза, що спрямована на підкреслення властивостей чи показ спектру дії й реалізується здебільшого через мовні та контекстуальні антонімічні опозиції. Прийом поляризації значень слів шляхом їх протиставлення посилює стилістичний і смисловий ефект повідомлюваного [217, с. 254]. Звернемося до такого висловлювання:

(36) *"We're not wheat, we're buckwheat! When a storm comes along it flattens ripe wheat because it's dry and can't bend with the wind. But ripe buckwheat's got sap in it and it bends. And when the wind has passed, it springs up almost as **straight and strong** as before"* [326, с. 953]. У цьому прикладі позитивна імпліцитна оцінка актуалізується за допомогою антитези *we're not wheat, we're buckwheat*, що передає надзвичайну стійкість характеру, силу духу, незламність попри всі життєві випробування та негаразди. Позитивний оцінний зміст висловлювання розкривається в наступному реченні завдяки оцінним лексемам *straight and strong*.

Потенціал реалізації імпліцитної оцінки маніфестує риторичне питання. У мовознавстві риторичне питання – яскрава, експресивна конструкція з широким спектром виражальних можливостей. Використання риторичного питання в різних стилях мовлення дає змогу емоційно виділити повідомлення, створити нерозривний зв'язок «автор-читач», що полягає, з одного боку, у відтворюванні внутрішнього стану автора, репрезентації його особистих поглядів

на повідомлюване, а з іншого – в інтелектуальному пробудженні читача через розмірковування над прочитаним. Природа риторичного питання – неоднорідна як за логіко-граматичною, так і синтаксичною структурою. Риторичні питання виражають експресивність та високу емоційність висловлювання, що полягає в контрастному конфлікті між формою та змістом. За формою ці одиниці оформлені як питальне речення, а за змістом виражають значення повідомлення. Це є диференційною ознакою риторичних питань щодо інших типів питальних речень: в основі риторичного питання – стверджувальне чи заперечне судження [10, с. 81–87; 94; 127]. Для успішного розуміння риторичного запитання в конкретній комунікативній ситуації необхідно враховувати фонові знання реципієнта, а також можливі презупозиції та імплікатури. Свідомий вибір мовцем риторичного запитання пов'язаний з тим, що імпліцитний, завуальований спосіб вираження свого наміру (ствердження, спонукання, вимоги під виглядом питання) є більш експресивним та ефективним засобом викликати у співрозмовника певну реакцію [104, с. 81]. Риторичне запитання є важливим інструментом формування моделі світу читача, бажаної для мовця, що «підказує» адресатові певну ідею, змушує слухача додумати й сформулювати для себе те, що не сказано до кінця. Саме через ці особливості риторичні запитання є механізмом, який здійснює мовленнєвий вплив і володіє потужним потенціалом діалогізації [189, с. 231]. Розглянемо наведений нижче фрагмент:

(37) *"You think," he said, "I am happy; that I ought not to complain? If you were to meet all day with people who care absolutely nothing about you, if you went day after day to a place where there was nothing but show and indifference, if there was not one person in all those you knew to whom you could appeal for sympathy or talk to with pleasure, perhaps you would be unhappy too."* [313, с. 100]. У висловлюванні зображено діалог між головними героями роману Герствудом та Керрі. Чоловік негативно оцінює своє життя, яке, на перший погляд, здається щасливим та успішним. Для цього герой використовує риторичне запитання: *"You think," he said, "I am happy; that I ought not to complain?*, а також синтаксичний паралелізм посилений анафорою, яка надає повторюваним реченням смислового та емоційного акценту: *"...If you were to meet all day with people who care absolutely nothing about you, if you went day after day to a place..."*. Завдяки таким стилістичним прийомам

як риторичне запитання та синтаксичний паралелізм автор передає читачеві невдоволення життям та смуток головного персонажа.

Для вираження імпліцитної оцінки часто використовується такий тип іронії як фальшива оцінка. Вона є оманливим вираженням фальшивої позитивної оцінки, що насправді приховує істинні наміри: дошкулити, принизити. На відміну від іронії, де заявлена позитивна оцінка завідомо відсутня, тут вона наявна, але вочевидь фальшива: реальна ознака оцінюється як негативна і мовцем, і слухачем [159, с. 157]. Звернімося до такого прикладу:

(38) *"The motto of the mongoose family, so Mr Kipling tells us, is: 'Go and find out.' If Caroline ever adopts a crest, I should certainly suggest a mongoose rampant. One might omit the first part of the motto. Caroline can do any amount of finding out by sitting placidly at home. I don't know how she manages it, but there it is. I suspect that the servants and the tradesmen constitute her Intelligence Corps. When she goes out, it is not to gather in information, but to spread it. At that, too, she is amazingly expert"* [308, с. 3]. Одна з героїнь роману – Каролін, котра завжди в курсі всіх подій, має неабиякий «талант» дізнаватись про все навіть не виходячи з дому. Тому, характеризуючи жінку, її брат, доктор Шепард іронічно зауважує, що порадив би їй взяти девіз: *"Go and find out"*, запозичений у Кіплінга. Також він відзначає її надзвичайну «обізнаність» у будь-якій темі, використовуючи словосполучення *"amazingly expert"*, що насправді репрезентує надмірну увагу до справ, які її не стосуються.

Потенціал реалізації імпліцитної оцінки має гіпербола – стилістичний прийом, що здатний передати градуальну семантику із суміжним значенням перебільшення. Гіперболічний зміст, який розкривається, не тотожний реальності, не відповідає реальним параметрам об'єкта, але при цьому відображає важливу для автора сторону або аспект реальності [200, с. 8]. Основним об'єктом гіперболізації є світ людини, тому гіперболічні висловлювання концентруються у сфері оцінок особистості, її діяльності та тих подій у світі, які певним чином стосуються її інтересів [129, с. 250]. Висловлювання сприймається як гіперболізоване, коли адресант розуміє, якою є реальна ознака денотата, і може зіставити її із тією перебільшеною та суб'єктивною, що використовується автором у конкретному контексті. Таке контрастне зіставлення реальної та гіперболічної міри ознаки спричиняє руйнування реальних

взаємозв'язків явищ дійсності і призводить до переосмислення оцінок, зафіксованих у свідомості носіїв мови [140, с. 57]. Розглянемо такий фрагмент:

(39) *“Luckily, I had my excuses ready. “First of all, you should know that if we do get married, I’m totally letting myself go,” I began. Peter crossed his legs underneath the steering wheel and looked at me expectantly. “I know what you’re thinking,” I said. “But the truth is, even staying this size requires a Herculean effort that will end the minute I take my vows. My plan is to spend the next thirty years or so sitting on the couch, watching TV, and eating sugary cereal with my hands.” “No spoon?” I shook my head. “Too much effort. By the time I’m forty, I’m gonna look like Jabba the Hutt. You’ll have to move me from room to room with a reinforced wheelbarrow. For exercise, every once in a while, I’ll lean over in the direction where I think you are and yell, ‘Sucker!’” Peter lifted one of my hands from my lap and kissed my palm. His forearm was dusted with grains of sand—from the volleyball court, I guessed. “Do you think I won’t love you if you gain weight?” he asked” [339, с. 47]. У розмові з майбутнім чоловіком жінка використовує гіперболічне висловлювання (*I’m totally letting myself go. My plan is to spend the next thirty years or so sitting on the couch, watching TV, and eating sugary cereal with my hands. You’ll have to move me from room to room with a reinforced wheelbarrow*) для вираження негативної імпліцитної оцінки життя у шлюбі та змалювання того, як ця подія змінює поведінку людей від позитиву до негативу.*

Гіпербола може виступати засобом відображення емотивно-експресивних конотацій. Вона є переплетенням раціонального й емоційного аспектів в оцінці певних явищ, подій та ситуацій, що робить цей прийом ефективним засобом репрезентації картини світу [140, с. 59], приміром:

(40) *“But Bess Sedgwick was different. Bess Sedgwick was a name that almost everyone in England knew. For over thirty years now, Bess Sedgwick had been reported by the press as doing this or that outrageous or extraordinary thing. For a good part of the war she had been a member of the French Resistance, and was said to have six notches on her gun representing dead Germans. She had flown solo across the Atlantic years ago, had ridden on horseback across Europe and fetched up at Lake Van. She had driven racing cars, had once saved two children from a burning house, had several marriages to her credit and discredit and was said to be the second best-dressed woman in Europe. It was also said that she had successfully smuggled herself aboard a nuclear*

submarine on its test voyage" [306, с. 8]. У наведеному дискурс-фрагменті виражається негативна імпліцитна оцінка поведінки однієї з героїнь роману. Для цього автор гіперболізує події з її життя, уживаючи словосполучення *everyone in England, across the Atlantic, across Europe, best-dressed woman in Europe* для вираження гіперактивності.

Алюзія в англійськомовному художньому тексті є цікавим багатограним явищем, має важливий виразний та текстовий потенціал. Вона є засобом вираження комічного та іронічного ефекту, авторської модальності, імпліцитної характеристики персонажа, а також має властивість актуалізувати натяк у межах широкого контексту [132, с. 91]. Алюзійні вкраплення функціонують у художньому тексті як засіб експлікування, ідентифікування та інтерпретації художньої дійсності [164, с. 58]. Розглянемо декілька прикладів:

(41) *"Good for big corporations, of course – it means people have to keep buying new ones. But that's old-style thinking, Max. You can't put sales ahead of the environment any more. For the sake of humanity, we've all got to change our tune. The profit motive has to play second fiddle. It's no use the band just playing on the while the Titanic sinks. Somebody's got to start rearranging the deck chair"* [311, с. 106]. Аналіз контексту наведеного фрагменту вказує на те, що розмова відбувається між товаришами, які обговорюють можливу стратегію заснування й розвитку бізнесу. Один зі співрозмовників дає негативну імпліцитну оцінку застарілим методам виробництва. Для цього використано метонімію *The profit motive has to play second fiddle*, а також таку стилістичну фігуру як алюзія *It's no use the band just playing on the while the Titanic sinks*. Пресупозиційний аналіз цього висловлювання розкриває необхідність фонових знань щодо історичних подій з приводу загибелі корабля та дає змогу адресатові (Максу) провести аналогію з їх бізнесом та усвідомити всю серйозність ситуації.

(42) *"This brush will rich anywhere in your mouth – absolutely anywhere – without you having to control and gurn in front of the mirror. It will even get plaque out from the gingival crevice between the second and third upper molars, which as anyone involved in dentistry will tell you is the Holy Grail of oral hygiene"* [311, с. 112]. Одна з героїнь роману вдається до алюзії на таку дорогоцінну реліквію, як Святий Грааль для того, щоб наголосити на надзвичайній цінності своєї продукції. Завдяки цьому читачеві вдається декодувати позитивну імпліцитну оцінку

інноваційної зубної щітки, що виявляється зручною у використанні, ефективною та має низьку вартість.

Не менш важливе місце при аналізі ситуації, що містить імпліцитну оцінку належить пресупозиції. Пресупозиційні знання розкриваються в певному контексті за допомогою сукупності всієї текстової інформації [261, с. 41]. Звернемося до такого фрагменту:

(43) *“Deliberately leaving her gloves on the table, she rose and crossed the floor to the cash desk, taking a route that passed close to Lady Sedgwick’s table. Having paid her bill she “discovered” the absence of her gloves and returned to get them – unfortunately dropping her handbag on the return route. It came open and spilled various oddments. A waitress rushed to assist her in picking them up, and Miss Marple was forced to show a great shakiness and dropped coins and keys a second time”* [306, с. 37]. Автор описує епізод, як Міс Марпл, жінка поважного віку, після сніданку забуває на своєму столику спочатку рукавички, а потім, повертаючись за ними, упускає сумочку. На перший погляд, читачеві здається, що тим самим автор підкреслює її неуважність і незграбність внаслідок віку. Проте варто звернути увагу на такі вказівні словосполучення, як *deliberately leaving*, а також на дієслово *“discovered”*, що його автор навмисно бере в лапки, аби додатково зацентрувати увагу читача на тому, що дії Міс Марпл не є результатом її необачності. Але знаючи, що героїня дуже розумна й ерудована жінка, адресат розуміє, що всі її вчинки є частиною плану для розкриття злочину. Тому автор укотре імпліцитно підтверджує кмітливість та інтелект Міс Марпл.

Дуже часто у процесі комунікації співрозмовники оперують вказівними займенниковими одиницями у висловлюваннях з імпліцитною негативною оцінкою щодо явищ, ситуацій чи об’єктів, що привертають їхню увагу. Використання займенників у референції до об’єкта, знайомого адресатові, у конкретній комунікативній ситуації спілкування зазвичай виражає роздратування чи розчарування [97, с. 94]. Наприклад:

(44) *“What was wrong with her? Cassie knew her mum was tough but she’d never come across **this** Silvia”* [317, с. 116]. У наведеному висловлюванні дівчина Кессі виражає негативну імпліцитну оцінку поведінки своєї матері стосовно до неї, послуговуючись вказівним займенником *this*, що підсилює експресивність висловлювання.

У художньому тексті імпліцитна оцінка може виражатися за допомогою фразеологізмів. Фразеологічні одиниці є виразними

репрезентантами взаємодії мови та культури, відіграють особливу роль у формуванні мовної картини світу, оскільки сама природа їх значення тісно пов'язана зі знаннями носія мови, його практичним досвідом, культурними та історичними традиціями. Фразеологія є найбільш емоційним, яскравим прошарком мовної системи, що залежить від менталітету певного народу, його мови, реалій, культури [92, с. 22]. Наведемо приклад того, як імпліцитна оцінка виражається за допомогою фразеологізму:

(45) *"I told her, if she didn't replace the kitchen flooring and put in new worktops, we'd be losing our hygiene rating, however hard I worked to keep the place clean. You've bought a right pig in a poke"* [303, с. 82]. Це уривок розмови між двома подругами, одна з яких купила стару кав'ярню для того, щоб розвивати свій бізнес. Проте одна з жінок дає негативну імпліцитну оцінку закладу, використовуючи фразеологізм *bought a right pig in a poke*, оскільки раніше це місце мало погану репутацію.

Оцінка в ситуації із середнім ступенем імпліцитності репрезентується анафоричним повтором, що є потужним засобом семантичної зв'язності тексту. Також простежується тенденція поєднання анафори із синтаксичним паралелізмом, що зосереджує увагу читача на певній проблемі [55, с. 243]. Розглянемо кілька ілюстративних фрагментів, у яких імпліцитна оцінка актуалізується за допомогою синтаксичних повторів:

(46) *"I nodded and sneaked a look out the window, making sure Kevin was still there. "Nice vacations," he said. "Nice school. Nice life. Well. She never was very generous with family..." "She is. She takes care of me." I stuffed my hands in my pockets and lifted my eyes, telling him something that I'd never in a million years tell her. "She's a good mother." "That's a surprise. You know, she didn't have the best example." I thought he meant himself, but then he started talking about Grandma Ann. "I should have known what she was when I married her," he said. ... I don't blame myself"* [339, с. 164]. У цьому фрагменті відтворено розмову між дідусем та онукою, які зустрілись уперше через напружені стосунки в сім'ї. Чоловік не дуже тепло згадує свою доньку, тобто матір дівчини (*She never was very generous with family...*), звертаючи увагу на те, що та піклується тільки про себе й обділяє увагою свого батька. Для досягнення цієї мети використовується синтаксичний повтор (*Nice vacations, "he said." Nice school. Nice life*). Онучка намагається захистити свою

матір, проте дідусь наводить негативну імпліцитну оцінку своєї колишній дружині, бабусі дівчини (*That's a surprise. You know, she didn't have the best example*). У цьому висловлюванні прикметник *the best* набуває негативного оцінного значення під впливом контексту ситуації.

(47) *"Doesn't it make you feel a hundred years old, calling each other darling like that? You sound like two kids playing grown-ups. You can't be much over twenty-one." 'I'm twenty-six, and Rory's twenty-four.' 'Only twenty-four?' He raised his eyebrows. 'Yes. Why?' she said defensively. Charlie raised his hands innocently. 'Excuse me.' Joan got up from the table and went outside"* [337, с. 82]. Емоційна реакція одного з учасників комунікації виражається повторюванням фрази у вигляді запитання, що не є запитом інформації, а виражає негативну імпліцитну оцінку ставлення до чоловіка.

У наведеному нижче уривку використано синтаксичний анафоричний повтор для підсилення образно-стилістичного ефекту висловлювання, надання йому виразності та емоційного забарвлення:

(48) *"I don't know their names, either, so I had to name them myself. Jason, because he's handsome in a British film star kind of way, not a Depp or a Pitt, but a Firth, or a Jason Isaacs. And Jess just goes with Jason, and it goes with her. It fits her, pretty and carefree as she is. **They're a match, they're a set. They're happy, I can tell. They're what I used to be, they're Tom and me five years ago. They're what I lost, they're everything I want to be"*** [320, с. 13]. Цей ілюстративний фрагмент передає думки героїні роману Рейчел з приводу іншої подружньої пари та їх сімейної ідилії, на фоні якої дівчина імпліцитно передає негативну оцінку свого життя з чоловіком та свій сум за шлюбом.

Позитивна імпліцитна оцінка виражається через негативну оцінку інших об'єктів:

(49) *"Angela," I said, "I can tell you right now that you won't like any of those dresses. In fact, you'll despise them." You dropped your arms in defeat. "Is that right?" "Look, I don't have anything here right now that would suit you. I wouldn't even let you wear one of these gowns—not you, the girl who was fixing her own bicycle by the time she was ten. I'm an oldfashioned seamstress in one regard only, my dear: I believe a dress should flatter not only a woman's figure, but also her intelligence. **Nothing in the showroom is intelligent enough for you.** But I have an idea. Come sit down with me in my workroom.*

Let's have a cup of tea, if you've got a moment?" [318, с. 300]. Власниця весільного салону, намагаючись підібрати сукню для доньки свого друга вважає, що жодна з наявних у крамниці не буде пасувати дівчині (*Nothing in the showroom is intelligent enough for you*), адже дуже високо оцінює не тільки привабливу зовнішність дівчини, але і її душевну красу. Використання інтенсифікатору *enough* підсилює емоційний ефект висловлювання.

Імпліцитна оцінка навколишнього світу, людей чи подій нерідко актуалізується неповними реченнями, котрі, широко вживаючись і надаючи мовленню невимушеності й гнучкості, формуються переважно за таких умов: а) контекст (смысловий зв'язок із попередніми або наступними реченнями); б) ситуація, за якої відбувається мовлення (частіше діалог); в) структура самого речення (еліптичні конструкції). Крім того, неповнота речення може компенсуватися інтонацією, мімікою, жестами співрозмовників, авторськими ремарками, що значною мірою поживає комунікативний процес [100, с. 247–248]. У художньому мовленні вони передають емоційність, допомагають створити виразну, живу картину [83, с. 169], краще розкрити сутність певної комунікативної ситуації.

Оскільки неповнота речення постає не одновимірною, а багатовимірною, і особливим є її функційне навантаження та репрезентованість у відповідних комунікативних регістрах, то потреба її новітнього осмислення в комунікативно-екзистенційному вимірі вкрай необхідна. Її адекватне розуміння дає змогу по-іншому простежити специфіку фонових знань, окреслити закономірності вияву пресупозиції як чинника реалізації комунікативних інтенцій і досягнення належного розуміння виголошеної інформації учасниками комунікації [145, с. 79]. Неповні речення вживаються у зв'язку із прагненням письменника оптимізувати оповідь, викликати напругу почуттів читача, активізувати його мислення, загострити увагу на зображуваному й підтримувати зацікавленість твором. Тому такі речення стають більш динамічними, змістовними й, відповідно, більш експресивними [41, с. 195]. Також появи неповних речень сприяє висока емоційність мовленнєвого акту, спаяність реплік, безпосередність спілкування, важливість паралінгвістичних чинників, вплив мікро- та макроконтексту [219, с. 115]. Загальною особливістю неповних речень є те, що вони, тісно пов'язуючись із попередньою реплікою, передають певну констатацію явищ

та подій. У мові роману ці констатації дають читачеві чітке уявлення про ставлення героя до тієї чи тієї особи, події, факту [83, с. 172], навколишньої дійсності.

Одним із видів неповних речень є обірвані речення, тобто такі, котрі з певної причини не закінчені. Це так звані незакінчений роздум, який може пізніше пояснюватися або розкриватися [100, с. 249]. Такі речення конструюються з урахуванням насамперед відповідних комунікативних інтенцій співрозмовників і консітуативних параметрів кожної окремо взятої комунікативної ситуації [166, с. 74]. Наступний уривок є прикладом репрезентації імпліцитної оцінки за допомогою сукупності художніх прийомів, серед яких є і неповне речення:

(50) *"I'd travelled the world with lady Hardcastle, but parts of our homeland were like a foreign country to me. So this simple act of turning right, away from the houses and shops, was as much of an adventure as trekking across the Chinese heartland. The hedgerows were rustling with life as we passed and the air was full of the sounds of birdsong and the smells of... It's always struck me as slightly odd that people complain about the smells of the city – the smoke, the waste, the factories, the breweries – as though the countryside is a perfumed garden in Paradise. If that's the perfume they prefer in Paradise, I think I might look into what I might do to furnish my immortal soul with some sort of face mask"* [323, с. 14].
Описуючи своє життя, героїня роману підкреслює його розмаїття й насиченість у зв'язку з подорожами, використовуючи порівняння: «...*So this simple act of turning right, away from the houses and shops, was as much of an adventure as trekking across the Chinese heartland.* Також вона транслює читачеві реалії життя в сільській місцевості, за допомогою незакінченого речення: *"The hedgerows were rustling with life as we passed and the air was full of the sounds of birdsong and the smells of..."*. Іронічний контекст речення *"If that's the perfume they prefer in Paradise, I think I might look into what I might do to furnish my immortal soul with some sort of face mask"* сприяє декодуванню негативної імпліцитної оцінки сільського життя.

(51) *"He nods. "Megan did some babysitting for us when Evie was tiny. Jesus, I don't even like to think about that now, after what's been in the papers lately. But it goes to show, doesn't it, that you think you know someone and then ..." He sighs heavily"* [320, с. 132]. У цьому ілюстративному фрагменті йде мова про жінку Меган, яка працювала в родині

Тома, доглядаючи його доньку. Проте пізніше із газет стає відомо, що Меган причетна до смерті власної дитини, що надзвичайно шокує батьків маленької дівчинки. Характеризуючи няню дитини, Том висловлює негативне судження щодо Меган, використовуючи незакінчене висловлювання *But it goes to show, doesn't it, that you think you know someone and then ...*, що дає змогу читачеві самостійно закінчити його думку, яка містить імпліцитну оцінку.

Наведений нижче фрагмент ілюструє негативну імпліцитну оцінку поведінки близької людини:

(52) *"Something was wrong. And I...stopped to listen. Okay, so I probably shouldn't have been eavesdropping, and I knew that, but the urgency of his hushed voice intrigued me enough to stop and listen in. 'Yeah, I'm with her, she's downstairs...What? No, of course I haven't told her!... No, not yet. It's not the right time... No...Look I'll tell her at some point, but not today... She doesn't need to know. Well – no, fine, okay, maybe she does, but...' He sighed, and I watched him run a hand through his hair again. 'What're you gonna ring her and tell her yourself if I don't? He scoffed. 'Right. Listen, Amanda, it doesn't mean anything. Elle doesn't need to know.'....I heard blood rushing in my ears, and I was surprising I didn't drop the coffee when my heart plummeted"* [332, с. 159]. У цьому дискурс-фрагменті описано ситуацію, коли Шеллі випадково чує розмову свого коханого Ноя по телефону з іншою дівчиною. Ця розмова збентежила дівчину, оскільки хлопець використовує такі засоби невербальної комунікації, як зниження гучності голосу (*hushed voice*), що є свідченням приховування певної інформації. Також цей ілюстративний фрагмент містить ряд неповних речень (*Look I'll tell her at some point, but not today... Well – no, fine, okay, maybe she does, but...'*), що дають змогу героїні зробити висновки про те, що її хлопець, навчаючись в університеті далеко від дому, знайшов собі іншу на ім'я Аманда. Шеллі вважає, що Аманда подзвонила для того, щоб змусити Ноя розповісти правду про їх стосунки. Реакція дівчини відображається в невербальній площині (*blood rushing in my ears*), а також за допомогою метонімії (*my heart plummeted*). Дівчині дуже важко, тому вона хоче, аби боляче було й Ноеві, відтак розриває з ним усі стосунки.

У наступному діалозі між чоловіком та дружиною імплікується образ жінки на коханого у зв'язку з його постійною зайнятістю на роботі та відсутністю уваги до неї:

(53) *“What would make you happy, Lillian?”* he asked. His voice was toneless. ...*She got up, letting her arms fall with a shrug, stretching her body in a limp, graceful gesture of helplessness. “What would make me happy, Henry? That is what you ought to tell me. That is what you should have discovered for me. I don’t know. You were to create it and offer it to me. That was your trust, your obligation, your responsibility. But you won’t be the first man to default on that promise. It’s the easiest of all debts to repudiate. Oh, you’d never welsh on a payment for a load of iron ore delivered to you. Only on a life.”* She was moving casually across the room, the green-yellow folds of her skirt coiling in long waves about her, “I know that claims of this kind are impractical,” she said. *“I have no mortgage on you, no collateral, no guns, no chains. I have no hold on you at all, Henry nothing but your honor.”* He stood looking at her as if it took all of his effort to keep his eyes directed at her face, to keep seeing her, to endure the sight [331, с. 414]. Негативна імпліцитна оцінка життя Ліліан із Генрі виражається повторюванням фрази адресата у вигляді риторичного запитання *“What would make me happy..?”*, лексема *helplessness*, що застосовується під час опису жестів жінки створює такий емоційний фон, що характерний для людини, яка відчуває смуток та пригнічення. У висловлюванні *Oh, you’d never welsh on a payment for a load of iron ore delivered to you. Only on a life* яскраво простежується порівняння дружиною їх сімейного життя з роботою чоловіка. Тобто імплікатурою з неповного речення *Only on a life* є зневага Генрі сімейним життям, сімейними цінностями та почуттями дружини, що інтерпретується за допомогою попереднього речення. Порушення максими кількості інформації у паралельних конструкціях *I have no mortgage on you, no collateral, no guns, no chains. I have no hold on you at all, Henry nothing but your honor* відображає відчай жінки в такому становищі.

Важливу роль у створенні імпліцитної оцінки відіграють невербальні засоби комунікації [270; 271]. Будь-який невербальний компонент регулярно вербалізується в письмових дискурсивних практиках – невербальний знак усного спілкування набуває лінгвальної форми, тобто репрезентується в дискурсі конкретними мовними та мовленнєвими засобами [181, с. 84]. Невербальний знак (мінімальна одиниця невербальної семіотики) – жест, вираз обличчя, погляд, поза, тон голосу в усному мовленні та їх номінації у писемному мовленні. Основними когнітивними та системними характеристиками невербального знака є такі:

- невербальний знак детермінований біологічною програмою людини, котра включає топографічні особливості мозку та морфологію тіла, результатом чого є рухи рук, ніг, губ, вираз очей тощо;
- невербальний знак фізіологічно раціональний: «на вході» п'ять органів чуття комплементарні в процесі пізнання, а «на виході» це природні та реактивні сигнали у вигляді рухів, міміки, пози або вокалізації;
- невербальний знак має матеріальну форму й конкретний зміст, репрезентуючи когнітивні можливості на рівні чуттєвого пізнання та абстрактного мислення;
- невербальний знак вступає в парадигматичні та синтагматичні відношення в межах самої системи невербальних знаків, а також із одиницями вербальної системи;
- суть невербального знака в подвійному вираженні: перше має місце в усному мовленні у формі сенсомоторного прояву, а друге – у писемному мовленні у вигляді лексичного засобу;
- невербальний знак – це комплексний функційний компонент, продукт організму людини як цілісної системи [182, с. 245].

Невербальні знаки утворюють комунікативно значущі повідомлення, які корелюють з вербальними знаками. Дослідження механізмів взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації дає змогу проникнути в глибинні закони комунікативних процесів і застосовувати їх для здійснення ефективного впливу на комунікативних партнерів [193, с. 282]. Невербальні знаки є еволюційним виявом когнітивної здатності людини, маркером її сенсомоторного інтелекту. Генеза невербального знака зумовлює його регулярне застосування у спілкуванні, природну функційну узгодженість зі знаками вербальної комунікації [183, с. 122]. Художній дискурс значно наповнений невербальною комунікацією, що завжди добре аргументована, адже використана автором з певною метою й містить важливу для читача інформацію. До того ж, сам факт опису невербальних засобів доводить їх значення в процесі спілкування, а також інтерпретації висловлювання. Мова жестів є складником успішної комунікативної діяльності людини. Жести – важливі немовні засоби спілкування, які суттєво й своєрідно доповнюють вербальне (словесне) мовлення в його найрізноманітніших формах вияву. Вони є невід'ємними елементами усного мовлення [121; 273], а також вносять додаткові семантичні та експресивні відтінки,

створюють оптимальні умови для сприйняття дискурсу [2, с. 71]. Кожний з атрибутів тіла (форма, розмір, стан, зріст) за певних обставин виражає чи передає якесь значення. Навіть невиконання жесту (наприклад, коли людина стримує прояв на обличчі своїх справжніх почуттів радості чи біди) може виявитися настільки ж вагомим, як сміх чи сльози. Вік, рід занять, життєві радощі та лихі пригоди, почуття та думки залишають «сліди» на людському тілі й відображаються в невербальній поведінці [52, с. 159], яка відіграє важливу роль у дискурсі.

Основними функціями невербальних знаків виступають такі:

- регулювання й керування вербальною поведінкою комунікантів (жести супроводжують привітання, накази, прохання, виправдання, вибачення, згоду та інші мовленнєві акти);
- відображення в комунікативному акті актуальних мовленнєвих дій (невербальні акти прохання);
- переказування адресатові певної частини смислової інформації;
- репрезентація внутрішнього психологічного (емоційного) стану мовця чи його ставлення до співрозмовника;
- дейктична функція, наприклад, жестове уточнення місця розташування;
- зображення фізичних дій людини [125].

Розглянемо декілька прикладів, у яких невербальні компоненти комунікації сприяють актуалізації імпліцитних оцінних смислів у висловлюванні:

(54) *“There was a little pause and in it a wave of horror seemed to float round the room. I think it was at that moment that I first believed Dr Reillys theory to be right. I felt that the murderer was in the room. Sitting with us listening. One of us Perhaps Mrs Mercado felt it too. For she suddenly gave a short sharp cry. I can't help it, she sobbed. I its so terrible! Courage, Marie, said her husband. He looked at us apologetically. She is so sensitive. She feels things so much. I was so fond of Louise, sobbed Mrs Mercado. **I don't know whether something of what I felt showed in my face, but I suddenly found that Mr Poirot was looking at me, and that a slight smile hovered on his lips. I gave him a cold glance, and at once he resumed his inquiry**”* [307, с. 87]. У дискурс-фрагменті відображено діалог між підозрюваними у вбивстві та детективом Еркюлем Пуаро, який розмовляє з жінкою на ім'я місіс Меркадо. Вона є учасницею експедиції й розповідає про своє ставлення до Луїзи Лайднер, смерть якої розслідував

детектив. Жінка зазначає, що мала теплі стосунки із загиблою: *I was so fond of Louise, sobbed Mrs Mercado*. Проте детектив не вірить її словам, позаяк бачить емоції медсестри Місіс Ледерен, котра присутня при їх розмові. *I don't know whether something of what I felt showed in my face, but I suddenly found that Mr Poirot was looking at me, and that a slight smile hovered on his lips*. Завдяки таким невербальним засобам комунікації як погляд, здивування, вираз обличчя, детектив виводить імпліцитний зміст цієї розмови, а саме: слова місіс Меркадо є брехнею.

(55) *"I shook my head, twisting my wedding ring round and round on my finger. 'Not going to happen. 'Kate, look ... the thing is, it's been – what, over a year?' 'A year today, actually.' ... 'Samantha, I'm married, ' I said. 'But going to do, live the rest of your life without ever having another relationship?' I stared at her. 'I'm married' [330, с. 7]*. Наведений приклад є свідченням того, як за допомогою невербальних засобів, що актуалізуються лексемами *shook* та *twisting*, Кейт виражає любов та відданість до свого чоловіка, який помер вже рік тому. Основою тут є пресупозиційні знання про те, що носити каблучку після втрати другої половини є виявом надзвичайної поваги до близької людини. Лексичний повтор *round and round* надає висловлюванню більшої експресивності та разом із паралінгвістичними засобами дає змогу розкрити цінності жінки.

(56) *'My husband was murdered,' I said bluntly. Bianchi laughed, the sound a little too high. 'Mrs Benson, you are wrong. I did the post-mortem. All the evidence leads to drowning. 'Her well-manicured hands remained rested on the arms of her chair. It's said that when people lie they unconsciously cover their mouth or obscure their face in some way, but my Dad had taught me that the opposite was true. People who are trying to convince you of a lie will strive to appear open and honest, and will actually make a conscious effort not to betray their lie with their body language. They will be more still, less expressive, than someone telling the truth" [330, с. 163]*. Героїня роману Кейт, намагається дізнатись подробиці трагічної загибелі свого чоловіка, звертаючись до медичного працівника. У розмові з ним вона використовує свої знання та інтуїцію щодо того, як поводить себе людина, коли говорить неправду. Героїня інтерпретує такі паралінгвістичні знаки, як гучний сміх, що актуалізується в реченні лексемою *laughed*, а також прислівником *high* разом із інтенсифікатором *too*, що відображає силу голосу. Далі в тексті поданий опис

жестів доктора, тобто положення рук, що залишаються нерухомими та занадто спокійними, що виглядає підозріло на фоні такої напруженої ситуації (*hands remained rested*). Отже, сукупність таких невербальних засобів комунікації як тембр голосу та жести віддзеркалюють негативну імпліцитну оцінку вчинків лікаря та прагнення приховати інформацію.

Когнітивні здатності підсвідомого типу виявляються через безумовні сенсомоторні рефлекси, основною рисою яких є неконтрольованість або незначна контрольованість тілесних виявів свідомістю. Сенсомоторні позначувальні підсвідомого типу, зазвичай є маркерами емоцій і почуттів, які переживає людина, що уможливають викриття істинності або хибності її намірів [183, с. 124]. Розглянемо ще один фрагмент вираження імпліцитної оцінки за допомогою невербальних засобів комунікації:

(57) *"I was intrigued by the timepiece I'd seen on her wrist. 'That's a nice watch, Angela.' 'Thank you,' she said. And rather than regarding it again, the way most people would following a compliment, she pulled her sleeve down to cover it up. 'A Patek Philippe, isn't it?' I asked her, with a crocodile smile. She wafted her other hand at me – a 'don't be silly' gesture. 'It's a knock-off. I got it in Hong Kong for fifty bucks.' 'Really?' I said. 'I thought the FBI might have frowned on their agents buying counterfeit goods' [330, с. 289].* У наведеному уривку відбувається діалог між двома жінками, одна з яких підозрює іншу в отриманні прибутку корумпованим шляхом, описуючи нетипову поведінку людини, якій зробили комплімент. Ця поведінка виражається реченням: *And rather than regarding it again, the way most people would following a compliment, she pulled her sleeve down to cover it up*, у якому жестикуляція рук передається фразовими дієсловами *pulled down* та *cover up*. Також описана невербальна реакція іншої співрозмовниці у вигляді посмішки, що відображена метафорою *a crocodile smile* та іронічний вислів: *"I thought the FBI might have frowned on their agents buying counterfeit goods"*, що остаточно формує негативну імпліцитну оцінку дівчини, яка є працівником ФСБ.

Вираження імпліцитної оцінки може супроводжуватись такими невербальним індикатором як виконання певних дій спрямованих на об'єкт оцінки:

(58) *"My hands clenched into fists. I stomped down the stairs to my mother's office and snatched a black Sharpie from the mug on her desk. Back on my bed, I dragged the marker over "Chapter Sixteen", ... running the black tip*

back and forth until the ink bled onto the page underneath and I'd obliterated every single letter of every shameful word" [339, с. 30].

У цьому фрагменті Джой висловлює негативну імпліцитну оцінку книжки, що написала її мати. Для цього автор описує як дівчина закреслює речення з розділу, який особливо для неї неприємний (*I dragged the marker over, ... running the black tip back and forth until the ink bled onto the page underneath and I'd obliterated every single letter of every shameful word*). Інтенсивність прояву негативної оцінки виражається через лексичний повтор *every single letter of every shameful word*.

У наведеному нижче прикладі невербальним індикатором імпліцитної оцінки виступає міміка адресанта:

(59) *"Asad gritted his teeth. 'Any other builder, Henry, anybody but that man, and I would be content to believe that the house needed so much work.' He put a can of pilchards on the shelf"* [327, с. 112]. У наведеному прикладі Асад, за допомогою невербальних засобів комунікації (*Asad gritted his teeth*), виражає негативну імпліцитну оцінку Мета, який виконує ремонт в будинку сусідів. Маркером негативного ставлення є і вказівний займенник *that*, оскільки із контексту відомо, що Мет не відрізняється чесністю по життю та робить все лише задля своєї вигоди, нехтуючи почуттями та становищем інших.

Наступний діалог між батьком та донькою виражає негативну імпліцитну оцінку його нової дружини, яка вийшла за нього заміж через матеріальні статки:

(60) *"If she hates the Catholics so much you have to wonder why she married one," Maeve said as we were climbing into the car. And my father laughed, a big-hearted laugh of the kind we rarely heard from him. "She wanted the Catholic's house," he said* [341, с. 68]. У наведеному прикладі чоловік виражає імпліцитну негативну оцінку своєї дружини невербальними засобами спілкування, які передаються фразою *my father laughed, a big-hearted laugh of the kind we rarely heard from him*, у якій епітет *a big-hearted* надає додаткового емоційного змісту висловлюванню.

Наступний ілюстративний фрагмент є прикладом того, як імпліцитна оцінка виражається за допомогою відповідної поведінки та використання певного типу вбрання:

(61) *"He broke off and looked up in surprise. Outside the door came raised voices, one of them female. Dinkslager had just stood up when the door burst open and Gigi Armande stormed in. She wore a black fur draped*

carelessly around her shoulders, and her face was perfectly made up. Even if Margot hadn't known her, there would be no mistaking who she was" [333, с. 109]. Бачимо опис власниці будинку мод міс Арманда, яка поведінкою й зовнішнім виглядом підкреслює свій високий статус у суспільстві. Вона з'явилась до поліцейського відділку, щоб урятувати свою подругу, котра, своєю чергою, дає їй позитивну оцінку, використовуючи лексему *stormed in*, що підкреслює рішучість жінки та впевненість у собі. Також подруга описує її зовнішність (*her face was perfectly made up*) та одяг (*wore a black fur draped*), що демонструє її високе фінансове становище.

(62) "*And now, I realized how much Lucy seemed to have changed since that day, it was with a dawning sense of dread that I reached for the present on the kitchen table.... The memory of her response still pains me, even now. I still cringe whenever I think of it. Opening the plastic bag and seeing the colouring book and the felt-tip pens, she did a momentary, barely noticeable double take, then said, "Thanks, Dad", and gave me a hug; and then her eyes flickered briefly over to Caroline's, and they exchanged a glance, that said – far more eloquently than if they had put it into words*" [311, с. 228]. Герой роману Макс, зустрівшись із донькою, яку давно не бачив, розуміє як вона виросла. Його подарунок вже не відповідає її потребам. Імпліцитна негативна оцінка декодується за допомогою такого невербального засобу комунікації, як погляд, що описується в останньому реченні (*her eyes flickered briefly over to Caroline's, and they exchanged a glance, that said – far more eloquently than if they had put it into words*).

Також оцінні значення можуть виражатися певними офіційними знаками, наприклад:

(63) "*As they came over the brow of the hill, Annie stared out of the car window, and began weeping uncontrollably. Fletcher pulled over to the hard shoulder. He took his wife in his arms, as he looked over her shoulder at the Capitol building. The United States flag was flying at half mast*" [302, с. 180]. У цьому фрагменті імпліцитна оцінка виражається в невербальній площині та представлена реченням *The United States flag was flying at half mast*, що в цьому випадку означало смерть сенатора та втрату родича одного з героїв роману.

(64) "*Ginny didn't speak to her sister again after their argument on Monday night. Becky had sent her a text reiterating the same views and opinions, and Ginny didn't answer her. It wasn't even an argument to her. She thought*

Becky's position was a disgrace" [335, с. 247]. Імпліцитна негативна оцінка втілюється за допомогою опису невербальних дій, що виражаються у відсутності відповіді Джинні на лист її сестри Беккі. Адже сестра негативно відноситься до професії, якою займається Джинні, та її соціальної позиції.

Отже, проаналізувавши ситуацію оцінки із середнім ступенем імпліцитності, можемо зробити висновок, що суттєву роль для маніфестації оцінки відіграють фонові знання, практичний досвід, а також ментальні особливості комунікантів. Для репрезентації імпліцитної оцінки автор використовує такі художні засоби, як анафора, антитеза, синтаксичний паралелізм, риторичне запитання, іронія, фальшива оцінка, гіпербола, епітет, а також фразеологізми, котрі відображають почуття героїв, ставлення до навколишнього світу. Слід зазначити, що невербальні засоби комунікації (жести, міміка, посмішка, тембр голосу) є важливими інструментами передавання імпліцитної оцінки, які створюють додатковий емоційний фон та інтенсифікують його вплив на читача.

2.3 Ситуація оцінки з високим ступенем імпліцитності

Проблема високого ступеня імпліцитності дуже тісно пов'язана із розуміння тексту, тому що сприйняття неявно вираженої інформації має місце лише в тому випадку, коли наявні всі чинники, необхідні для цього процесу, оскільки часто при високому ступені імпліцитності відбувається накладення первинної імпліцитності на вторинну і з'являється необхідність розкривати одну імпліцитну інформацію через іншу, теж експліцитно не виражену. І залежно від того, чи здатен читач зрозуміти імпліцитно виражений зміст чи ні, можемо говорити про сприймання та розуміння високого ступеня імпліцитності [157, с. 82]. Варто зазначити, що під час аналізу ситуації оцінки з високим ступенем імпліцитності визначну роль відіграє унікальна здатність мозку до одночасної побудови декількох ментальних проєкцій (наприклад, проєкції пропозиції буквального змісту та проєкції пропозиції ймовірного тлумачення у висловлюванні, проєкції основної ситуації тексту та проєкції можливого розвитку подій у тексті). Дослідження імпліцитності

дає змогу краще уявити когнітивні процеси у свідомості і когнітивні можливості людини [79, с. 61]. Аналіз оцінного потенціалу висловлювання буде проаналізовано в макроконтексті максимального обсягу. Слідом за Г. І. Приходько вважаємо, що згаданий контекст може складатися з кількох абзаців, об'єднаних єдиним змістом, і це може бути один розділ, кілька розділів чи навіть цілий твір. Велику роль у маніфестації оцінки в такому контексті відіграють паралінгвістичні умови, тобто знання про навколишню дійсність, цілі і установки адресата, що допомагають правильно зрозуміти зміст висловлювання [168, с. 127] та інтерпретувати основну думку адресанта.

Проаналізуємо декілька дискурсивних фрагментів:

(65) *"My first husband, Captain Johnson, used to thrash me regularly. He was a man. He was handsome, six foot three, and when he was drunk there was no holding him. I would be black and blue all over for days at a time. Oh, I cried when he died. I thought I should never get over it. But it wasn't till I married George Rainey that I knew what I'd lost. You can never tell what a man is like till you live with him. I've never been so deceived in a man as I was in George Rainey. He was a fine, upstanding fellow too. He was nearly as tall as Captain Johnson, and he looked strong enough. But it was all on the surface. He never drank. He never raised his hand to me. He might have been a missionary. I made love with the officers of every ship that touched the island, and George Rainey never saw anything. At last I was disgusted with him, and I got a divorce. What was the good of a husband like that? It's a terrible thing the way some men treat women"* [325, с. 180–181]. Наведений фрагмент є прикладом реалізації іронії в макроконтексті максимального обсягу. Наприклад, власниця готелю Тіаре Джонс розповідає про свій досвід подружнього життя. Жінка вважає справжнім чоловіком того, хто постійно прикладався до чарки та підіймав на неї руку. Іронія наявна в другому реченні: *"he was a man"* (констатація наявності в людини певної позитивної якості, що насправді є негативною), сутність якого розкривається за допомогою сигнала-показчика, яким є частина першого речення: *«...used to thrash me regularly»*. Вийшовши заміж вдруте, вона не відчуває себе щасливою (*"I've never been so deceived in a man as I was in George Rainey. ...He never drank. He never raised his hand to me..."*). Оцінна лексема *deceived*, а також синтаксичний повтор підсилює емоційний зміст висловлювання. Отже, стає зрозуміло, що метою автора є показати

абсурдність ситуації, яку описує жінка. Вона наче є втіленням тих жінок, які перебувають у схожій ситуації та вважають зневажливе ставлення до себе нормою подружнього життя. Відсутність насамперед любові та поваги до себе спотворює їх уявлення про щасливий шлюб. Риторичне запитання: *“What was the good of a husband like that?”*, уможливорює актуалізацію іронічності зображеної ситуації.

(66) *“Go on with you, Doctor!” As usual, when opposed, Blodwen sparked out spitefully. “He’s reg’lar quee-ar. Mostly he doesn’t give medicine at all. Why, when Megan Rhys Morgan, what’s had to have medicine all her life, went to him, he told her to walk two mile up the mountain every day and stop boggin’ herself with hogwash. These was his very words. She came to us after, I can tell you, and has had bottles and bottles of splendid medicine from Jenkins ever since. Oh! he’s a low insultin’ devil. .... Not livin’ with him. See! Mostly he’s drunk also. You leave him alone, Doctor, and remember you’re workin’ for Doctor Page”* [312, с. 45]. У цьому прикладі наведено розмову між молодим лікарем Ендрю Менсоном та місіс Блодуен, на службі в якої він перебуває. Остання, своєю чергою, виражає думки стосовно іншого лікаря Філіпа Денні. Негативна імпліцитна оцінка знаходить відображення у висловлюваннях: *He’s reg’lar quee-ar* та *he’s a low insultin’ devil*, що містять негативні оцінні лексеми. Сигналом-показником є висловлювання: *“... mostly he don’t give medicine at all, ... he told her to walk two mile up the mountain every day and stop boggin’ herself with hogwash....”*, яке розкриває негативні думки жінки про молодого лікаря (оцінка його як непрофесійної та легковажної людини). Пресупозиційний аналіз цього фрагменту свідчить про те, що кваліфікований лікар може зарадити їй без використання медичних препаратів, коли це дійсно можливо. Також є «ліки», які допомагають заробити гроші на хворих та призначаються без видимої необхідності. Тому проаналізувавши висловлювання жінки, адресат може зробити висновки про адекватність молодого лікаря та його прагнення боротись із «системою» задля збереження здоров’я своїх пацієнтів.

(67) *“Before they could exchange any words a sound was heard which Mor recognized. It was the note of Tim Burke’s Velocette. They all three turned back to the road. Tim Burke appeared round the corner, riding very slowly now. Donald was sitting behind him on the pillion, his arms clasped round Tim’s waist. ...’ ‘Come inside,’ said Mor. He led the way into the house.*

Donald followed directly after him, pushed forward by Tim Burke. They all crowded into the hall. **The boy looked at him, raising his eyebrows in a half humorous half desperate appeal. Mor embraced him, holding him fast for a minute in his arms.** Then he said, 'I expect you're dead tired.' Felicity was **hugging** him now and Nan was **kissing** him on the cheek. 'I'm exhausted,' said Donald. 'I'm afraid I gave Tim an awful night too. ... Mor followed after him and went with him into his bedroom. The door closed behind them. Nan went into the kitchen. ... From the kitchen she could hear the noise of crockery and of the hissing gas. From up above she could hear **the quiet sound** of voices as Mor and Donald were talking in the bedroom. **Everything was all right now. Why was it then that she was starting to cry? She fumbled in her clothes until she found a handkerchief. Her eyes were filled with tears and soon they were streaming down her face. She gave a little sob into her handkerchief. Everything was all right now. It was all right"** [328, с. 528]. Наведений приклад є уривком із роману Айріс Мердок під назвою «Замок на піску», що спрощує читачеві сприйняття сюжету та основної думки художнього твору. Словосполучення «Замок на піску» асоціюється з чимось дуже красивим, захоплюючим, але тимчасовим, ненадійним, таким, що може зруйнуватися унаслідок негативного впливу зовнішніх обставин. І справді, у романі йдеться про захоплення вже немолодого вчителя юною художницею, яка приїхала до невеликого англійського містечка, щоб намалювати портрет колишнього директора школи. Проте у Мора вже є двоє дітей та дружина, яка не збирається з ним розлучатись, хоча й знає про його захоплення. Та й сам чоловік не наважується зруйнувати сім'ю, внаслідок наявності певних життєвих обставин, а саме зникнення сина та невизначеність майбутнього із молодого художницею Рейн Картер. Позитивна імпліцитна оцінка возз'єднання родини декодується в невербальній площині за допомогою таких паралінгвістичних засобів, як погляд (*The boy looked at him, raising his eyebrows in a half humorous half desperate appeal*) та поведінка комунікантів (...*embraced him, holding him fast for a minute in his arms, hugging, kissing*), що передає атмосферу тепла та любові в родині. Емоційна напрута жінки після повернення сина виражається риторичним запитанням (*Why was it then that she was starting to cry?*), а також висловлюванням (*Her eyes were filled with tears, streaming down*). На перший погляд, здається, що автор за допомогою синтаксичного паралелізму та анафори "Everything

was all right now. Everything was all right now. It was all right" змальовує лише сльози від пережитих емоцій після повернення сина. Проте це не зовсім так. Фонові знання засвідчують, що Нен насправді радіє тому, що вдалося зберегти сім'ю, незважаючи на важкі обставини, а зображення таких буденних речей як шум чайника на кухні, голоси чоловіка та дітей, що лунають із кімнати і є справжнім щастям. Треба цінувати кожен мить життя й берегти родину.

У наведеному нижче дискурсивному фрагменті, дівчина, згадуючи біблійні сюжети, проводить аналогією із власним життям:

(68) *"We read today from Genesis," I began. "Abraham was Isaac's father. When Isaac was forty years old, he married Rebecca. His wife was barren, and Isaac pleaded with God for her sake." ... "God granted his plea, and Rebecca became pregnant. But the children clashed inside her, and when this occurred, she asked, 'Why is this happening to me?' She went to seek a message from God. God's word to her was 'Two nations are in your womb. Two governments will separate from inside you. The upper hand will go from one government to the other. The greater one will serve the younger.' When the time came for her to give birth, there were twins in her womb. The first one came out reddish and as hairy as a fur coat." ... "They named him Esau. His brother then emerged, and his hand was grasping Esau's heel. Isaac named him Jacob. Isaac was sixty years old when Rebecca gave birth to them." ... "Here I'm about to die!" said Esau. 'What good is a birthright to me?' 'Make an oath to me right now,' said Jacob. Esau made the oath, and sold his birthright to Jacob." ... "Good people die for no reason. Little kids get sick. The people who are supposed to love you end up leaving." **A lump grew in my throat.** I swallowed hard and kept going. "I imagine how Esau must have felt. **It wasn't his fault he was hairy, and it wasn't his fault he was hungry, and it probably wasn't his fault that his mother liked Jacob better. Jacob was sneaky, but he's the one who got his father's blessings.** He's the one whose descendants are supposed to be numbered as the stars in the sky." I looked down and managed another breath. "But Esau kept going," I said. "He didn't get his father's blessing. He had to live by the sword. But he at least got to live. Isaac told him that the fat places of the earth could be his dwelling, and he could still **have the dew of heaven to drink**" [339, с. 189].*

Виголошуючи промову на власному дні народження, дівчина пригадує історію з Біблії про народження братів Ісава та Іакова, події з життя яких розповідають про підступність і користолюбство рідних людей. У такий спосіб дівчина дає негативну імпліцитну оцінку свого життя, бо її зрадили близькі

люди. У наведеному прикладі уживання синтаксичного паралелізму акцентує увагу читача на проблемі нерівності людей, що стосується їх зовнішнього вигляду, а також соціального статусу (*It wasn't his fault he was hairy, and it wasn't his fault he was hungry, and it probably wasn't his fault that his mother liked Jacob better. Jacob was sneaky, but he's the one who got his father's blessings*). Із контексту роману відомо, що у дівчини досить складне життя, а взаємини з рідним батьком та дідусем не склалися. До того ж, прочитавши книгу своєї матері, вона вирішила, що була небажаною дитиною. В останньому реченні використано метафору *the dew of heaven to drink*, у якій загалом виражається позитивна імпліцитна оцінка навколишнього світу: кожна людина гідна найкращого в житті та беззаперечно має на це право незважаючи на обставини та умови її життя, соціальний стан та положення в суспільстві. Саме такого висновку доходить головна героїня наприкінці твору.

(69) "*Until men learn that of all human symbols, Robin Hood is the most immoral and the most contemptible, there will be no justice on earth and no way for mankind to survive*" [331, с. 772]. У наведеному висловлюванні подано негативну імпліцитну оцінку застарілим цінностям суспільства, що їх автор зауважено виражає за допомогою паралельних конструкцій *the most immoral and the most contemptible*, описуючи історичного персонажа Робін Гуда. Цей герой постає втіленням того, що багата людина вважається нечесною, жадібною, такою, що заволоділа своїми статками обманним шляхом. Адресант цього твердження вважає, що тільки зміна точки зору на фінансові питання, а також на тих людей, які мають високі прибутки, призведе до кращих змін, бо заможні люди є прикладом того як досягти матеріальних висот в сучасному житті.

Велику роль у маніфестації імпліцитної оцінки в макротексті максимального обсягу відіграють паралінгвістичні умови, тобто знання про навколишню дійсність, цілі та установки героїв, що допомагають правильно зрозуміти зміст висловлювання [170]. Як показало дослідження, у ситуації оцінки із високим ступенем імпліцитності виявляють себе такі екстралінгвальні засоби спілкування, як мовчання та сміх, що яскраво відображається в наведеному нижче дискурс-фрагменті:

(70) "*Then they realized that the drone of the motor had ceased, too, and that the red light had gone out on the control panel: the current had stopped; the*

generator was dead.... "Well?" snapped Ferris. "Well? What's the matter?" "The generator's on the blink," said the mechanic helplessly. "What's the matter with it?" "I don't know."... "It's the vibrator that's out of order," said a voice behind them; they whirled around; Galt was **struggling for breath**, but he was **speaking in the brusque, competent tone of an engineer**. "Take it out and pry off the aluminum cover. You'll find a pair of contacts fused together. Force them apart, take a small file and clean up the pitted surfaces. Then replace the cover, plug it back into the machine—and your generator will work." **There was a long moment of total silence**. The mechanic was **staring** at Galt; he was holding Galt's glance—and even he was able to recognize the nature of the sparkle in the dark green eyes; it was a sparkle of contemptuous mockery. He made a step back. In the incoherent dimness of his consciousness, in some wordless, shapeless, unintelligible manner, even he suddenly grasped the meaning of what was occurring in that cellar. He looked at Galt—he looked at the three men—he looked at the machine. **He shuddered, he dropped his pliers and ran out of the room. Galt burst out laughing**. The three men were backing slowly away from the machine. They were **struggling** not to allow themselves to understand what the mechanic had understood" [331, c. 1515].

Ілюстративний фрагмент зображує сцену катування одного з головних героїв твору з використанням спеціально розробленої для таких випадків електричною машиною. Проте врешті решт пристрій не витримує і виходить з ладу. Технік, що керував машиною не має відповідних знань, щоб її полагодити. А також особи, що ініціювали та керували тортурами були не в змозі зарадити цим обставинам. Проте їх полонений озвучив причину несправності та дії, щодо її усунення, незважаючи на свій важкий стан після катувань (*struggling for breath*), що свідчить про його неймовірний інтелект та професіоналізм, який додатково підкреслюється такими епітетами як *brusque, competent*. Абсурдність цієї ситуації (імпліцитна оцінка) передається висловлюванням *there was a long moment of total silence*. У відповідь бачимо імпліцитну негативну оцінку подій, яку виражає ув'язнений, що відображається неverbальною мовою у висловлюванні *a sparkle of contemptuous mocker, burst out laughing*. Засобами кінесики репрезентується імпліцитна негативна оцінка подій й самим механіком, що керував машиною для катування (*he shuddered, he dropped his pliers and ran out of the room*). Загалом, проаналізований дискурс-фрагмент виражає негативну імпліцитну оцінку подій, що відбуваються в суспільстві

(про що свідчить макроконтекст роману), а саме відсутність можливості реалізації своїх інтелектуальних можливостей та їх достойній оплаті. А також зловживання керівництвом країни своїми повноваженнями в корисливих цілях. Полонений є втіленням таких талановитих та розумних людей, а його мучителі відображають осіб, у яких є влада, статус та зв'язки. Крім того, імпліцитно передається сила духу, незламність і непереможність народу, навіть у найскрутніші часи.

Отже, виведення оцінки в ситуації із високим ступенем імпліцитності вимагає від адресата складних ментальних операцій, знання макроконтексту, а також життєвого досвіду, що допомагає знайти правильний шлях до інтерпретації зображуваної ситуації. Успішність розуміння високого ступеня імпліцитності залежить від того чи готовий адресат сприймати отриману інформацію, оскільки при високому ступені імпліцитності відбувається нашарування первинної імпліцитності на вторинну й виникає необхідність декодувати одні імпліцитні смисли через інші, також експліцитно не відображені. Для вираження оцінки в ситуаціях з високим ступенем імпліцитності застосовується комплекс різноманітних художніх засобів, використання яких ґрунтується на пресупозиційних знаннях адресанта та адресата, їх соціально-культурному рівні, картині світу, переконаннях та життєвих цінностях.

Фундаментом дослідження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі є когнітивний підхід, що ґрунтується на аналізі мовних явищ крізь призму власного досвіду, осмислення, оцінок навколишнього світу.

В ході репрезентації імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі виокремлено ситуацію оцінки із низьким, середнім та високим ступенем імпліцитності. З'ясовано, що для аналізу ситуації оцінки із низьким ступенем імпліцитності достатньо звернутися до контексту в межах речення. Інтерпретація оцінки в ситуації із середнім ступенем імпліцитності вимагає від читача проведення певних когнітивних операцій, пресупозиційного аналізу, залучення власного досвіду та соціокультурних знань. У ситуації оцінки із високим ступенем імпліцитності ключову роль відіграють розуміння та сприйняття усього тексту, а також уміння співвіднести між собою відповідні події, вчинки героїв, їх емоційний стан, переживання, які автор вміло приховує.

Аналіз ілюстративного матеріалу свідчить про те, що найчастіше імпліцитна оцінка використовується для характеристики негативних подій та явищ дійсності.

Ключову роль у вираженні імпліцитних смислів відіграють художні засоби, серед яких найчастіше вживається метафора, метонімія, епітети, анафора, оксюморон, риторичне запитання, гіпербола та літота, іронія, фальшива оцінка, порівняння, а також синтаксичний паралелізм і неповні речення. Вони є механізмом відображення світосприйняття людини та характеризують певний багаж знань та культурних цінностей. У процесі інтерпретації висловлювань, якими послуговується автор, відбувається процес оцінювання та встановлення емоційно-ціннісного контакту між комунікантами. Аналіз імпліцитних смислів у дискурсі певною мірою залежить від фонових знань реципієнта, а також від його когнітивного потенціалу. Це пояснюється тим, що кожна людина має різні особливості сприйняття, усвідомлення та інтерпретації інформації.

Окрім вербальних індикаторів імпліцитної оцінки, вагоме значення мають невербальні засоби комунікації, серед яких важливими є міміка, жести, інтонація, тембр голосу, зовнішній вигляд та вбрання, що надають ситуації оцінки максимальної насиченості, смислової та емоційної інформативності та завершеності, забезпечуючи при цьому максимальну стислість та лаконічність форми, створюючи оптимальні умови для сприйняття інформації.

РОЗДІЛ 3

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Прагматичні аспекти комунікації розглядаються в наукових роботах як вітчизняних [5; 17; 19; 20; 205; 269], так і зарубіжних дослідників [226; 228; 233; 240; 257; 286; 288; 300; 301]. Адже до кола питань сучасної лінгвістичної прагматики належать умови, за яких суб'єкт мовлення використовує мовні засоби у спілкуванні. А саме, умови адекватного добору, використання одиниць і категорій мови з урахуванням усіх контекстуальних, ситуативних чинників з метою досягнення найефективнішого впливу на адресата [14, с. 79] та головних цілей комунікативного акту.

Людина використовує мову як найважливіший засіб спілкування, переслідуючи різні цілі: повідомити новину, спонукати адресата до певної дії, запитати його про що-небудь або висловити свої почуття, оцінити вчинки інших. Мова є тим інструментом, яким людина регулює взаємини з іншими, впливаючи на них тією чи тією мірою та змінює навколишню дійсність [232; 242]. За наявності різноманіття думок про об'єкт і предмет дослідження мови в межах прагматики можна виокремити деякі подібні уявлення: 1) ключовим поняттям для опису мовної комунікації в прагмалінгвістиці є поняття діяльності; 2) мова є засобом динамічної взаємодії комунікантів; 3) функціонування мови нерозривно пов'язане з ситуативним і соціопсихологічним контекстом її вживання [114, с. 56–57]. У широкому контексті прагматика розглядається як закріплене в мовній одиниці (лексемі, афіксі, граемі, синтаксичній конструкції) ставлення мовця: 1) до дійсності, 2) до змісту повідомлення, 3) до адресата [5; 252]. Прагматичний аспект повною мірою відбиває можливість людини висловити своє ставлення до того, що відбувається навколо. Людина з позиції лінгвістичної прагматики – творець оцінки, джерело емоції, вона може маніфестувати свою культурну позицію [163, с. 53].

Як відомо, структура мовної особистості складається з декількох рівнів: вербально-семантичного, когнітивного, мотиваційно-прагматичного,

емоційного й моторико-артикуляційного. При комунікативно-прагматичному підході оцінка визначається як соціально усталене й узуально закріплене в семантиці мовних одиниць ставлення суб'єкта до об'єктів дійсності. Оцінка наділена ілюктивною силою й прагне регулювати дії людини. При цьому важливо підкреслити регулятивний аспект оцінки, який включає в себе співвідношення оцінки й норми, а також важливість інтерпретації оцінних значень через прагматичні цілі висловлювання. Оцінка здатна передавати ціннісну специфіку не тільки за допомогою семантичних, але також і прагматичних характеристик. Оцінні слова, будучи прямо пов'язаними з мовцем і, відображаючи його смаки та інтереси, містяться одночасно в висловлюваннях, відповідних ситуації вибору та спонукання до дії. Оцінка відображає прагматичний аспект знакової ситуації й пов'язана з комунікативною метою мовленнєвого акту, програмує дію. Центральне положення прагматики займає теорія мовленнєвих актів, мета якої полягає в розгляді мовленнєвого спілкування як одного з різновидів цілеспрямованої поведінки, що слідує певним правилам. Предметами вивчення в згаданій теорії є мовленнєва діяльність і зв'язний текст. Мовленнєвий акт розглядається як елементарна одиниця спілкування. У мовленнєвому акті мова одного з індивідів спрямована на передання того чи того змісту іншій особі. Передбачувана мета висловлювання визначає вибір мовних засобів [38, с. 13–14]. У лінгвопрагматиці виокремлюють мікро- та макрорівень дослідження. Предметом вивчення прагматики на макрорівні є розгляд стратегій і тактик поведінки; мікрорівень прагматичних досліджень складає аналіз особливостей мовленнєвої поведінки в межах окремих мовленнєвих актів [177, с. 111]. Отже, у цьому розділі буде з'ясовано особливості прагматичного дослідження імпліцитної оцінки, що репрезентується в актомовленнєвій специфіці її функціонування в художньому дискурсі, а також стратегії й тактики реалізації оцінки.

3.1 Місце мовленнєвих актів у формуванні імпліцитної оцінки

На сучасному етапі лінгвістичних досліджень мову розглядають не тільки як засіб комунікації, але й як знаряддя впливу на співрозмовника та досягнення своїх цілей в процесі комунікації. Тому

важливим завданням є дослідження мовленнєвих актів та визначення їх прагматичних ефектів, що лежать в основі формування та інтерпретації художнього дискурсу [205, с. 104]. Мовленнєвий акт – це цілеспрямована мовленнєва дія, яка відбувається відповідно до принципів і правил мовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації. Як відомо, до структури мовленнєвого акту входять три складники: локуція, іллокуція та перлокуція. Локуція (локутивний акт) – побудова фонетично й граматично правильного висловлювання певної мови з певним змістом і референцією. Іншими словами, це акт «говоріння», вимовляння [84; 185; 254]. Під іллокутивним актом (іллокуцією), Л. Р. Безугла розуміє компонент мовленнєвого акту, який являє собою власне мовленнєву дію, залучену в систему соціальної діяльності, усвідомлену, цілеспрямовану, конвенційну, творчу, таку, що передбачає активацію пропозиції та пропозиційної установки, спрямованість на партнера в комунікації та успішність здійснення [16, с. 250; 287]. При здійсненні іллокутивного акту мовець, визначивши конкретну мету, звертається також до мовних засобів, які неявно передають наміри, тобто непрямі мовленнєві акти, які включають і оцінні висловлювання. Для зниження категоричності або тактовності формулювання при винесенні оцінного судження необхідна взаємодія оцінки з різними видами модальності [38; 61; 177; 289]. Необхідно також додати, що конкретні прагматичні завдання і значення непрямих мовленнєвих дій доволі різноманітні. До них вдаються, щоб підкреслити силу переконання, звернути увагу, пом'якшити певні накази або розпорядження, проявити повагу, чемність, зберегти почуття, привернути до себе увагу, встановити більш тісний контакт, залучити до спільної справи. І це лише незначна кількість прагматичних функцій та ефектів непрямих мовленнєвих актів. Їх різноманіття демонструє, як тісно мова переплетена з людськими діями, як сильно розуміння мовлення залежить не тільки від знання мови як системи кодифікованих знаків, але також від знання мови як практичної діяльності. Реальний зміст мовлення виявляється багатшим кодифікованих експліцитно виражених у ній знакових значень [158, с. 531].

Перлокутивний акт (перлокуція) – компонент мовленнєвого акту, який становить інтендований вдалиий вплив адресанта на думки, почуття й дії адресата або третьої особи через

локутивний та іллокутивний акти [16, с. 291]. Г. І. Приходько зауважує, що питання про включення або не включення перлокуції в структуру мовленнєвого акту в теорії мовленнєвих актів є дискусійним. Проте включення перлокуції в структуру мовленнєвого акту є логічно вмотивованим і доцільним: якщо під мовленнєвим актом розуміти мовленнєву дію, то закономірною видається необхідність аналізу результатів цієї дії (перлокуції) [169, с. 190]. Відтак при аналізі успішності мовленнєвого акту слід враховувати й перлокутивний ефект висловлювання.

Зважаючи на те, що в цьому дослідженні ми розглядаємо мовленнєві акти, що містять імпліцитну оцінку, вслід за Л. Р. Безуглою дотримуємось точки зору, що імпліцитний мовленнєвий акт являє собою дискурсивно-мовленнєву взаємодію, в ході якої комунікантами конструюються імпліцитні смисли – пропозиційні, іллокутивні й перлокутивні [16, с. 114]. Для того, щоб мовленнєвий акт можна було назвати імпліцитним, його смисл має бути спільно сконструйований адресантом і адресатом, тобто перлокутивна мета адресанта – донести до адресата імпліцитний смисл – має бути досягнутою [16, с. 17]. В загальній структурі всіх мовленнєвих актів з прихованою інтенцією механізм їх осмислення визначається так: висловлюється певна думка-імплікатор. У силу імплікаційних залежностей, актуалізація яких стимулюється значущим фоном спілкування, вона покликана викликати у свідомості інше значення-імплікат. Актуалізація думки-імпліката входить в інтенцію адресата, однак за тими чи тими причинами він не схильний виражати інтенцію явно. Отже, адресат і приховує інтенцію, і опосередковано доносить її за допомогою імплікаційного процесу, не беручи на себе прямої чи повної відповідальності за авторство. Думка-імплікат виявляється насамперед продуктом адресанта, ніж адресата [158, с. 625]. Використання мовленнєвого акту, що містить імпліцитні смисли дає можливість адресанту успішно варіювати мовну реалізацію своїх намірів та досягати розуміння в адресата, адже такий мовленнєвий акт характеризується місткістю й економічністю; підвищенням етикетності мовленнєвого спілкування, створення приємної, ввічливої атмосфери, що надає адресатові більший ступінь свободи реагування; здатністю створювати іронічний ефект, зумовлений не тільки семантикою самого висловлювання, а також фоновими знаннями та умовами спілкування.

Обов'язковою ознакою будь-якого мовленнєвого акту є й комунікативний намір (інтенція): якщо адресант у ході сприйняття висловлювання правильно визначає комунікативний намір адресата, то можна говорити про успішне здійснення мовленнєвого акту [169, с. 190], що відіграє вагомую роль у сприйнятті імпліцитних смислів та розумінні основної думки художнього твору.

Важливим аспектом лінгвістичної прагматики є класифікація мовленнєвих актів, в основі якої покладено комунікативний намір та іллокутивну силу висловлювання. У нашій розвідці послуговуємось типологією мовленнєвих актів, що охоплює *констатив*, *директив*, *квеситив*, *комісив*, *перформатив*, які, своєю чергою, мають підтипи: директив включає *ін'юнктив* (наказ) і *реквестив* (прохання), комісив поділяється на *менасив* (погроза) та *промисив* (обіцянка) [167]. Як зазначає М. О. Камінська, центральним компонентом мовленнєвого акту є його іллокутивна спрямованість, що робить його дією. У мовознавчій літературі існують різні тлумачення іллокутивного статусу оцінних мовленнєвих актів. Проте, незважаючи на існування різних типологій мовленнєвих актів, оцінку більшість учених відносить до експресивів. Тобто висловлювання імпліцитної оцінки пов'язане із транспонуванням оцінної експресивної іллокуції на інші види мовленнєвих актів. Оскільки зміст висловлювання, що актуалізується в мовленнєвому акті, не є сукупністю лише лексичної та граматичної інформації, але й містить комунікативну інтенцію імпліцитно виразити певне ставлення, це й визначає іллокутивне спрямування цього мовленнєвого акту [97, с. 141]. Слід підкреслити, що лінгвістичний опис комунікативних ситуацій імплікує знання й урахування параметрів комунікативного акту й ситуації в цілому. З огляду на прагматичний аспект аналізу ситуації, акцент робиться на декількох параметрах, а саме:

- враховуються комуніканти з їх знаннями й досвідом, цілями спілкування;
- береться до уваги набір їх соціальних характеристик (оскільки кожний із комунікантів у ході мовленнєвого спілкування виступає в певній соціальній ролі);
- враховується актуальна ситуація спілкування або безпосереднє оточення комунікантів [52, с. 141].

Оцінка слухачем вірогідності чи ймовірності істинності інформації здійснюється на основі **констативних** висловлювань. Цей тип

повідомлення позначає стан речей, констатує факти об'єктивної (чи такої, яка вважається об'єктивною) дійсності. Констативи реалізуються в мові та мовленні у вигляді стверджувальних речень. Повідомлення чи констатація певної інформації є стрижнем будь-якої взаємодії, що визначає згаданий тип мовленнєвого акту як найпоширеніший у комунікації. З урахуванням оптимальної релевантності висловлювання в певній динамічній комунікативній ситуації та можливості активувати ментальні моделі із фонду спільних знань співрозмовників, мовленнєвий акт констатива, зрештою, набуває значного ілюкутивного потенціалу вираження імпліцитної оцінки [97, с. 142]. Констативи, відображаючи факти об'єктивної дійсності, передають також внутрішні психічні переживання мовця з приводу повідомлюваних фактів: впевненість чи сумнів [26, с. 278]. Звернімося до такого ілюстративного фрагменту:

(71) *"It certainly fooled Edie into thinking I was well on the road to recovery, but I knew Lola suspected there were still rats gnawing at my sanity; Because in early May she made a flying visit north to see me, despite being so busy helping in the family herb-growing business, not to mention the burgeoning one she'd set up with her mum, under the trade name Dolly and Lola's Perfectly Pickled and Preserved Company"* [303, с. 38]. У цьому висловлюванні репрезентовані думки героїні Еліс, що передають ставлення до процесу одужання її подруги Лоли. Констативне висловлювання (*rats gnawing at my sanity*) виражає ілюкуцію пригнічення, дипресії та відчаю. Наступне речення (*in early May she made a flying visit north to see me, despite being so busy*), крім базисної ілюкуції, містить дійсну ілюкуцію – негативну імпліцитну оцінку стану подруги та недовіри до її одужання.

Процес взаємодії між співрозмовниками супроводжується дотриманням певних комунікативних правил (максим спілкування) [56]. Порухення кожної із максим принципу комунікативної співпраці є тим механізмом, завдяки якому мовець отримує можливість додатково передавати інформацію емоційно-оцінного змісту без залучення додаткових мовних одиниць. Співвіднесеність порушених максим із можливими комунікативними стратегіями мовця [49, с. 158] дає адресатові змогу декодувати імпліцитні смисли, закладені у висловлюванні:

(72) *"What with the noise, the interruptions and organizing all the other things that needed to be filled in, ordered, sourced, registered or applied for*

before the teashop could be opened, was dawning on me that most of my writing time would be at night, when I was tired. But since Senga was scarier than anything I'd ever thought up in my stories, I'd get on with it" [303, с. 237]. У наведеному прикладі Еліс описує процес підготовки до відкриття власної кав'ярні, перераховуючи всі етапи роботи, що виражені лексемами *to be filled in, ordered, sourced, registered or applied*. У цьому випадку можна говорити про порушення максими кількості інформації, і як наслідок – виявлення негативної імпліцитної оцінки процесу відкриття закладу. Прагматичною спрямованістю наведеного констатива є вираження іллокуції хвилювання, заклопотаності та втоми перед важливою подією в житті.

(73) *She drops me off at school every morning (every other kid in my class walks or takes the bus), and every afternoon, as soon as the last bell rings, her minivan (chosen because Consumers Digest rated it the safest car on the market) is first in line to pick me up. When I have swim practice or show choir rehearsal, she waits for me, sitting in the bleachers or the auditorium, knitting or tapping away on her laptop. She's the president of the home/school association, and my room mother, and she's always the first one to volunteer to bring the cut-up fruit and sports drink to the meets, or host the cast parties after the shows, or push a book into my hand, something about Terabithia or Narnia, something by Philip Pullman or Roald Dahl [339, с. 12].* Негативно оцінюючи поведінку своєї матері з приводу надмірного піклування про неї, Джой порушує максимум кількості інформації. Описуючи звичайні буденні дії матері стосовно до доньки, автор спрямовує читача зробити висновки про те, що така посилена увага пригнічує дівчину та змушує відчувати відсутність свободи й довіри до неї близьких людей.

У наступному дискурсивному фрагменті простежується явище прагматичного транспонування, коли речення за своїми формальними ознаками є одиницею одного прагматичного типу, у мовній реалізації набуває іллокутивної сили речення іншого виду [88, с. 278]. Причиною прагматичного транспонування є передусім соціальні чинники: адресант хоче підсилити чи, навпаки, послабити іллокутивну силу мовленнєвого акту стосовно до адресата [112, с. 53]. Розглянемо декілька прикладів, у яких серія констативів направлена на корекцію поведінки адресата:

(74) *'You can't stay at Granny's for ever. It'll drive you mad.'* *'Then I'll stay at Mrs Delancey's. She said I was welcome to her spare room, if I didn't*

mind a bit of chaos. They've had an unexpected vacancy, apparently. 'Isabel Delancey's house? 'But why would you want to stay there?' The very idea had almost felled her. 'Because she doesn't give everyone a hard time,' her son had replied. He was wearing his woollen hat, even though it was almost twenty-six degrees Celsius outside. 'She just gets on with stuff. Doesn't hassle Kitty. She lives her own life.' [327, с. 261]. У цьому ілюстративному фрагменті зображено розмову між матір'ю та сином, котрий не хоче залишатись із нею в одному будинку через негаразди в родині й прагне тимчасово переїхати до сусідки Місис Делансі. У наведеному прикладі респонсивна репліка хлопця у формі констатива виражає негативну імпліцитну оцінку поведінки своєї матері, описуючи при цьому позитивні якості сусідки (*She doesn't give everyone a hard time, she just gets on with stuff. Doesn't hassle Kitty. She lives her own life*). Прагматичною метою констатива є вираження ілюкції образу, докору та прагнення змінити поведінку матері.

(75) *"I'll get in touch with her," he said. "I'll find out what's going on." "You've tried that," I said as gently as I could. "It doesn't make any difference." I suggested that maybe it was time to take legal advice, to look into getting a restraining order or something. "She isn't actually harassing us, though, is she?" he said. "The phone calls have stopped, she hasn't approached us or come to the house. Don't worry about it, darling. I'll sort it"* [320, с. 130]. Вище передано розмову між чоловіком Томом та його дружиною Анною з приводу надокучливої поведінки колишньої жінки Тома, Рейчел. Даючи діям Рейчел позитивну імпліцитну оцінку за допомогою серії констативів (*She isn't actually harassing us, though, is she?" he said. "The phone calls have stopped, she hasn't approached us or come to the house*), Том прагне переконати дружину Анну не звертатись у поліцію на підставі втручання в їх особисте життя.

Імпліцитна оцінка також реалізується за допомогою **перформатива** – висловлювання, що еквівалентне дії, вчинку. Живе спілкування людей у своїй основі перформативне. Перформативи пов'язують пропозиційний зміст висловлювання з конкретними умовами спілкування, соціальними ролями його учасників [15, с. 175–178]. Як зауважує М. О. Камінська, перформативні мовленнєві акти виключають вираження імпліцитної оцінки мовцем у спілкуванні. Втім, якщо перформативне дієслово в складі висловлювання, за допомогою якого реалізується мовленнєвий акт, декларує ілюкутивну мету, відмінну від дійсної, реалізований

мовленнєвий акт є непрямим. Зазвичай дієслово в перформативному висловлюванні має форму першої особи однини теперішнього часу активного стану [97, с. 143]. Досліджуючи перформативні речення, науковці зазначають, що з проголошенням перформатива настає новий стан певного об'єкта, що не є побічним продуктом акту мовлення, не щось, що може бути, але може й не бути, а необхідний результат здійснення перформативного акту мовлення. Проголошенням перформативного речення відбувається певна мовленнєва дія, і вид цієї дії «звучить» у самому акті мовлення [88, с. 275], про що свідчить наведений нижче фрагмент:

(76) *"There was again a silence, but of a new sort. Valentin took the sabre, examined it, reflected with unaffected concentration of thought, and then turned a respectful face to O'Brien. "Commandant," he said, "we trust you will always produce this weapon if it is wanted for police examination. Meanwhile," he added, slapping the steel back in the ringing scabbard, "let me return you your sword." At the military symbolism of the action the audience could hardly refrain from applause"* [306, с. 23]. Використовуючи вислів *let me return you your sword*, Валентин передає зброю О'Брайанові, що є жестом поваги, а також додатково підкреслюється невербальними засобами комунікації у вигляді виразу обличчя, що репрезентується словосполученням *respectful face*. Як бачимо, у наведеному прикладі іллокутивна ціль перформативного висловлювання реалізувати позитивну імпліцитну оцінку адресата й виразити повагу та пошану до нього.

У наступному уривку перформативне висловлювання використовується в іронічному контексті з метою передання негативної імпліцитної оцінки дій співрозмовника:

(77) *"Does she have a credit card?" I forced myself to breathe. "No, Bruce, my thirteen-year-old daughter does not have a credit card." You stupid pothead, I thought...except I guess I said it instead of thinking it, because Bruce replied in a very dignified voice, "I haven't smoked pot in more than ten years." "Wow. Congratulations." Not that I believed him. If Bruce had truly given up weed, the entire East Coast's black-market economy would have collapsed. Dealers would have been wandering the streets, rending their garments and weeping. "But that doesn't explain how Joy got the dress. If I didn't pay for it, and you didn't pay for it..."* [339, с. 133]. У дискурс-фрагменті розмова відбувається між колишнім подружжям. Чоловік говорить про те, що відмовився від шкідливих звичок,

проте респонсивна репліка адресата (*Wow. Congratulations*) з іронічним контекстом висловлює недовіру жінки до слів Брюса, адже вона не вірить йому, тому що дуже добре знає його слабкості. Такі висновки підтверджуються такими репліками: *If Bruce had truly given up weed, the entire East Coast's black-market economy would have collapsed. Dealers would have been wandering the streets, rending their garments and weeping.*

Дуже часто в художньому творі засобом вираження імпліцитної оцінки є такий прагматичний тип речення як **квеситив**. Найважливішою диференційною ознакою квеситива слід вважати зв'язок його вживання з різницею інформаційних потенціалів автора квеситива й адресата. Використовуючи квеситив, автор демонструє наявність такої різниці і має на меті зняття цієї різниці шляхом отримання – як відповідь на питання – відповідної інформації від адресата. Квеситив звертає увагу комунікантів на факт відсутності деякої інформації у адресата і створює психологічну напругу в спілкуванні, яка знімається отриманням відповіді. Квеситивне речення повинне мати структурну ознаку питальності, де інтонація відіграє важливу роль [88, с. 277–278]. Прагматичним спрямуванням квеситива у спілкуванні може бути не лише заповнення інформаційної лакуни, але й одночасне вираження оцінки дій, пов'язаних із запитуваною інформацією [123], про що свідчить такий уривок:

(78) *"What question do you mean?" asked the other. "Why, what poem he was making up, of course," said Father Brown rather impatiently. "What line he was stuck at, what epithet he was looking for, what climax he was trying to work up to. If there were any educated people in court, who know what literature is, they would have known well enough whether he had had anything genuine to do. You'd have asked a manufacturer about the conditions of his factory; but nobody seems to consider the conditions under which poetry is poetry is manufactured* [306, с. 411]. Фрагмент відображає промову отця Брауна під час проведення слідчих дій з приводу вбивства. Священник не згоден із результатами розслідування, тому що вважає, що взято під варту невинну людину. Серія риторичних запитань реалізує ілюкутивну силу поданого висловлювання, що зрозуміла в макроконтексті. Тобто чоловік, якого вважають винним, занадто довго перебував у будинку загиблого у зв'язку з тим, що в цей час до нього прийшло натхнення до написання віршів,

і він, не звертаючи ні на що увагу, повністю занурився в цей процес. Риторичні запитання (*Why, what poem he was making up, of course, what line he was stuck at, what epithet he was looking for, what climax he was trying to work up to*), що спрямовані до слідчої групи виражають негативну імпліцитну оцінку дій щодо розслідування вбивства. Також слід звернути увагу, що в наведеному прикладі має місце прагматичне транспонування квеситива в директив, тому що мета отця Брауна полягала не тільки в тому, щоб негативно оцінити роботу слідчих, але й вплинути на хід розслідування та виправдання чесної людини. Порушення максими кількості інформації, яке відображається паралельними синтаксичними конструкціями, забезпечує додаткове емоційне забарвлення.

Вважається, що риторичне запитання не є запитом нової інформації, оскільки відповідь відома обою мовцям. Завдяки властивості передавати твердження, риторичні запитання є досить експресивним засобом вираження оцінного ставлення комуніканта [97, с. 144], вони реалізують мовленнєві акти з асертивною, директивною, комісивною або експресивною іллокуцією, в тому числі іронічною [24], про що свідчить такий ілюстративний фрагмент:

(79) *"What would warrant being so totally rejected? Yes, she got pregnant very young and she knew immediately it happened that this would annoy her mother. Her feminist mother. But what is a feminist, then? Isn't a feminist someone who will fight for the rights of women? And didn't Cassie have the right to have her baby? And wasn't the baby also Silvia's grandchild? And wasn't the baby also a girl? Who had a right to be born? And then be loved? By her 'feminist' grandmother? Well, this is how Cassie interprets it anyway"* [316, с. 192]. У цьому прикладі серія квеситивів слугує для вираження негативної оцінки дій матері стосовно до її доньки Кессі, у зв'язку з тим, що дівчина вирішила рано народити дитину й створити сім'ю. Також у цьому фрагменті порушується максима кількості інформації, що надає висловлюванню додаткової емоційності.

(80) *"Good. Tomorrow I need you to help me pull up the floorboards in the dining room at the Spanish House." Byron thought for a minute. 'The dining room? Surely that's the only good room in the house.' It had been a joke among the locals – Pottisworth's only sound room was the one he hadn't used for decades. There was a brief silence. 'Who says it is?' 'Well, whenever I've been in – 'Who's the builder here, Byron? You or me? Know much*

about wet and dry rot, do you? Learn that while you were inside? 'No.' 'I'll meet you there at eight thirty. And the next time I want your opinion on building work, I'll ask for it" [327, с. 94]. Іллокутивна спрямованість квеситивів (Who says it is?' 'Well, whenever I've been in-' 'Who's the builder here, Byron? You or me? Know much about wet and dry rot, do you? Learn that while you were inside?) одного з комунікантів є прагнення продемонструвати некомпетентність іншої особи з приводу проведення ремонтних робіт, а також приховати махінацій з будинком.

Розглянемо ще один дискурс-фрагмент, у якому за допомогою квеситивів висловлюється негативна імпліцитна самооцінка:

(81) *"Cassie often wonders when it was that her mother fell out of love with her. To know might be truly devastatingly painful, but frankly it would be better than this howling bottomless pit of not knowing. She wonders if it was when she was much smaller. Maybe she did something very naughty? Maybe she was unkind to another child and Silvia witnessed it and found it sickening. Maybe she was selfish and didn't share nicely. Maybe she wasn't very clever and Silvia knew that and found it unattractive. Maybe she clumsy and broke stuff? Or lazy? Or a show-off? Or ugly? Or, most likely, all of the above" [316, с. 193]. Вище відображені роздуми дівчини з приводу байдужого ставлення до неї матері. Прагматичною спрямованістю квеситивів у наведеному прикладі є вираження іллокуції відчаю, пригніченості та відчуття провини. Порушення максими кількості інформації підкреслює емоційність висловлювання.*

Використання квеситива в поєднанні з констативом відображає оманливість горя жінки, котра втратила чоловіка:

(82) *"It wasn't until the following morning that I discovered that Mr Cartwright had been arrested and charged with the murder of my husband.' Rebecca burst into tears. 'Bang on cue,' said Fletcher as the chief prosecutor removed a handkerchief from his top pocket and handed it over to Mrs Elliot. 'I wonder how long they took rehearsing that?' he added as he turned his attention to the jury and noticed that a woman in the second row was also quietly crying" [302, с. 213]. У цьому уривку йдеться про допит жінки у справі вбивства її чоловіка. Відповідаючи на запитання прокурора, вона висловлює неабиякий смуток та не стримує сліз. Проте адвокат обвинуваченого не вірить їй і свою імпліцитну оцінку її поведінки виражає такими фразами: Bang on cue, а також I wonder how long they took rehearsing that?*

У наступному висловлюванні за допомогою констатива та кверситива з іллокуцією експресиву передається емоційний стан захоплення хлопця виглядом будинку після оновлення меблів.

(83) *"Whoa! Whose house is this? It's like one of those decorating shows where the people leave home and a decorator comes in and makes it all look good, and then everyone cries when they see it again"* [335, с. 147]. Імпліцитна оцінка передається за допомогою вигуку *"Whoa!*, а також вислову *Whose house is this?* Далі йде уточнення хлопця з приводу свого враження від побаченого, завдяки чому можна зробити висновок, що оцінка позитивна.

Директив також реалізує потенціал вираження імпліцитної оцінки, виявляючи ілокутивну силу спонування різної інтенсивності залежно від прагмалінгвістичних умов. Ілокутивна сила спонування може бути представлена в директивах не тільки опосередковано, але й із різною інтенсивністю, варіюючись за силою впливу від категоричного наказу до щонайм'якшого прохання [4]. Директив може реалізуватись у формі *реквестива*, тобто спонування-прохання. Задля досягнення потрібного перлокутивного ефекту реквестив ставить перед мовцем завдання викликати відповідні емоції, почуття, бажання викликати рекомендовану дію [156, с. 24], про що свідчить наведений нижче фрагмент:

(84) *"And think of all those lovely acres, the walled garden, the stableyard ... Think of the beautiful dining room you've planned. Think of us, a happy family, standing in the doorway ..."* He let this vision float in front of her, reestablishing its roots in her imagination. 'Look, the old fool's bedridden. He's falling apart at the seams. He's not going to last much longer, is he? And who's he got, apart from us?' He kissed the top of her head. 'The loans are in place, and I've even got Sven to draw up the plans. I'll show you them later, if you want' [327, с. 15]. Негативно оцінюючи дії своєї дружини з приводу відмови піклуватись про хворого сусіда, чоловік намагається переконати її продовжувати догляд за старим чоловіком (іллокуція висловлювання), послуговуючись серією реквестивів (*And think of all those lovely acres, the walled garden, the stableyard ... Think of the beautiful dining room you've planned. Think of us, a happy family, standing in the doorway*), адже сподівається отримати будинок у спадок після його смерті.

Розглянемо ще один приклад, у якому простежується явище прагматичного транспонування:

(85) *"I saw her with you before, remember?" Anthony said, angrily. 'So I'm not allowed to flirt with anyone now, right? Talk to a pretty woman? Shall I look at the ground as I walk so I don't catch anyone's eye? Perhaps we can ask Mrs Linnet to knit me a burka.'* Anthony shook his head. **'Listen, son, you might be sixteen, but you've still got a bit of growing up to do. If you think your mother would prefer me to be some kind of poodle, you don't understand very much about human nature. Now, why don't you go and find yourself something more useful to do than playing Miss Marple? And get a bloody haircut'** [327, с. 24]. У цьому фрагменті простежується прагматичне транспонування мовленнєвого акту констатива (*Listen, son, you might be sixteen, but you've still got a bit of growing up to do*) у непрямий мовленнєвий акт реквестив, а також квеситива (*Now, why don't you go and find yourself something more useful to do than playing Miss Marple?*) в реквестив для того, щоб син не втручався в особисте життя батька та не засуджує його дії.

У наведеному нижче висловлюванні у формі реквестива виражається спонування-прохання з приводу адаптації у новому середовищі життя:

(86) *"I'm sorry, darling. It's not possible. Maida Vale is sold. And the sooner you start to see this as our new home, the easier it'll be for everyone. **Look past the problems to the beauty of it all. Imagine what it could be like.** Look,* she said, *her voice conciliatory, 'everyone has teething troubles when they move in somewhere new. Tell you what – I'll call a plumber and we'll get the hot-water system sorted. And then we'll ring a chimney sweep. Before you know it we'll forget we were ever this miserable.' It was a plan. 'The phone's working so I'll do it now'* [327, с. 54]. У цьому фрагменті описано розмову між матір'ю та донькою, що стосується життя в новій оселі. Іллокутивною метою висловлювання матері (*Look past the problems to the beauty of it all. Imagine what it could be like*) є зміна пов'язаних із переїздом негативних думок доньки та прагнення змінити її ставлення до цих подій.

(87) *"Promise me," he says gruffly, "you'll stay away from Scott Hipwell. Promise me, Rach."* *"I promise," I say, and I mean it, and I can hardly see for joy, because I realize that he's not just worried about me, he's jealous"* [320, с. 129]. Вище наведено ще один приклад реквестива, у якому чоловік висловлює думку про необачну поведінку колишньої дружини, що загрожує її життю. Адже вона спілкується з людиною, яку підозрюють у вбивстві. У формі прохання він намагається змінити її поведінку.

(88) “*Maybe they’ll let you spend a little more time at home between trips,*” Andrew said **hopefully**” [335, с. 269]. У наведеному висловлюванні, на фоні реквестива, Ендрю негативно оцінює небезпечну роботу дівчини й намагається переконати її більше часу проводити вдома.

Розглянемо декілька прикладів, у яких директив реалізується у формі ін’юнктива, що застосовується в разі близьких стосунків між співрозмовниками:

(89) ‘*Look, I understand that, Matt, but why can’t you ring me and give me some idea? That way I can plan my evening too. And supper.*’ **Just stick my dinner in the oven, woman.** *If I’m not worried about eating it lukewarm, why are you making such a fuss?’ ‘Because you’re being evasive.’ ‘No, you’re being controlling. Like you want to control everything – this house, that house, the finances, Anthony, and now me. “You need to do this, you need to do that”, harping on all the time!’ ‘How can you say that?’ ‘Because it’s true. And it’s getting on my nerves’* [327, с. 153]. Виражаючи своє роздратування з приводу надмірного контролю з боку дружини, Мет використовує мовленнєвий акт ін’юнктива (*Just stick my dinner in the oven, woman*), яким виражає роздратування (імпліцитну негативну оцінку) поведінкою дружини. Також актуалізації негативної імпліцитної оцінки в наведеному фрагменті сприяє порушення адресантом ввічливості стосовно до дружини.

(90) ‘*He’s of an age to stop gallivanting around and settle down, and he spoke fondly of you, so don’t go cutting off your nose to spite your face, Alice,*’ she advised me. ‘*I’m not cutting anything off!*’ I protested. ‘*He’s never settled with one girl for long so he’s not going to break the habit of a lifetime for me, is he? He’s like a hummingbird going from flower to flower. She laughed and said one flower had to be sweeter than all the others, and then rang off*’ [303, с. 213]. У цьому фрагменті дівчина висловлює імпліцитну негативну оцінку з приводу поведінки своєї подружки за допомогою ін’юнктива (*don’t go cutting off your nose to spite your face*) задля зміни ставлення дівчини до створення сім’ї. Тобто ілюкутивною метою адресанта є змусити Еліс довіритися своїм почуттям і вийти заміж за чоловіка, якого вона кохає, незважаючи на його минуле. Проте Еліс не згодна з думкою подружки й за допомогою констатива (*he’s like a hummingbird going from flower to flower*), у формі порівняльного звороту, висловлює свої негативні переконання з приводу чоловіка.

(91) “*Why don’t you stop worrying about him, and get your own life together, instead of picking up every stray dog you run across, and chasing*

around the world trying to solve problems that can't be fixed? Stay home, get a decent job, get your hair done once in a while, go on a date, and turn into a normal human being again. And for God's sake, have some respect for the Catholic Church" [335, с. 244]. Слова героїні Беккі, адресовані її сестрі з приводу того, що вона піклується про безпритульного хлопчика, який втратив родину. Через негативну оцінку третьої особи (*every stray dog*) вона виражає негативну імпліцитну оцінку хлопця, а також роботи сестри в цілому (*get a decent job, get your hair done, turn into a normal human being*), де прикметники *a decent, a normal* в контексті набувають негативного значення. Іллокутивна мета висловлювання жінки полягає в адресованому сестрі наказі змінити роботу та спосіб життя.

У дослідженні також наявні приклади такого мовленнєвого акту, як **менасив**, у вираженні імпліцитної оцінки. Комунікативна ситуація корреферентна дійсності, вписана в семіотичний текстовий простір, неодмінно розгортається в аксіологічній площині та має певні параметри емотивного реагування. Згідно з цим, менасив можна нюансувати як погрозу, залякування, суворе чи несурове попередження, котрі виступають як складні специфічні форми, що функціонують у процесі мовленнєвої взаємодії. Проте їх дослідження дозволяє, з одного боку, прогнозувати подальші дії й наміри адресанта, а з іншого – встановлювати найбільш ефективні способи впливу на адресата [211, с. 479], що репрезентується в такому прикладі:

(92) *"Asad smiled. 'Mr McCarthy, I was just going to tell Anthony – I watched a very interesting programme last night about builders.' 'Oh, yes?' Matt was glancing at the door, as if he was in a hurry to leave. 'It showed what happens when builders overcharge innocent householders, or invent jobs that don't need doing. An appalling thing to do, wouldn't you agree, Mr McCarthy?'"* [327, с. 146]. В аналізованому комунікативному акті іллокутивна мета менасива виявляється у висловленні докору й застереження Містерові Маккартні з приводу неякісного проведення ремонтних робіт та стягнення великої суми грошей у господині помешкання, яке він ремонтує.

(93) *"So we're supposed to have a slum child given free rein of our house? Running around pinching the silver, I shouldn't wonder. It's not on, Esme. It's simply not on. How am I to enjoy a gin and tonic in my study, never knowing whether I'm going to be interrupted by a Cockney*

child? Tell that Hempwhatsit woman that we won't do it, and that's that" [304, с. 31]. У наведеному вище ілюстративному фрагменті комунікант-чоловік посилює іллокуцію квеситивів (*So we're supposed to have a slum child given free rein of our house?.. How am I to enjoy a gin and tonic in my study, never knowing whether I'm going to be interrupted by a Cockney child?*) за допомогою менасива-відмови (*we won't do it*), підкреслюючи негативне ставлення до ситуації, що відбувається, та виражає своє невдоволення подіями, роздратування й засудження дій своєї дружини.

Значний потенціал реалізації імпліцитної оцінки виявляє такий мовленнєвий акт, як **експресив**, комунікативна мета якого – вираження позитивних або негативних емоцій та здійснення адресантом відповідного комунікативного впливу на адресата. Основними властивостями експресива, як і будь-якого іншого мовленнєвого акту, є його інтенційність, цілеспрямованість і конвенційність [40, с. 28]. Іллокутивною спрямованістю такого типу мовленнєвих актів є також вираження психологічного стану комунікантів, наприклад:

(94) *"This is my friend Alice Rose. She's opening a tearoom in aworth.' Rather a crowded field, I would have thought,' she said in clipped tones, and the little dog, who had been exchanging friendly sniffs with Honey, looked up at her, its head on one side. 'I'm sure there's room for one more,' I replied pleasantly. 'We've actually come face to face once before, Dr Collins.' 'We have?' 'The Saturday before last. I was here a little earlier than this and our cars met in the lane as I was leaving. I didn't mention the reversing for miles bit, though it hadn't endeared her to me. 'This must be a favourite spot of yours? She shrugged. 'The dog needs to be walked and I like to be solitary at the start of the day – which can usually be counted on here,' she said rather pointedly. 'Excuse me, I must be getting back now. Come along, Hugo.'... 'Well, I think that was meant to be a bit of a slap in the face,' I commented as we carried on"* [303, с. 262]. Під час розмови між власницею кав'ярні Еліс Роуз та доктором Колінз спостерігаємо прагматичне транспонування мовленнєвого акту констатива (*'I'm sure there's room for one more,' I replied pleasantly*) у директив, унаслідок чого виражається позитивна імпліцитна оцінка закладу, яким керує дівчина, а також спонукання адресата завітати до кав'ярні. Респонсивна репліка доктора Колінз (*The dog needs to be walked and I like to be solitary at the start of the day – which can usually be counted on here*) констатує негативне

ставлення жінки до ресторану. В останньому реченні адресантка висловлювання (Еліз Роуз), послуговуючись експресивом (*Well, I think that was meant to be a bit of a slap in the face*), виражає розчарування та пригніченість з приводу ситуації, яка відбулась.

Висловлювання-експресиви мають свої класифікації, найзагальніша з яких поділяє їх на позитивні й негативні відповідно до тих емоцій, які вони виражають: позитивними емоціями є радість, задоволення, зацікавленість, а негативними емоціями, що є кількісно преобладаючими, постають сум, незадоволення, огида, зневага, страх [32; 40; 110; 209]. У такий спосіб адресат висловлює своє ставлення до того, що відбувається, до своєї поведінки та поведінки адресанта. Це може бути і вдячність, співчуття, докір, вибачення, поздоровлення, висловлювання жалю, схвалення, також сюди відносяться форми соціального етикету. Як приклад наведемо таке висловлювання:

(95) *“Don't take this the wrong way Silo, but I see now that I didn't know what lonely was 'til I married you. That sounds awful. It is awful. It was awful. I don't mean that I had never been alone, that's completely different”* [316, с. 24]. Чоловік передає негативну імпліцитну оцінку своїх почуттів перебуваючи у шлюбі. Прагматичною спрямованістю висловлювання-експресиву *I see now that I didn't know what lonely was 'til I married you* є вираження ілюкції невдоволення власним шлюбом та самотності. Синтаксичний повтор (*That sounds awful. It is awful. It was awful*) надає додаткового емоційного змісту та виразності почуттям чоловіка.

(96) *“On the way back to the teashop I felt exactly like a snail without its shell, though I don't suppose many people had read the paper yet, or if they had, were interested”* [303, с. 429]. З контексту відомо, що Роуз намагається знайти матір, яка покинула її після народження. Для цього дівчина описує в газеті свою історію, відкриваючи перед суспільством свою душу й болісні події з її життя. Прямуючи додому, героїня розповідає про свої почуття після такого вчинку й використовує порівняльний зворот (*like a snail without its shell*). Прагматичною метою наведеного експресива можна вважати вираження емоційної вразливості та незахищеності перед цілим світом.

Розглянемо ще один випадок:

(97) *“The building looked like all the others, but to think that my mother had lived there made me feel like we had landed on the moon, it was that impossible. There were bars over the windows and I raised my hand*

to touch them" [341, с. 52]. З контексту дискурсу відомо, що батько привіз свого сина до будинку в Нью-Йорку, де колись жила його мати. Зважаючи на те, що хлопець майже не пам'ятає її, адже вона поїхала від них, коли він був дуже маленький, цей будинок справляє неабияке враження на нього. Висловлювання, у якому використовується такий художній засіб, як порівняння (*made me feel like we had landed on the moon*), передає значний спектр позитивних емоцій, які відчуває хлопець. Опис невербальних жестів, що презентований висловлюванням *There were bars over the windows and I raised my hand to touch them* транслює бажання хлопця «доторкнутись до минулого», відчути цей будинок і деталі з життя матері. Отже, основною метою парубка в цій ситуації є емоційне самовираження, а також здійснення непрямого позитивного-емоційного впливу на батька.

(98) *"I don't want to argue with you, Matt-' You surprise me. You pick fights whenever you can.' 'That's not fair. I just want to feel as if I'm not married to a - a vacuum. Because that's how it feels. Even when you're here you're not really with us"* [327, с. 154]. У наведеному фрагменті за допомогою експресива жінка намагається донести до чоловіка свої почуття та змінити його байдужу поведінку.

Як бачимо, використовуючи імпліцитну оцінку у висловлюванні, комуніканти переслідують різноманітні іллокутивні цілі. Вираження імпліцитної оцінки пов'язане із транспонуванням оцінної експресивної іллокуції на такі види мовленнєвих актів, як констатив, директив, квеситив та перформатив, за допомогою яких здійснюється мовленнєвий вплив на співрозмовника.

3.2 Комунікативні стратегії й тактики реалізації імпліцитної оцінки в художньому дискурсі

Процес спілкування відіграє дуже важливу роль у пізнанні та взаємодії з навколишнім світом. Під час комунікації кожна людина прагне досягти певних цілей, використовуючи при цьому певні стратегії й тактики, метою яких є внесення змін в картину світу, у ціннісні категорії, емоції та волю адресата. Вибір стратегій залежить від мети, комунікативного наміру та ситуації [215].

Висловлювання оцінки в імпліцитний спосіб є елементом стратегічного планування комунікативної поведінки спірозмовників. Імпліцитна оцінка може виступати компонентом певної глобальної стратегії чи комбінації стратегій, що охоплюють усю сферу побудови процесу комунікації при постановці мети у досягненні певних довгострокових результатів. На рівні висловлювань, що містять імпліцитну оцінку, певна стратегія оприявнюється у вигляді конкретної тактики [97; 101; 154; 238]. Повідомляючи щось, адресант насамперед думає про результативність свого повідомлення, тобто про його ефективність, проте водночас враховує різні підходи, котрі більшою чи меншою мірою відповідають конкретній ситуації спілкування [204; 297]. Саме тому ефективна комунікація передбачає постійний вибір комунікантом певної моделі поведінки (комунікативних стратегій), яка в конкретній ситуації буде найбільш сприятливою в досягненні поставленої мети. Механізмами реалізації комунікативної стратегії є комунікативні тактики – сукупності практичних кроків у реальному процесі мовленнєвої взаємодії. Якщо комунікативну стратегію розуміти як сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на вирішення комунікативного завдання адресанта, то комунікативною тактикою необхідно вважати одну або кілька дій (комунікативних ходів), які сприяють реалізації стратегії. Проте реалізація комунікативного завдання безпосередньо залежить від комунікативної компетентності адресанта, тобто об'єктивності та оперативності в оцінці інформації, інформованості, «відчутті часу» й здатність бачити перспективу подій, що розвиваються, уміння володіти своїми емоціями, підвищена увага та пам'ять. Це певні особистісно-професійні якості адресанта, що відіграють чималу роль на шляху до реалізації комунікативних тактик і стратегій [107; 154; 162; 194], а також досягненню комунікативної мети в цілому.

Стратегічні змісти характеризують вербальну інтеракцію як соціальну взаємодію, оскільки їх призначення (зміна знань, уявлень, переконань, поведінки) відіграє суттєву роль не лише в процесах комунікації, а й у суспільній діяльності індивіда в цілому. Першоджерелом при виборі стратегій і тактик в спілкуванні будуть моральні орієнтири й світоглядні цінності індивіда: усвідомлення свого місця в соціумі, ставлення до оточуючих, ступінь відкритості у спілкуванні, пріоритет духовних або матеріальних

цінностей при взаємодії. Саме цим продиктований вибір загальних цілей комунікації, які потім реалізуються в конкретній ситуації [105, с. 28]. Процес спілкування постає як послідовність інтеракційних ходів між адресантом і адресатом, які зумовлені їх комунікативними інтенціями, або намірами [260]. Побудова комунікативної стратегії залежить від низки прагматичних чинників – рівня знайомства комунікантів, їх статі, соціальних ролей, національно-культурної належності, а також комунікативної компетентності, яка визначає які засоби мови добирає мовець. Особливістю комунікативних стратегій є їх гнучкість та динаміка – у процесі спілкування мовленнєва поведінка зазнає постійних коригувань залежно від контексту дискурсу, що постійно доповнюється та змінюється [147, с. 81]. Певна стратегія викличе потребу, щоб у кожній тактиці обиралися такі засоби, що роблять максимальний внесок у реалізацію комунікативних завдань. Це означає, що стратегії, на відміну від загальних правил та принципів комунікації, мають бути гнучкими, оскільки комунікантом реалізуються не тільки загальні завдання, а й беруться до уваги текстові та контекстові наслідки попередніх тактик. Успішність використання стратегій і тактик у комунікації зумовлюється наявністю в мовця корпусу варіативних мовленнєвих засобів. Акт спілкування – це щохвилинний вибір адекватних лексико-граматичних засобів для передання думок та почуттів, які є доцільними для розвитку інтеракції у певній комунікативній ситуації й ефективними для вирішення комунікативних завдань [52, с. 146–148]. Специфіка комунікативних стратегій загалом і комунікативних тактик зокрема полягає в комплексному використанні мовних засобів для досягнення визначеної комунікативної мети й бажаного результату (перлокутивний ефект). Якщо адресант і адресат в процесі комунікації отримали необхідний результат, то це означає, що адресант вибрав правильну стратегію [192, с. 30] та досяг прагматичної мети.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки вивчення різноманіття комунікативних стратегій і тактик викликає значний інтерес у дослідників, проте ще досі немає єдиної класифікації цих понять. Основні принципи класифікації комунікативних стратегій враховують шляхи створення логічно побудованого, зв'язного, композиційно та стилістично оформленого повідомлення, яке чинить певний вплив на адресата, використовуючи різноманітні

мовленнєві засоби, відповідно до поставленої мети та конкретних умов спілкування [147, с. 84]. Беручи до уваги наявність двох фундаментальних установок, що лежать в основі будь-якої комунікативної взаємодії, а саме установки на кооперацію й конфронтацію, що визначають характер мовної поведінки комунікантів, можна виокремити стратегії кооперації й конфронтації. Кожна стратегія експлікується набором певних мовних тактик спілкування. На їх вибір особливий вплив становлять системи цінностей, переконань, соціальних норм, конвенцій, що у сукупності складають диспозицію особистості, а також різні комунікативно-психологічні установки адресанта [80, с. 224].

Кооперативні стратегії втілюються в інформативних та інтерпретативних діалогах – порадах, розповідях, обміні думками, повідомленнях. Кооперативна комунікація заснована на реалізації або досягненні взаєморозуміння між співрозмовниками та на загальній базовій когнітивній структурі спільних намірів, а некооперативна реалізується в конфліктах, суперечках, претензіях, погрозах, звинуваченнях, ухиляннях від відповіді. Крім того, виокремлюють стратегії ввічливості, самопрезентації, маніпулювання, самозахисту [97, с. 151]. Важливо також враховувати реакції адресата в тій чи тій комунікативній взаємодії, котрі оприявнюються певними тактиками реагування на ситуацію, що дає можливість відстежити прагматичний потенціал реалізації імпліцитної оцінки у висловлюванні.

Комунікативні тактики реалізуються шляхом застосування ряду мовних прийомів, причому один і той же мовний прийом може використовуватися в різних мовних тактиках. Найбільш типовими лексичними мовними засобами є такі лексикосемантичні показники: використання перформативних дієслів, що вказують на ту чи ту стратегію або тактику (прохання, попередження, вимоги, наказу, засудження); переважання лексики з емоційно-експресивним стилістичним забарвленням; вживання особливої групи фразеологічних зворотів (прислів'я, приказки, крилаті вирази) як показника тактики переконання; використання різних стилістичних тропів (метафори як показника тактики докору, порівняння як індикатора тактики докору або образи); уживання особливих мовних маркерів (часток як показників тактик докору, обурення, переконання; вигуків як маркерів тактик обурення, відмови й привертання уваги). Серед синтаксичних

мовних засобів, що їх уживають комуніканти в конфліктній ситуації спілкування, можна виокремити такі синтактико-семантичні індикатори стратегій і тактик: різні види питальних речень, характерні для тактик докору, прохання, натяку, обурення, переконання (у тактиці обурення використовуються запитання-перепитування, у тактиці докору – апелятивні запитання). Розрізняють такі види запитання: за функцією в комунікативному акті – заповнювальні, уточнювальні, за формою – коректні, некоректні, за характером – нейтральні, доброзичливі, недоброзичливі, ворожі, провокаційні; різні види спонукальних речень, типові для стратегії маніпуляції й тактик прохання, переконання й докору; прості речення, які використовуються частіше, ніж складні, на певних стадіях розвитку конфлікту, в силу їх експресивності та емоційності, і слугують показником тактики образи й тактики переривання; зворотний порядок слів – індикатор тактик конфронтаційної стратегії мовної поведінки; звернення – мовний маркер тактик образи і привертання уваги [59; 93]. Одна й та ж тактика може використовуватися в межах різних стратегій, наприклад тактика мовчання може застосовуватись в кооперативній лінії для вираження згоди, а також в конфронтаційній лінії мовної поведінки для нагнітання очікування, привертання уваги до наступних реплік. У кожному конкретному випадку спілкування комуніканти мають свою установку, свій задум і тактики реагування в мовній інтеракції. Адресант здійснює своє висловлювання з певною комунікативною та посткомунікативною метою. Суттєву роль має і налаштування адресата, тобто його думки про предмет спілкування, ситуацію загалом, а також його реакція на інтенцію адресанта. Адресант визначає ціль комунікативного акту, однак успішність його реалізації багато в чому залежить від адресата, який повинен бути «вдалим» для вирішення поставленого комунікативного завдання в певних умовах спілкування. Отже, плануючи та реалізуючи мовленнєвий акт, адресант повинен враховувати безліч різноманітних характеристик адресата, іншими словами, брати до уваги його комунікативну компетенцію. Нижче розглянемо реалізацію імпліцитної оцінки в межах кооперативної, конфронтаційної та маніпулятивної стратегій та їх тактик.

3.2.1 Імпліцитна оцінка як складник кооперативної стратегії й тактики її реалізації

Стратегії є ментальними планами, недоступними безпосередньому спостереженню, які мають мовні індикатори (маркери) у поверхневих структурах висловлювання. Під час сприйняття повідомлення саме аналіз його мовного оформлення дає адресатові змогу виявити стратегічні цілі, мотиви, настанови співрозмовника. Кооперативна стратегія спілкування використовується мовцями в комунікативних ситуаціях співпраці, у яких основним пріоритетним принципом є орієнтація комуніканта на партнера по спілкуванню. Учасники таких ситуацій демонструють бажання створити сприятливий, емоційно комфортний комунікативний процес. Кооперативна стратегія спілкування реалізується в тактиках похвали, згоди, вибачення, зміни теми діалогу, а також у тактиках емоційної підтримки та співчуття адресатові [33; 58; 109]. Існують два різновиди стратегії кооперації: поступливість і компроміс. Поступливість характеризується відмовою комуніканта від своїх власних інтересів і комунікативних цілей і прийняттям інтересів та цілей партнера, щоб вирішити комунікативний конфлікт. Компроміс передбачає пошук такого вирішення конфліктної ситуації, щоб задовольняло обох партнерів, тобто комунікативні наміри й очікування комунікантів виконуються відповідно до прийнятої домовленості, комунікативні цілі досягаються повністю або хоча б частково. Стратегія компромісу вибирається учасниками конфліктної взаємодії в ситуації, коли відмовлятися від своїх інтересів і цілей на користь партнера не має наміру ні одна сторона, тому стратегія коригується з урахуванням цілей і інтересів обох партнерів [59, с. 14], що, своєю чергою, сприяє успішності комунікативного акту.

Науковці зазначають, що аналіз вживання мовних засобів, які реалізують стратегію кооперації з партнером показав, що комуніканти використовують засоби отримання уявлення про точку зору мовця з метою досягнення взаєморозуміння (за допомогою запиту інформації, уточнення питання, перифрази, синонімічних повторів), засоби пом'якшення категоричності (автокорекція, перифраз, конкретизація), засоби вираження позитивних емоцій (комплімент у тому числі містить синоніми й перифраз); засоби, які виражають

волю стосовно до співрозмовника (використання конструкцій з модальними дієсловами) [222, с. 405]. В основі принципу кооперації або комунікативної співпраці повинні бути насамперед етичні норми та моральні категорії, тобто: 1) максима такту; 2) максима великодушності; 3) максима схвалення; 4) максима скромності; 5) максима згоди; 6) максима симпатії [89]. Далі розглянемо **тактику схвалення дій адресата**, що реалізується у вираженні позитивної імпліцитної оцінки поведінки співрозмовника:

(99) *"It would be the perfect engagement ring, wouldn't it, Nile?" she asked, so I guessed she'd spotted us walking up hand in hand and leaped to the wrong conclusion. 'I suppose it would – for the right person,' he agreed. 'It certainly suits you, Alice.'* He turned back to Violet wearing his by-now-familiar dealer's poker face. *'Might be a bit overpriced, though, Violet. Not everyone wants a yellow diamond – it's a limited market"* [303, с. 354]. У наведеному фрагменті описується процес спілкування між героями в ювелірному магазині. Вайолет, сестра одного з учасників комунікації, уже давно мріє, щоб її брат Ніл одружився. Звертаючи увагу свого брата на одну з каблучок (*It would be the perfect engagement ring, wouldn't it, Nile?*), жінка в прихований спосіб виражає позитивну оцінку його дій з приводу прагнення знайти наречену, в такий спосіб намагаючись прискорити його одруження в майбутньому. Наступна фраза дівчини (*It certainly suits you, Alice*) підкреслює, що саме Еліс вона хоче бачити в ролі нареченої Ніла. У своїй репліці дівчина використовує дискурсивний маркер *certainly*, що в наведеному контексті підкреслює прихильність Вайолет до дівчини її брата.

У наступному висловлюванні використовується **тактика підтримки адресата**:

(100) *"You heard everything?" "Every word.' He pulled me to my feet and held me close. 'Now you've got to the end of that particular rocky road, can you be happy with the family who do want you?' he asked"* [303, с. 373]. Наведена вище розмова відбувається після спілкування дівчини з матір'ю, яка покинула її ще немовлям. Наприкінці бесіди стає зрозуміло, що жінка не хоче визнавати свою доньку та підтримувати з нею стосунки. Спілкуючись зі своїм другом після зустрічі з матір'ю, дівчина має пригнічений вид, але її товариш намагається заспокоїти її, використовуючи висловлювання *Now you've got to the end of that particular rocky road*, яке виражає негативну

імпліцитну оцінку її минулого життя (*rocky road*), що вже завершилось. Він намагається підтримати дівчину і змусити її бути впевненою в майбутньому та в родині, яка поруч (*the family who do want you*).

Тактика перепитування використовується для вираження позитивної оцінки пропозиції співрозмовника:

(101) *"June," she said. "Do you have a theme?" I squirmed on the narrow seat. "I don't think I'm going to have a theme." In fact, I was positive I wouldn't. The one time I'd asked my mother about it, she'd raised her eyebrows and said in a very snotty and unhelpful tone, Um, God? Amber looked shocked. "No theme?" I shook my head. "Huh. Weird. Mine's Hollywood. Hey, do you want to come?" Did I want to come to Amber Gross's Hollywood-themed bat mitzvah? Was a bean green? "Sure," I blurted* [339, с. 23]. Тактика перепитування в межах кооперативної стратегії відображає позитивну імпліцитну оцінку запрошення на вечірку для того, щоб підкреслити значущість події, на яку Джун запрошує її подруга. Також в цьому дискурсивному фрагменті використовується іронічне запитання *Was a bean green?*, що додатково акцентує увагу на схваленні запрошення на свято.

Кооперативна стратегія спрямована на пошук «спільної мови» (діалогічної співпраці) через добір спеціальних мовних засобів відбиття реального стану речей, вибір тональності спілкування, формування сприятливої атмосфери взаємодії всіх учасників комунікації. Серед кооперативних тактик варто виокремити ті, що мають на меті гармонізувати вже наявний конфлікт [118, с. 260]. Наступний приклад ілюструє застосування одним з комунікантів **тактики раціонального пояснення** з метою уникнення конфліктної ситуації, пошуку компромісу між подружжям:

(102) *"Look, getting a divorce is a pretty big thing for both of us; for Roberta and Libby, too. If you've any doubts..." "Haven't we been over that already?" "Yes; but if you want to, we'll go over it fifty times again." "I don't want to." Cindy shook her head decisively. "I haven't any doubts. Nor have you, not really. Have you?" "No," Mel said. "I'm afraid I haven't"* [319, с. 208]. Розмова відбувається між подружжям, у яких виник конфлікт з приводу різних поглядів на сімейне життя. Жінка хоче розлучитись, проте чоловік намагається знайти шляхи примирення (*Look, getting a divorce is a pretty big thing for both of us; for*

Roberta and Libby, too), використовуючи дискурсивні маркери (*look, if, too*), а також прислівник ступеня у словосполученні *pretty big*, що репрезентує його висловлювання як імпліцитну пропозицію несхвалення наміру дружини розлучитись та імплікує розлучення як хибне вирішення проблем.

(103) *"The woman seemed to sense Langdon was not in the mood to discuss his work. 'I'm sorry. Listen to me rattling on. I know you probably get tired of being recognized ... but it's your own fault.'" She playfully motioned to his clothing. "Your uniform gave you away." My uniform? Langdon glanced down at his attire. He was wearing his usual charcoal turtleneck, Harris Tweed jacket, khakis, and collegiate cordovan loafers ... his standard attire for the classroom, lecture circuit, author photos, and social events"* [305, с. 21–22]. Тактика **співчуття** і вказування на недоліки в зовнішньому вигляді співрозмовника застосовується для того, щоб адресат зробив певні висновки та змінив якість свого життя.

У межах кооперативної стратегії доцільним буде використання й **тактики самоіронії** для нівелювання власних помилок, а також зниженню напруги у свого оточення:

(104) *"It's an old failing of mine, spelling. I can't spell for toffee. Matter of fact," he added with an unexpected dash of self-deprecating humour, 'I can't even spell "toffee"'* [317, с. 73]. Під час допиту одного зі свідків у справі про вбивство, останній, своєю чергою, вдається до жарту на адресу своїх орфографічних здібностей, що позитивно впливає на оточуючих, адже всі засмучені та емоційно втомлені через випадок загибелі людини в їх будинку, а також слідчі дії.

У наведеному нижче фрагменті застосовується **тактика позитивної імпліцитної оцінки** задля відведення підозри від власної дружини:

(105) *"She and I, though, have been man and wife for nigh on twenty-six years, twenty-six cloudless years, and it's on that evidence that I'm prepared to vouch for her. It probably won't be enough for a police officer like you, but it's more than enough for me." He laid his hand on his wife's shoulder and let her clasp it in her own"* [317, с. 79]. Чоловік намагається переконати слідство в непричетності своєї дружини до злочину, тому звертає увагу на те, що знає її дуже добре, бо перебуває з нею в шлюбі вже двадцять шість років. Такий факт позитивно сприймається суспільством і, як вважає чоловік, може зняти підозри з жінки.

У наступному висловлюванні використана **тактика жарту**, під яким прихована негативна імпліцитна оцінка поведінки співрозмовника в минулому:

(106) *“Susan didn’t recognize her old rival immediately, partly because he had grown four inches and was, for the first time, taller than her. It wasn’t until she offered him a glass of wine and Michael remarked, ‘At least this time you didn’t pour it all over me,’ that she realized who the tall handsome man was”* [302, с. 2]. У фрагменті описано розмову між колишніми однокласниками Сьюзен та Майклом, які зустрілись уже дорослими. Проте дівчина не впізнала хлопця, бо він дуже змінився. Натомість, Майкл, щоб нагадати про себе, згадує не дуже ввічливі епізоди поведінки Сьюзен в минулому (*At least this time you didn’t pour it all over me*).

Тактика підтримки та спонукання відображена нижче:

(107) *“A fool leaves Yale with only a degree, a wise man with enough knowledge to face whatever life throws at him”* [302, с. 37]. Висловлювання належить президенту Йельського університету, який своєю промовою намагається переконати студентів, що їх мета не просто отримати диплом, а й здобути всі можливі знання та досвід, який надає навчання в цьому університеті. Вживання антитези (*fool-wise*) в реченні сприяє більшій емоційності висловлювання.

Тактика акцентування уваги:

(108) *“And when she made her presentations to the United Nations or the Human Rights Commission, she did so in a pair of old black slacks, a sweater, and flat shoes. The only thing important to her was what she had to say, the message they needed to hear, and the atrocities she had seen on a daily basis in the course of her work”* [335, с. 18]. Автор описує головну героїню, що працює в організації щодо захисту прав людини. Цей приклад є свідченням того, що це для неї надзвичайно важлива робота й вона відверто співчуває людям, які потерпають від бідності, хвороб та війн. Виступаючи з важливою презентацією, вона вдягається відповідним чином (*so in a pair of old black slacks, a sweater, and flat shoes*) для того, щоб усю увагу слухачів звернути на свою доповідь, а не на зовнішній вигляд. Отож її основна прагматична мета звернути увагу суспільства на наявні проблеми у світі, а також долучатись до порятунку життів.

У наступному дискурс-фрагменті відображено **тактику виправдання** задля налагодження стосунків між матір’ю та сином:

(109) *“Okay, if you know so much about her, tell me why she left. And don’t say she didn’t like the wallpaper.” “She wanted–” Maeve stopped, exhaled, her frozen breath making me think of smoke. “She wanted to help people.” “People other than her family.” “She made a mistake. Can’t you understand that? She’s covered up in shame. That’s why she never got in touch with us, you know, when she came back from India. ... What kind of person leaves their kids?” ... “Men!” Maeve said, nearly shouting. “Men leave their children all the time and the world celebrates them for it. The Buddha left and Odysseus left and no one gave a shit about their sons. They set out on their noble journeys to do whatever the hell they wanted to do and thousands of years later we’re still singing about it. Our mother left and she came back and we’re fine. We didn’t like it but we survived it. I don’t care if you don’t love her or if you don’t like her, but you have to be decent to her, if for no other reason than I want you to. You owe me that”* [341, с. 225]. Під час суперечки зі своїм братом, Мейв намагається виправдати відсутність матері в їх житті, яка поїхала до Індії, щоб допомагати людям, коли її діти були ще малими. Вона використовує паралельні конструкції *She wanted..., She wanted to help people, She made a mistake*. Також у своєму висловлюванні вона згадує поведінку відомих постатей, Одисея та Будди, проводячи паралель їх учинків з учинками їхньої матері. Чоловіків не засуджувало суспільство за те, що вони теж покинули своїх дітей заради певних цілей та навіть здобули повагу суспільства. У такий спосіб дівчина намагається виправдати мати (передати позитивну імпліцитну оцінку) і змусити брата змінити його ставлення до неї.

Імпліцитна оцінка в межах кооперативної стратегії виступає засобом уникнення конфліктів, налагодження зв’язків, товариських стосунків та створення сприятливого емоційного фону задля досягнення прагматичної мети в комунікативній взаємодії.

3.2.2 Імпліцитна оцінка як складник конфронтаційної стратегії й тактики її реалізації

У лінгвістиці конфронтація витлумачена як різновид вербальної взаємодії, у якій конструюються негативно позначені (недружні) стосунки між учасниками; конфронтація як різновид міжособистісної взаємодії пов’язана з поняттям конфлікту інтегральною екзистенційною ознакою (наявність протиріччя) й виокремлюється

в масиві конфліктних явищ за допомогою диференційної соціальної ознаки (дисгармонія в людських стосунках) [203, с. 73]. Адресант зі своїми комунікативними й практичними цілями вступає в контакт з адресатом, який також має свої комунікативні й практичні цілі; за певних обставин реалізується певний текст на тлі розгортання процесів вербалізації та розуміння через використання певного мовного коду. Якщо учасники спілкування мають однакове уявлення про комунікативні цілі одне одного або про взаємний розподіл комунікативних ролей, комунікація реалізується як кооперація. Якщо ж вони мають різні цілі або різне уявлення про розподіл комунікативних ролей (у тому числі, якщо вони свідомо створюють цю різницю), конфлікт між ними неминучий, тобто стандартна комунікативна ситуація обов'язково перетвориться на конфліктну комунікативну ситуацію спілкування [52, с. 143].

Підґрунтям використання конфронтаційної стратегії дуже часто є міжособистісний конфлікт – складний комунікативний процес, вибір тактик у якому залежить від низки позамовних чинників (від соціальних до психологічних). Конфронтаційні стратегії, що використовуються мовцями заради власної перемоги в конфлікті, реалізуються тактиками загрози, образи, залякування, звинувачення та характеризуються асертивною поведінкою учасників (перебивання опонента, підвищення голосу). Динамічність конфліктним ситуаціям надає перехоплення ініціативи опонентом, що приводить до кардинальної зміни стратегії у конфлікті: від намагання зрозуміти та прийняти позицію опонента до прагнення перемогти в конфлікті [1, с. 29]. Як стверджує М. О. Камінська, особливістю маніфестації імпліцитної негативної оцінки в межах стратегії конфронтації є її катартична функція, для реалізації якої характерна взаємодія з позиції емоційності, тобто в ситуаціях спонтанного та мало контрольованого індивідом прояву негативно-оцінних переживань [97, с. 161]. Стратегія конфронтації характеризується авторитарною моделлю, бажанням ініціатора спілкування домінувати, порушенням етичних правил мовного спілкування [105], дисгармонійними взаєминами між комунікантами, позиційно-смісловною дистанцією між ними [142], незгодою, вираженими в суперечці, полеміці [201], реалізуються за допомогою мовних засобів, що виражають негативні емоції стосовно до співрозмовника (іронічні зауваження); сигнали, що виконують функцію привернення уваги

співрозмовника [222, с. 405]. В основі конфронтаційної стратегії лежать конфліктні ситуації таких типів: за комунікативною спрямованістю – горизонтальні (комуніканти перебувають на одному соціальному рівні – конфлікт рівний проти рівного) і вертикальні (комуніканти за своїм соціальним статусом перебувають на різних рівнях – конфлікт вищий проти нижчого і нижчий проти вищого); за сферою прояву – формальні й неформальні; за навмисністю дій – навмисні й ненавмисні; за результатом – конструктивні й деструктивні. Мовна поведінка співрозмовників (їх стратегії й тактики) варіюються залежно від типу конфліктної ситуації спілкування [59, с. 9]. Інтеракція, що розвивається за моделлю незгоди або конфліктності, має більш складну ніж при кооперації, структуру й нерідко супроводжується різними за силою емоційними реакціями [139, с. 105]. Стратегія конфронтації зазвичай використовується, коли між комунікантами наявні напружені стосунки. У межах цієї стратегії виокремлюється **тактика попередження**:

(110) *“Asad didn’t seem to notice. ‘I’m asking you to do the right thing,’ he said calmly. ‘And who are you? Some kind of moral judge and jury?’ ‘Someone who is not prepared to see a good woman cheated.’ When Matt spoke, his voice was tight. ‘Asad, a piece of friendly advice. Go and play with your tinned peas.’ Asad’s voice was louder now. ‘All that money – and her a widow. Have you no shame”* [327, с. 200]. У наведеному прикладі адресант використовує **тактику попередження**, негативно оцінюючи дії співрозмовника, уживає висловлювання (*I’m asking you to do the right thing*). Натомість адресат, негативно оцінюючи слова адресанта, у респонсивній репліці для самозахисту послуговується **тактикою знецінення** співрозмовника (*And who are you? Some kind of moral judge and jury?*), а також **тактикою зневажливого** ставлення (*Go and play with your tinned peas*), унаслідок чого порушується принцип ввічливості.

Далі розглянемо **тактику сарказму**, котра передбачає імплікування смислу, що не відповідає прямому значенню висловлювання:

(111) *“Fourty-two?” “Metric size.” “Oh, I see.” Ben nodded now. “So the socks came from the Continent.” “I’m glad we use Oxford lads. So quick on the uptake,” Max Knight said. Ben flushed”* [333, с. 70]. У представленому дискурс-фрагменті проілюстровано розмову слідчого Макса Найта та його напарника Бена з приводу розслідування справи про смерть військового. У саркастичній репліці слідчого (*I’m glad we use*

Oxford lads. So quick on the uptake) відображається негативна імпліцитна оцінка з приводу розумових здібностей Бена. Тобто буквальне значення суперечить істинному змісту фрази. Сарказм у цьому випадку використовується для зниження емоційної напруги адресанта, що пов'язана з труднощами розслідування справи.

Тактика повторення репліки застосовується для вираження обурення й роздратування з приводу слів співрозмовника:

(112) *"I'm coming downtown to join you just as soon as I can," Mel said. Cindy snapped, "That isn't good enough. You should be here already. You knew perfectly well that tonight was important to me, and a week ago you made a definite promise." "A week ago I didn't know we were going to have the biggest storm in six years. Right now we've a runway out of use, there's a question of airport safety..." "You've people working for you, haven't you? Or are the ones you've chosen so incompetent they can't be left alone?" Mel said irritably, "They're highly competent. But I get paid to take some responsibility, too." "It's a pity you can't act responsibly to me. Time and again I make important social arrangements which you enjoy demolishing" [319, с. 48].* У розмові між Мелом та його дружиною Сінді склалася конфліктна ситуація з приводу того, що чоловік запізнюється на прийом, де повинен з'явитись разом із дружиною та підтримати її. Проте обставини склалися так, що через погодні умови чоловік затримується на роботі для вирішення важливих завдань. Повторюючи попередню репліку дружини (...and a week ago you made a definite promise." "A week ago I didn't know we were going to have the biggest storm in six years), Мел виражає невдоволення з приводу небажання жінки зрозуміти важливість його роботи. У відповідь Сінді використовує такий же прийом (but I get paid to take some responsibility, too." "It's a pity you can't act responsibly to me), занижуючи власну значущість для того, щоб висловити докір чоловікові з приводу його дій. Також жінка використовує **тактику дискредитації** інших осіб, що додатково робить акцент на зневажливому ставленні чоловіка до неї. Задля досягнення своєї мети жінка вдається до висловлювання імпліцитної негативної оцінки його підлеглих (you've people working for you, haven't you? Or are the ones you've chosen so incompetent they can't be left alone?).

Відверте використання конфронтаційних стратегій обома партнерами викликає конфліктну ситуацію спілкування, в умовах якої використовують тактики з високим ступенем

негативності, що на пікові конфлікту перетворюють образу в самоціль комунікації, денерідко об'єднують **тактики обурення й докору** [118, с. 257–259], приміром:

(113) *“What the hell are you trying to say? – bellowed my father. Silence. So I’m a thief now, is that it? You’re accusing your own husband of stealing jewelry from you? What the hell kind of sick irrational thing is that? You need help, you know that? You really need professional help”* [336, с. 192].

Одна й та сама тактика може використовуватися в межах різних стратегій. Наприклад, **тактика мовчання** може використовуватися в кооперативній лінії для вираження згоди, а також у конфронтаційній лінії мовної поведінки для нагнітання очікування, привернення уваги до подальших реплік [59, с. 15]. Звернемось до такого фрагменту:

(114) *“Galt resumed his pacing. “The world is collapsing,” said Taggart, his eyes following Galt irresistibly. “People are perishing—and it’s you who could save them! Does it matter who’s right or wrong? You should join us, even if you think we’re wrong, you should sacrifice your mind to save them!” ...Dr. Floyd Ferris, next day, did not seem to be scared—but it was worse, thought Mr. Thompson. He observed that Galt remained silent and would not answer Ferris at all”* [331, с. 1474]. Героя роману, Джона Галта, прагнуть змусити використовувати його інтелект і розум задля задоволення певних корисливих цілей владної верхівки. Виражаючи мовчанням негативну імпліцитну оцінку таких дій керуючих осіб, чоловік демонструє свою незламність, непохитність своїх рішень та відмову йти їм на поступки.

Отже, стратегія конфронтації використовується з метою збереження власного обличчя під час конфліктної ситуації, або ж перемоги в цьому конфлікті. Вибір тактик у конфронтаційній стратегії залежить від особливостей умов спілкування. Імпліцитна оцінка зазвичай виникає на фоні спонтанних та мало контрольованих емоцій.

3.2.3 Імпліцитна оцінка в межах маніпулятивної стратегії й тактики її реалізації

Маніпуляція є способом впливу на людей завдяки програмуванню їх поведінки. Цей вплив націлений на психічні структури комуніканта, відбувається приховано й має на меті скоригувати

думки, наміри, поведінку партнера в бажаному для адресанта напрямку. Маніпуляція в комунікації утворює великий арсенал знань та вмінь щодо впливу на прийняття рішень іншими людьми для отримання необхідного результату. Маніпуляція досягає бажаних результатів, коли вона виглядає непомітно, а маніпульований вірить, що дії, які відбуваються, неминучі [150]. Маніпулювання – досить універсальне явище, і його можна виявити у всіх соціально значущих сферах життєдіяльності людини. Цей феномен є об'єктом вивчення багатьох наук. Перша ознака маніпулятивної тактики – обман, «приховане втручання», що несе в собі імплікації хитрості. У цьому випадку суб'єкт не усвідомлює, що стосовно до нього був здійснений маніпулятивний акт. Відправник повідомлення навмисно приховує акт маніпуляції від партнера, партнер підпорядковується в помилковому переконанні, що діє у своїх власних інтересах. Друга ознака – «небажане втручання», що змінює звичайний хід подій всупереч бажанню адресата, тобто це ситуація, коли люди змушені робити те, що в іншому випадку вони не зробили б. Мовець використовує можливості мови з метою нав'язати слухачу певне уявлення про дійсність, ставлення до неї, емоційну реакцію або намір, що не збігається з тим, які він міг би сформулювати самостійно. Іншими словами, здійснюючи особливий спосіб подання інформації, використовуючи різноманітні можливості мови, адресант добирає непрямі способи подання інформації з тим, аби нав'язати адресатові певне уявлення про дійсність і приховано, але ефективно впливати на нього в потрібному для адресанта напрямку [60, с. 136].

Як зазначає І. Ю. Шкіцька, маніпулятивна стратегія передбачає використання співрозмовника відповідно до задумів мовця, але ґрунтується на принципі ввічливості – принципі мовного спілкування, спрямованому на уникнення конфліктних ситуацій, та не суперечить принципу толерантності. Іншими словами, і мовленнєвий етикет, і маніпулятивна стратегія орієнтовані на кооперативне спілкування, обслуговують зону доброзичливих взаємин партнерів [218, с. 46]. Маніпулювання спрямоване на приховане впровадження у свідомість адресата цілей та установок, які спонукають його зробити вчинок, вигідний маніпуляторіві [116, с. 49]. У наступному прикладі використовується така **тактика** продукування імпліцитної негативної самооцінки мовця, як **зниження**

власної значущості, що зумовлена комунікативною інтенцією висловити докір з приводу поведінки адресата:

(115) *'... course I've only got you and Matt, a poor old man like me. Got no one to hand down my worldly goods to ... His voice diminished, and he was almost tearful. She softened. 'I've told you you're not alone. Not as long as we're next door.' 'I'll show you my gratitude when I'm gone. You know that, don't you? That furniture in the barn – that's yours after I'm gone.' 'You don't have to talk like that, Mr Pottisworth'* [327, с. 13]. У цьому ілюстративному фрагменті зображено розмову між старим чоловіком містером Поттісвортом, котрий живе сам у будинку, та його сусідки Анни. Господар будинку, з маніпуляційною метою, підкреслює свою самотність і, використовуючи висловлювання (*'... course I've only got you and Matt, a poor old man like me*), намагається висловити докір своїм сусідам через брак уваги до нього й прагне в такий спосіб скоригувати їх поведінку в майбутньому та отримати більше турботи від них. Також негативна імпліцитна самооцінка відображається і в невербальній площині спілкування, а саме зміною тембру голосу (*diminished, tearful*).

Наведені нижче приклади репрезентують **тактику докору**:

(116) *"All right," Abby said, turning practical. "Where was he calling from?" "How would I know where he was calling from? He doesn't have a fixed address, hasn't been in touch all summer, already changed jobs twice that we know of and probably more that we don't know of ... A nineteen-year-old boy and we have no idea what part of the planet he's on! You've got to wonder what's wrong, there."* [337, с. 8]. У дискурс-фрагменті описано діалог між чоловіком та дружиною, котрі стурбовані ситуацією з приводу місця перебування сина. Жінка надає негативну імпліцитну оцінку собі й чоловікові щодо некомпетентності у виконанні батьківських обов'язків, адже вони нічого не знають про життя сина. У такий спосіб жінка намагається вплинути на поведінку чоловіка та змінити стан речей.

(117) *"I'm glad you finally got out here," he said to Ginny pointedly. "The last couple of years have really been hard on your sister. You left at just the right time." He said it as though she had done it on purpose to shirk her responsibilities, not because her husband and son had died. He said it with just the barest edge of resentment, which Ginny picked up immediately. But she could imagine how stressful and disruptive it must be caring for her father while he was living with them and deteriorating dramatically. She knew it must*

be upsetting for the children, too" [335, с. 182]. У цьому фрагменті один із родичів Джинні виражає імпліцитну негативну оцінку з приводу її відсутності в житті батька під час його хвороби, що в мовленні підкреслюється прислівником *pointedly* та словосполученням *the barest edge of resentment*. Ілюкативна мета адресанта тут – викликати в дівчини почуття власної провини.

(118) *"She was looking at him in an odd manner, speaking too lightly and too purposefully at once, her smile overstressing an air of innocence and suggesting something like a hidden trump card. "Three months from now?" he said. "But you know that I can't tell what urgent business might come up to call me out of town." "Oh, I know! But couldn't I make a formal appointment with you, way in advance, just like any railroad executive, automobile manufacturer or junk – I mean, scrap – dealer? They say you never miss an appointment. Of course, I'd let you pick the date to suit your convenience." She was looking up at him, her glance acquiring some special quality of feminine appeal by being sent from under her lowered forehead up toward his full height; she asked, a little too casually and too cautiously, "The date I had in mind was December tenth, but would you prefer the ninth or the eleventh?" "It makes no difference to me." She said gently, "December tenth is our wedding anniversary, Henry"* [331, с. 47]. Дискурс-фрагмент передає розмову між подружжям, у якому жінка, плануючи світський захід, просить чоловіка бути присутнім на цій події. Адже він рідко приділяє увагу дружині, яка акцентує це фразами *you never miss an appointment*, а також *December tenth is our wedding anniversary, Henry*. Жінка прагне звернути увагу чоловіка на родину, а також висловити докір у тому, що той на перше місце в житті завжди ставить своє ділове життя.

Тактика «гіркої» правди спрямована на появу відповідних емоцій в адресата, що відображено в такому прикладі:

(119) *"Some people tell me that I am a mean, unpleasant man. Maybe they are right, though personally if ever I want a lawyer for myself I'll make sure of choosing someone who is mean and unpleasant, also tough – on my behalf." There were a few approving nods and smiles. "Of course, if you want a nicer guy who'll hand you more sympathy, though maybe a bit less law" – Elliott Freemantle shrugged – "that's your privilege"* [319, с. 63]. Адвокат, Еліот Фріман, послуговуючись епітетами *a mean, unpleasant*, а також висловлюванням *Of course, if you want a nicer guy who'll hand you more sympathy, though maybe a bit less law*, підкреслює свої негативні якості

для акцентування уваги співрозмовника на його професіоналізмі в юридичній сфері.

Тактика залякування успішно використовується в межах маніпулятивної стратегії, що зумовлена комунікативною інтенцією мовця схилити співрозмовника до певних дій:

(120) *"The president, who had never heard of Joe Patroni, and whom no one ever got to see without prior appointment, was apoplectic until Joe told him, "If you want to lose some airplanes in flight, throw me out of here. If you don't, sit down and listen" [319, с. 26].* У цьому прикладі відображено розмову головного механіка та президента авіакомпанії, у якій він працює. Надаючи собі позитивну імпліцитну оцінку, що висловлена на фоні імплікатури *If you want to lose some airplanes in flight, throw me out of here. If you don't, sit down and listen*, Джо прагне скоректувати дії керівництва для впровадження певних змін в технічному обладнанні літаків задля надійності та безпеки польотів.

Протилежні плани партнерів можуть стати причиною конфлікту, що змушує одного з учасників інтеракції теж застосовувати **тактику залякування** задля досягнення свої планів:

(121) *"I only want." "I know what you want. You want a stranglehold on your men by means of the jobs which I give them and on me, by means of your men. You want me to provide the jobs, and you want to make it impossible for me to have any jobs to provide. Now I'll give you a choice. That train is going to be run. You have no choice about that. But you can choose whether it's going to be run by one of your men or not. If you choose not to let them, the train will still run, if I have to drive the engine myself. Then, if the bridge collapses, there won't be any railroad left in existence, anyway. But if it doesn't collapse, no member of your union will ever get a job on the John Galt Line. If you think that I need your men more than they need me, choose accordingly. If you know that I can run an engine, but they can't build a railroad, choose according to that. Now are you going to forbid your men to run that train?" [331, с. 311].* У цьому дискурс-фрагменті описано розмову між двома людьми, що займаються бізнесом. Одна з них жінка на ім'я Дегні, яка є головою корпорації та планує запустити потяг по залізничній колії, яку зроблено з нового інноваційного металу. Проте її ідея не викликає довіри у співрозмовника і він відмовляється ставити за кермо своїх робітників. Для цього Дегні використовує умовне речення *if it doesn't collapse, no member of your union will ever get a job*

on the John Galt Line, що слугує засобом маніпуляції й змушує чоловіка надати своїх працівників для здійснення рейсу, а також відображає її впевненість у надійності конструкції залізничних шляхів з нового металу. В такий спосіб виражається позитивна імпліцитна оцінка її бізнес-проекту. Її рішучий настрій щодо реалізації своїх планів також підсилюється повторюванням репліки опонента *I only want... I know what you want*, а також серією паралельних конструкцій у вигляді умовних речень, що змушують чоловіка підкоритись її задуму.

В маніпулятивних актах особливо ефективною виступає **тактика перебільшення** негативного значення життєвих подій:

(122) *“Keith’s dejection deepened until even Natalie’s resilient nature rebelled against his moods. Though aware that he slept badly, Natalie had no knowledge of his dreams. One day she inquired in anger and impatience, “Are we supposed to wear hair shirts for the rest of our lives? Are we never to have fun again, to laugh the way we used to? If you intend to go on this way, you’d better understand one thing—I don’t, and I won’t let Brian and Theo grow up around this kind of misery either.” When Keith hadn’t answered, Natalie went on, ... She had been close to tears, but managed to finish. “I’m warning you I can’t take much more. If you’re going on like this, it may have to be alone”* [319, с. 98].
Проілюстрований уривок відображає діалог між Наталі та Кейзом Бейкерсфельд, який працює повітряним диспетчером в аеропорті. Його робота є дуже відповідальною й напруженою, що впливає не тільки на його емоційне та фізичне самопочуття, а й на його родину. Жінка передає свої почуття серією риторичних запитань, що містять фразеологізм (*to wear hair shirts*), а також синтаксичний паралелізм (*Are we supposed to wear hair shirts for the rest of our lives? Are we never to have fun again*), що додатково акцентують увагу на несхваленні роботи чоловіка. Тож її метою є змусити голову родини покинути свою справу й викликати почуття провини перед родиною. Аналізуючи реакцію чоловіка слід додати, що його респонсивною тактикою є **уникнення конфлікту** (*Keith hadn’t answered*), що реалізується в невербальній площині спілкування. Також для досягнення ілюктивної мети жінка використовує **тактику погрози** (*I’m warning you I can’t take much more. If you’re going on like this, it may have to be alone*), де імплікується обурення з приводу займаної ним посади.

Тактика сарказму у висловлюванні використовується для того, щоб висловити свою образу (імпліцитну негативну оцінку) з приводу підозри в причетності до скоєння злочину, а також з метою відведення підозри від себе та дружини:

(123) *“An unmoved Trubshawe, meanwhile, addressed the Doctor. ‘Rolfe? Sound asleep at five-thirty, I suppose?’ ‘Afraid so. Both of us – I mean, both Madge and I – we tend to sleep through the night. It’s just one of those quirky habits we’ve fallen into. Pity, really. If I’d known what was about to happen, I’d have struggled to stay awake. But, there you are, no one gave us any advance warning”* [317, с. 79].

Тактика попередження спрямовує до певних дій аби уникнути небажаних результатів:

(124) *“Professor Abrahams continually reminded his first-year students that not all of them would attend his final address to the law graduates at the end of the course”* [302, с. 64]. Один із викладачів університету постійно нагадував своїм студентам, що закінчити навчальний заклад буде непросто, для того, щоб вони завжди були зібрані та отримали якнайбільше знань.

Тактика провокування жалю та співчуття з метою виправдання підсудної:

(125) *“He focused his attention on the woman juror who had shuddered. ‘Which of you arrives home at night and expects their husband to grab the bread board, a cheese grater or even a steak knife for use not in the kitchen for preparing a meal, but in the bedroom to disfigure his wife? And what did Mrs Kirsten have to call on for her defence, this five foot four, one hundred and five pound woman? A pillow? A towel? A fly-swatter perhaps?’ Fletcher paused. ‘It’s never crossed your mind, has it?’ he added, facing the rest of the jurors. ‘Why? Because your husbands and wives are not evil. Ladies and gentlemen, how can you begin to understand what this woman was being subjected to, day in and day out?”* [302, с. 77]. У цьому ілюстративному фрагменті за допомогою серії риторичних запитань, що відображають життя підсудної жінки з її чоловіком, адвокат намагається вплинути на присяжних та домогтися виправдання обвинуваченої.

Тактика повторення репліки одного з учасників комунікації:

(126) *“Did it ever cross your mind that someone else might have committed this crime?” ‘There was no sign of anyone else having entered the house other than Mr Cartwright.’ ‘But there was already someone else in the house.’ ‘And*

there was absolutely no evidence of any kind to suggest that Mrs Elliot could possibly have been involved. 'No evidence of any kind?' repeated Fletcher. 'I do hope, chief, that you will find time in your busy schedule to drop in and hear my cross-examination of Mrs Elliot, when the jury will be able to decide if there was absolutely no evidence of any kind to show she might have been involved in this crime.' Uproar broke out in the courtroom as everyone began talking at once" [302, с. 207]. На допиті в залі суду адвокат, висловлюючи сумніви з приводу непричетності жінки загиблого до вбивства, вдається до повтору слів одного зі свідків *No evidence of any kind?* До того ж, у такий спосіб він звертає увагу присяжних на певні обставини злочину, що в майбутньому допоможуть виправдати його клієнта.

Використання **тактики позитивної оцінки дій** третьої особи:

(127) *'Yes, Daniel never disappoints me,' said Joan, and only in the pause afterwards heard the criticism that could be construed there, though she hadn't intended it. Or she didn't think she had. Rory reached forwards for his teacup, though he'd drained it minutes before, and Joan sat silent, caught between reassuring him and letting the comment pass, paralysed by indecision. In the end Rory took a breath and stood up"* [338, с. 22]. Ще одним прикладом імпліцитної негативної оцінки є звернення Джоан до свого нареченого Рорі, який постійно знаходить причини для зміни дати їх весілля. Несвідомо акцентуючи увагу на позитивній поведінці свого брата стосовно до неї, дівчина вказує на вчинки Рорі, що засмучують її, і в такий спосіб намагається вирішити проблеми у їх взаєминах.

У межах маніпулятивної стратегії використовується **тактика апеляції до розумових здібностей** героя:

(128) *"The country is in a terrible state. People are starving and giving up, the economy is falling to pieces, nobody is producing any longer.*

We don't know what to do about it. You do. You know how to make things work. Okay, we're ready to give in. We want you to tell us what to do." "I told you what to do."

"What?" "Get out of the way." "That's impossible! That's fantastic! That's out of the question!" "You see? I told you we had nothing to discuss." "Now, wait! Wait! Don't go to extremes! There's always a middle ground. You can't have everything. We aren't ... people aren't ready for it. You can't expect us to ditch the machinery of State.

We've got to preserve the system. But we're willing to amend it. We'll modify it any way you wish. We're not stubborn, theoretical

dogmatists—we're flexible. We'll do anything you say. We'll give you a free hand. We'll co-operate. We'll compromise. We'll split fifty-fifty. We'll keep the sphere of politics and give you total power over the sphere of economics. We'll turn the production, of the country over to you, we'll make you a present of the entire economy. You'll run it any way you wish, you'll give the orders, you'll issue the directives – and you'll have the organized power of the State at your command to enforce your decisions. We'll stand ready to obey you, all of us, from me on down. In the field of production, we'll do whatever you say. You'll be – you'll be the Economic Dictator of the nation!" Galt burst out laughing" [331, с. 1455].

Аналіз наведеного дискурс-фрагменту свідчить про те, що діалог відбувається між науковцем Джоном Галтом та одним із керівників владної структури країни містером Томсоном. Джон Галт є дуже талановитим науковцем, а також дуже розумною людиною, яку було ув'язнено для того, щоб змусити виконувати амбіційні бажання політиків, які керують країною. Семантичним висновком з виділеного уривка є **імплікатура** великої довіри до Джона Галта, визнання його авторитету, покладання на нього великих надій у плані виходу держави з кризи, а також визнання його неабияких інтелектуальних здібностей (позитивна імпліцитна оцінка), що виводиться внаслідок порушення максими кількості інформації (*we'll give you a free hand. We'll co-operate. We'll compromise. We'll split fifty-fifty. We'll keep the sphere of politics and give you total power over the sphere of economics...*). Також наявність таких вербальних індикаторів, як синтаксичний паралелізм та парцеляція (*We'll do anything you say. We'll give you a free hand. We'll co-operate. We'll compromise. We'll split fifty-fifty...*), дають підстави зробити висновок про те, що й сам політик, містер Томсон, перебуває в стані відчаю (негативна імпліцитна оцінка) і готовий піти майже на всі умови задля досягнення своїх цілей, а саме подолати кризу в країні з найменшими збитками для себе. Доцільно проаналізувати й відповідь адресата, що передається невербальними засобами спілкування (*Galt burst out laughing*) і що свідчить про скептичне ставлення героя до запропонованих умов співпраці та відмову, про що відомо з контексту роману.

Імпліцитна оцінка у висловлюванні застосовується для уникнення гострих суперечок та для пом'якшення «гострих кутів» у спілкуванні. Прикладом може слугувати наведений нижче

дискурс-фрагмент, у якому використовується тактика захисту власних інтересів:

(129) *"I didn't get any homework done on Saturday. I was entertaining the girls."* *"But your homework is done now, isn't it? You won't embarrass yourself in school tomorrow."* *"That isn't the point."* *My father crossed his knife and fork on his plate and looked at her. "Then why don't you tell me the point?"* *Maeve was ready for him. She'd thought it all out in advance. Maybe she'd been thinking about it since I objected to the tour. "They're Andrea's children and she should take care of them, not me."* *My father tipped his head slightly towards me. "You look after him."* *She looked after me morning, noon and night. Was that what she was saying? She didn't need two more children to take care of? "Danny's my brother. Those girls have nothing to do with us"* [341, с. 34–35]. Діалог відбувається між батьком та донькою з приводу того, що дівчина вважає себе занадто заклопотаною у зв'язку з доглядом за зведеними молодшими сестрами. Вона намагається спокійно, але чітко дати зрозуміти батькові, що вона ще теж дитина й не зобов'язана стежити за іншими дітьми. Тобто з прагматичною метою – обстоювання своїх прав і прагнення повернутись до нормального життя підлітка, а не няньки, вона використовує висловлювання: *I didn't get any homework done on Saturday; I was entertaining the girls; They're Andrea's children and she should take care of them, not me; Those girls have nothing to do with us.*

Отже, тактики реалізації імпліцитної оцінки в межах маніпулятивної стратегії спрямовані на задоволення власних інтересів та коригування поведінки й думок адресата. У такому випадку маніпуляція не має явного вираження й ґрунтується на принципі ввічливості та збереження товариських взаємин між комунікантами.

Прагматичний аспект комунікації дає людині змогу висловити своє ставлення до оточення через оцінювання подій, суспільства, отриманої інформації, а також здійснювати певний вплив на навколишню дійсність.

У ході спілкування комуніканти переслідують певні прагматичні цілі, задля досягнення яких у мовленні використовується імпліцитна оцінка, що дає змогу неявно передати певну інформацію, думки, оцінку вчинків або подій. Явище прагматичного транспонування, що полягає в накладанні декількох іллокуцій у межах одного мовленнєвого акту, дає змогу здійснювати бажаний мовленнєвий вплив на співрозмовника.

У художньому дискурсі імпліцитна оцінка реалізується в межах кооперативної, маніпулятивної й конфронтаційної стратегій та їх тактик. Плануючи своє повідомлення, мовець завжди враховує різні підходи до спілкування, що будуть найбільш дієвими в конкретній ситуації й допоможуть досягти поставленої мети. Саме тому від вибору тієї чи тієї стратегії й тактики залежить результативність повідомлення.

Імпліцитна оцінка як складник кооперативної стратегії й тактик її реалізації виступає засобом досягнення порозуміння, вирішення конфліктів, співпраці, нівелювання напруги для формування сприятливого клімату спілкування. У межах кооперативної стратегії імпліцитна оцінка є зазвичай позитивною.

Імпліцитна оцінка в межах маніпулятивної та конфронтаційної стратегії, що найчастіше є негативною, відображає напружені стосунки між комунікантами, обстоювання власних інтересів, маніпулювання та перемоги в конфлікті. Вибір певної тактики залежить від обставин взаємодії, взаємин між мовцями, соціальним статусом, емоційним фоном та мети спілкування.

ВИСНОВКИ

1. У новітній парадигмі у фокусі уваги сучасної лінгвістики перебуває мова в процесі її функціонування, а саме значення мовних одиниць, якого вони набувають під час спілкування. Комунікативну діяльність супроводжує процес оцінювання, що є невід'ємним компонентом життя кожної людини, інструментом пізнання, самовираження, взаємодії з оточенням, впливу на людей та способом відображення картини світу загалом. Значну роль у процесі оцінювання відіграють неявно виражені смисли, а саме імпліцитна оцінка. Імпліцитна оцінка в англійськомовному художньому дискурсі – це додатковий оцінний зміст, який не оприявнений у висловлюванні, може бути розпізнаний адресатом у ході інтерпретації повідомлення. Дотримання правил спілкування (комунікативних максим) є важливим компонентом успішної мовленнєвої діяльності, а порушення цих правил вказує на наявність у висловлюванні імпліцитної оцінки. Імпліцитні смисли адресант зазвичай використовує, щоб приховати свої справжні наміри, почуття, судження та завуальовано передати їх адресатові, спрямовуючи його до усвідомлення необхідних причинно-наслідкових зв'язків.

2. Поняття дискурсу викликає значний інтерес у лінгвістичній науці та має багато наукових інтерпретацій, оскільки в різних парадигмах знання його використовують у декількох значеннях, а сам термін позбавляється визначеності і стає багатозначним: дискурс розглядався як зв'язна послідовність речень або мовленнєвих актів або як складне комунікативне явище, що містить, окрім тексту, ще й екстралінгвальні чинники (знання про світ, думки, переконання), необхідні для розуміння тексту. Дискурс – це мовлення, занурене в життя, що є своєрідним віддзеркаленням соціальних та культурних особливостей суспільства, передає естетичну цінність, що відображує створену автором особливу художню картину світу, учасниками якої є не тільки автор і читач, а також персонажі самого твору.

В художньому дискурсі особлива увага адресата зосереджена на з'ясуванні намірів адресанта, стратегій і тактик їх реалізації, вираженні оцінок, емоцій стосовно до змісту повідомлення.

3. Проведене дослідження ґрунтується на використанні комплексної методики у вивченні засобів вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі. Ця методика включає розгляд лінгвокогнітивного й прагматичного аспектів реалізації та функціонування імпліцитної оцінки в дискурсі, що сприяє різнобічному аналізу художнього тексту. Запропоновано схему, яка відображає структуру висловлювання з імпліцитною оцінкою: «Адресант – Мета – Вибір засобів спілкування – Адресат – Ефект комунікативного акту».

4. Лінгвокогнітивний аспект дав змогу встановити, що важливу роль у процесі актуалізації імпліцитної оцінки відіграє контекст висловлювання, у якому інтерпретація оцінних значень може варіюватись. Виокремлено ситуацію оцінки з низьким, середнім та високим ступенем імпліцитності, що уможливило розгляд імпліцитних смислів під різним кутом зору як у межах мікроконтексту, так і з урахуванням концепції сюжетної лінії загалом, тобто макроконтексту. Вагомим аспектом при аналізі ситуації, що містить імпліцитну оцінку, є фонові знання комунікантів, їх емоційний стан, соціальний та культурний рівень, уміння аналізувати подію. Імпліцитна оцінка найчастіше відображається за допомогою художніх засобів, які віддзеркалюють внутрішній світ та емоційні переживання персонажів, а також невербальними засобами комунікації, що розширюють зміст повідомлення.

5. Прагматичний підхід дає змогу поєднати в собі дослідження з різних сфер гуманітарних знань, у межах якого мова, що є найважливішим засобом спілкування, розглядається як інструмент впливу. До непрямих мовленнєвих актів може входити імпліцитна оцінка, що репрезентується метафорою, іронією, риторичним питанням, фразеологізмами, лексичним повтором, паралельними конструкціями. Імпліцитна оцінка у висловлюваннях задіяна в процесі стратегічного планування різноманітних тактик. Тактики схвалення дій адресата, підтримки, раціонального пояснення, співчуття, самоіронії та жарту спрямовані на досягнення порозуміння в комунікативній ситуації й використовуються в ході кооперативної стратегії. Тактики попередження, сарказму, дискредитації, обурення, докору, залякування, зниження власної значущості, провокування жалю та співчуття, а також перебільшення вживаються для обстоювання власних інтересів чи переваги в конфлікті,

що зазвичай стають у нагоді в маніпулятивній та конфронтаційній стратегіях. Успішність комунікативного акту й реалізація прагматичних цілей досягаються за наявності спільної ментальної репрезентації картини світу співрозмовників та фонових знань.

Здійснений аналіз імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі відкриває перед лінгвістами можливість дослідження оцінки як у когнітивному, так і прагматичному аспектах із зосередженням уваги на засобах вираження імпліцитної оцінки (вербальних та невербальних), а також на більш детальному вивченні тактико-стратегічних особливостей репрезентації імпліцитної оцінки. Перспективним вважаємо подальше дослідження оцінки в ситуаціях із низьким, середнім та високим ступенем імпліцитності в інших типах англійськомовного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева І. О. Конфронтаційні тактики міжособистісного конфлікту (на матеріалі англomовної комунікації). *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. 2012. С. 21–30.
2. Анисимова Е. Е. Паралингвистика и текст (к проблеме креолизованных и гибридных текстов). *Вопросы языкознания*. 1992. № 1. С. 71–78.
3. Анохина Н. В. Имплицитность как компонент структуры содержания текста и составляющая его понимания : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Уфа, 2010. 195 с.
4. Аполонова Л. А. Діалогічна секвенція директив та згода. *Нова філологія*. 2013. № 58. С. 10–13.
5. Апресян Ю. Д. Перформативы в грамматике и словаре. *Избранные труды*. Т. II. М. : Школа «Языки русской культуры», 1995. С. 199–218.
6. Арнольд И. В. Импликация как приём построения текста и предмет филологического изучения. *Вопросы языкознания*. 1982. № 4. С. 83–91.
7. Арутюнова Н. Д. Аксиология в механизмах жизни и языка. *Проблемы структурной лингвистики*. М. : Наука, 1984. 271 с.
8. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. М. : Наука, 1988. 341 с.
9. Бабелюк О. А. Стилiстичні засоби і прийоми крiзь призму лiнгвосинергетики. *Вiсник КНЛУ. Серiя: Фiлологiя*. 2011. Том 14. № 1. С. 7–17.
10. Базан О. М. Риторичне питання: логічний чи лінгвістичний феномен? *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43 (1). С. 80–88.
11. Балацька О. Л. Імпліцитні засоби вираження негативної оцінки у критичних зауваженнях в англomовній науковій статті. *Вiсник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серiя: Романо-германська фiлологiя. Методика викладання іноземних мов*. 2014. № 1102. Вип. 77. С. 24–28.
12. Балацька О. Л. Лiнгвокультурні особливості імпліцитних засобів вираження негативної оцінки у критичних зауваженнях англomовної наукової статті. *Науковий вiсник Міжнародного*

Гуманітарного Університету. Серія: Філологія : зб. наук. пр. Одеса : Гельветика, 2021. Вип. 48. Т. 4. С. 19–21. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.48-4.4>

13. Балацька О. Л. Типові засоби вираження негативної оцінки у критиці (на матеріалі англomовних наукових статей з політології). *Молодий вчений*. 2019. № 5.1. (69.1). С. 18–20.

14. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 304 с.

15. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 344 с.

16. Безугла Л. Р. Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі : дис. ... д-ра. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2008. 570 с.

17. Безуглая Л. Р. Понятия «значение» и «смысл» в прагмалингвистике. *Когниция, коммуникация, дискурс*. Харьков, 2012. № 4. С. 6–23.

18. Безугла Л. Р. Терміносистема імпліцитності в лінгвістиці. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2016. Вип. 83. С. 6–16.

19. Безугла Л. Р., Романченко І. О. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі : монографія. Харків, 2013. 182 с.

20. Безугла Л. Р. Лінгвістична прагматика та дискурсивний аналіз. *StudiaPhilologica*. 2012. Вип. 1. С. 95–100.

21. Безугла Л. Р. Імплікатура як гумористичний пуант німецькомовного анекдоту. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2018. № 10. С. 11–14.

22. Безугла Л. Р. Перлокутивні індикатори імпліцитного смислу у висловленнях німецької мови. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2009. № 848. Серія: Романо-германська філологія. *Методика викладання іноземних мов*. Вип. 58. С. 58–62.

23. Безугла Л. Р. Типи актуалізації пресупозиції у діалогічному дискурсі. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки*. 2019. Вип. 175. С. 288–292.

24. Безугла Л. Р. Риторичні висловлення у німецькому та українському діалогічному дискурсі. *Каразінські Читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XVI наук. конф. з міжн. участю, 3 лютого 2017 р, Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. С. 10–11.*

25. Бельх А. В. Реализация прагматических установок монографического предисловия (на материале английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Л., 1991. 16 с.

26. Березенко В. М. Диференційні ознаки маркерів вірогідності та маркерів ймовірності у сучасній англійській мові. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2011. Вип. 3. С. 277–284.

27. Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській художній прозі. Київ : Грамота, 2004. 304 с.

28. Беляева О. Ю. Імплицитне вираження емоційної оцінки у британському пісенно-драматичному дискурсі. *Сучасна германістика: наукові дискусії* : тези доповідей VIII міжн. наук. форуму. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2018. С. 21–23.

29. Бигунова Н. А. Конверсационный анализ речевого акта одобрения. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2015. № 1155. Вип. 80. С. 69–75.

30. Бігунова Н. О. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання : монографія. Одеса : КП ОМД, 2017. 580 с.

31. Боброва Е. Д. Роль теории речевых актов в становлении и развитии лингвистической прагматики. *Вестник РУДН. Серія: Лингвистика*. 2012. № 1. С. 5–11.

32. Бойко Н. І. Лексичні експресиви як стилетвірні компоненти художнього тексту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 11. С. 7–10.

33. Бойчук В. М. Кооперативні стратегії і тактики комуніканта-песиміста. *Науковий журнал. Актуальні питання іноземної філології*. 2018. № 8. С. 40–46.

34. Болдырев Н. Н. Концептуальное пространство когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1 (001). С. 18–36.

35. Бондаренко Е. В, Мартынюк А. П., Фролова И. Е., Шевченко И. С. Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка / под ред. И. С. Шевченко. Харьков : Издат. центр ХНУ им. В. Н. Каразина, 2017. 246 с.

36. Бурбело В. Б. Художній дискурс в історії французької мови та культури IX–XVIII ст. : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.05. Київ, 1999. 32 с.

37. Буяр І. Є. Лінгвістична категорія оцінки: оцінювання досягнутого у вітчизняній лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2009. Вип. 11. С. 145–149.

38. Васильченко А. О. Антропоцентрический подход к исследованию оценки в рамках межкультурной коммуникации. *Язык. Литература. Культура*. 2009. С. 11–15.

39. Васильченко А. О. Когнитивный аспект оценки. *Международный конгресс по когнитивной лингвистике : сб. материалов / отв. ред. Н. Н. Болдырев. Тамбов, 2008. С. 254–256.*

40. Велівченко В. О. Комунікативне виявлення експресивності та експресива в сучасній англійській мові. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. 2014. Вип. 27. С. 28–35.

41. Волобуева О. О. Неповні складнопідрядні речення з підрядним компонентом причини як засіб експресивного синтаксису в українській художній прозі. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки*. 2013. Кн. 4. С. 193–196.

42. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Изд. 2-е, доп. М. : Эдиториал УРСС, 2002. 280 с.

43. Габидуллина А. Р. Словесный повтор как средство создания комического эффекта. *Научный вестник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*. 2013. Вип. 18. С. 226–230.

44. Гаврилюк А. П. Метафора, її природа та роль у мові та мовленні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філологія. Педагогіка. 2013. Вип. 2. С. 29–33.

45. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. 4-е изд. М. : Ком Книга, 2006. 144 с.

46. Гапченко О. В. Когнітивні аспекти метонімії. *Українське мовознавство*. 2016. Вип. 1. С. 53–65.

47. Гедерим М. О., Глінка Н. В. Функціонування еліптичних конструкцій у англійськомовних науково-технічних текстах. *Молодий вчений*. 2020. № 11 (87). С. 416–420. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-89>

48. Гладь С. В. Емотивність художнього тексту: семантикокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англомовної прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2000. 26 с.

49. Глущенко А. В. Імплікатури як порушення мовленнєвої поведінки комунікантів. *Virtus. Scientific Journal*. 2019. Вип. 38. С. 158–160.

50. Гнезділова Я. В. Емоційність та емотивність сучасного англомовного дискурсу: структурний, семантичний и прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ : КНЛУ, 2007. 269 с.

51. Головач О. А. Стратегический подход в лингвистических исследованиях: коммуникативный аспект. *Вестник Башкирского университета*. 2010. С. 408–410.

52. Годубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2011. 223 с.

53. Гончарова Е. А. Коннотация как стилистический феномен языка и текста. *Известия Смоленского государственного университета*. № 3 (19). 2012. С. 95–96.

54. Гончарова Н. В. Аксиологічна структура англомовного діалогічного дискурсу (на матеріалі художньої прози) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2002. 182 с.

55. Горобець І. В. Найтиповіші різновиди та прагмастилістичні функції анафоричного повтору в мові сучасної української преси. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 48. С. 238–243.

56. Грайс Г. П. Логика и речевое общение. Новое в зарубежной лингвистике. Вип. 16. *Лингвистическая прагматика*. М. : Прогресс, 1985. С. 217–237.

57. Гудзь Н. О. Генезис понятия «ДИСКУРС» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)* : у 2 ч. (105). 2012. С. 442–445.

58. Гудманян А. Г., Шаховська І. І. Реалізація кооперативної стратегії спілкування в діалогічному дискурсі (на матеріалі американської драматургії ХХ століття). *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки*. 2015. Вип. 138. С. 12–15.

59. Гулакова И. И. Коммуникативные стратегии и тактики речевого поведения в конфликтной ситуации общения : автореф. дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.19. Орёл, 2004. 20 с.

60. Гурочкина А. Г. Манипулирование в лингвистике. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. 2003. С. 136–141.

61. Давидова Т. В. Мовленнєві акти негативної оцінки адресата в німецькомовному діалогічному дискурсі. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2015. № 4. С. 49–54.

62. Данилова Р. Р. Категория оценки как способ выражения антропоцентризма в лингвистике. *Вестник ТГГПУ*. № 1 (23). 2011. С. 137–139.

63. Дейк ван Т. А., Кинч В. Макростратегии. Язык. Познание. Коммуникация. М. : *Прогресс*, 1989. С. 41–67.

64. Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. Б. : БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. 308 с.

65. Добровольская М. Б. Ирония как средство выражения имплицитной оценки в дискурсе. *Вариативность в языке и речи : тезисы докл. Междунар. науч. конф., Минск, 4–5 апр. 2019 г.* / редкол. : Л. М. Лещёва (отв. ред.) и др. Минск : МГЛУ, 2019. С. 74–75.

66. Добровольская М. Б. Методология исследования имплицитной оценки. *Лингвистика, лингводидактика, лингвокультурология: актуальные вопросы и перспективы развития : материалы III Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 14–15 марта 2019 г.* / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: О. Г. Прохоренко (отв. ред.) и др. Минск : БГУ, 2019. С. 61–66.

67. Добровольська М. Б. Імпліцитна оцінка як складова конфронтаційної стратегії та тактики її реалізації. *Філологія у сучасному світі : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27–28 серпня 2021 р.* Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 31–32.

68. Добровольська М. Б. Імпліцитна оцінка як складова кооперативної стратегії і тактики її реалізації. *Philological Sciences / "Colloquium-journal"*. 2021. № 27 (114). С. 63–66.

69. Добровольська М. Б. Категорія оцінки як предмет лінгвістичних досліджень. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. № 74. С. 30–35.

70. Добровольська М. Б. Метафора та метонімія як засоби вираження імпліцитної оцінки. *Тиждень науки – 2019. Гуманітарний факультет: Матеріали наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 15–19 квітня 2019 р.* Запоріжжя : ЗНТУ, 2019. С. 149–151.

71. Добровольська М. Б. Підходи до трактування дискурсу в сучасних мовознавчих студіях. *Науковий вісник ДДПУ ім. І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): Збірник наукових праць*. Дрогобич, 2018. № 10. С. 32–34.

72. Добровольська М. Б. Поняття імпліцитності та імпліцитної оцінки в лінгвістиці. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»: Збірник наукових праць*. № 5. Львів, 2019. С. 55–59.

73. Добровольська М. Б. Риторичне питання як засіб вираження імпліцитної оцінки. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : тези доповідей XVIII наук. конф. з міжн. уч. 1 лютого 2019, м. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 41–43.

74. Добровольська М. Б. Роль пресупозиції у виявленні імпліцитної оцінки. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. № 75. С. 30–35.

75. Добровольська М. Б. Ситуація оцінки з низьким рівнем імпліцитності в англійськомовному художньому дискурсі. *Science and Education a New Dimension*. VIII (64). Issue 216, 2020, Feb. С. 15–17.

76. Добровольська М. Б. Ситуація оцінки з середнім ступенем імпліцитності. *Іноземна філологія у XXI столітті* : тези доповідей XII міжн. наук. конф., м. Запоріжжя, 6 листопада 2020 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. С. 38–40.

77. Долинин К. А. Имплицитное содержание высказывания. *Интерпретация текста*. М. : Академия, 2007. 124 с.

78. Доля І. В. Когнітивний та комунікативно-прагматичний аспекти формування оцінки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / гол. ред. Н. Л. Іваницька*. Вінниця : Планер, 2014. Вип. 20. С. 94–98.

79. Ермакова Е. В. Многоаспектность проблемы имплицитности: имплицитность в языке и речи. *Известия Саратовского университета*. 2009. Т. 9. *Серия: Социология. Политология*. 2009. Вип. 1. С. 58–61.

80. Ерманова Б. Б. Коммуникативные стратегии и тактики прерывания речевого общения в английской коммуникативной культуре. *Политическая лингвистика*. 2014. № 2 (48). С. 223–228.

81. Еромейчик Т. В. Манипулятивный потенциал имплицитной оценки в рекламном дискурсе (на материале англоязычной

рекламы и русскоязычной рекламы Беларуси). *Вестник БДУ. Серия 4*. 2008. № 1. С. 53–56.

82. Ершова В. Е. Отрицание и отрицательная оценка как составляющие речевого конфликта: их функции и роль в конфликтном взаимодействии. *Вестник томского государственного университета. Филология*. 2011. С. 12–15.

83. Євсєєва Г. П., Баранник О. Ю. Односкладні номінативні та неповні речення як виразні стилістичні засоби мови роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2015. Вип. 16. С. 169–174.

84. Жаботинська С. А. Семантика іллокуції: лінгвокогнітивний ракурс (на матеріалі англomовного мовленнєвого акту докору). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 70. С. 185–203. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2019.70.9777>

85. Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : БАО, 2011. 992 с.

86. Заграевская Т. Б. Категория «оценка», ее статус и вербализация в современном английском языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Пятигорск, 2006. 298 с.

87. Зайченко Ю. О. Конотація як лінгвістичне явище: дефініція, типологія, властивості та структура. *Science and Education a New Dimension. Philology*. VII (61). Issue 210. 2019 Nov. С. 81–85. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-210VII61-16>

88. Иванова И. П., Буракова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. М. : Высш. школа, 1981. 285 с.

89. Ивин А. А. Импликации и модальности. М. : ИФРАН, 2004. 128 с.

90. Іванишин Н. Я. Ознаки імпліцитності як мовної категорії. *Лінгвістичні студії : зб. наукових праць / Донецький нац. ун-т. Донецьк : ДонНУ, 2011. Вип. 22. С. 12–17.*

91. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.

92. Ігнатенко Д. Є. Фразеологічні одиниці на позначення інтенсивності дії та стану в англійській, німецькій, російській та українській мовах : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.17. Вінниця, 2018. 257 с.

93. Ідзьо М. В. Мовні засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.03. Київ, 2016. 222 с.

94. Кагановська О. М. Риторичне запитання versus концепт: до проблеми асиметрії у когнітивному плані. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 200 річчя Харківської мовознавчої школи. № 635. Харків : Константа, 2004. С. 65–69.

95. Кагановська О. М. Текстові концепти французької художньої прози крізь призму імплікації та експлікації. *Вісник КНЛУ. Серія: Філологія*. 2018. Том 21. № 2. С. 31–43.

96. Калита О. М. Засоби іронії в малій прозі (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : монографія. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 238 с.

97. Камінська М. О. Імпліцитна негативна оцінка в сучасному англomовному діалогічному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2018. 239 с.

98. Камінська М. О. Імпліцитна оцінка у фокусі сучасних дискурсивних досліджень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2015. Вип. 51. С. 204–207.

99. Камінська М. О. Методологічні засади дослідження імпліцитної негативної оцінки мовця у сучасному англomовному діалогічному дискурсі. *Південний архів. Філологічні науки*. Вип. LXXIII. Херсон : ХДУ. С. 101–105.

100. Каньоса П. С. Неповні речення як засіб формування у студентів комунікативних умінь. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2009. Вип. 20. С. 247–251.

101. Каптюрова В. В. Комунікативні стратегії користувачів соціальних мереж та мікроблогів. *Лінгвістика ХХІ століття*. 2013. С. 104–111.

102. Карасик В. И. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс : сб. науч. тр. Волгоград, 2000. 228 с.

103. Кардаш Л. В. Імплікація як особливий спосіб передачі інформації. *Молодий вчений*. 2014. № 12 (1). С. 217–220.

104. Кильмухаметова Е. Ю. Риторические вопросы как косвенные речевые акты (на материале французского языка). *Вестник ТГПУ*. 2006. Выпуск 4 (55). Серія: Гуманитарные науки (Филология). С. 77–82.

105. Кириллова Н. Н. Коммуникативные стратегии и тактики с позиции нравственных категорий. *Вестник НГТУ им. Р. Е. Алексеева*.

«Управление в социальных системах. Коммуникативные технологии». 2012. С. 26–33.

106. Киричук Л. М. Маніпулятивний потенціал імпліцитної оцінки в рекламі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна.* 2012. Вип. 26. С. 126–127.

107. Кітаєва Т. М. Комунікативні стратегії і тактики мовленнєвої поведінки адресанта. *Лінгвістичні студії.* 2014. Вип. 28. С. 110–117.

108. Клименко І. В. Явище еліпса як спосіб економії мовних засобів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* 2009. Вип. 20. С. 263–266.

109. Клочко Л. И. Высказывания похвалы в коммуникативно-деятельностной парадигме общения (на материале англ. яз.) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Сумы, 2003. 193 с.

110. Коваль Т. Л. Експресиви як безпосередній засіб репрезентації експресивної функції мови. *Актуальні проблеми слов'янської філології.* 2011. Вип. XXIV. Ч. 2. С. 468–476.

111. Ковчак В. О. Дискурс як чинник суспільного здійснення людини. *Гілея: науковий вісник.* 2015. Вип. 97. С. 203–207.

112. Колодяжна К. В. Прагматичне транспонування непрямого мовленнєвого акту глузування. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки.* 2016. Вип. 10. С. 52–57.

113. Колшанский Г. В. Контекстная семантика. М. : Наука, 1980. 154 с.

114. Комунікативно-прагматичні аспекти мовлення : конспект лекцій для студентів факультету лінгвістики на пряму підготовки 6.020303 «Філологія» / уклад. О. В. Дзикович. Київ : НТУУ «КПІ», 2015. 85 с.

115. Конєва М. З. Оцінка у фокусі функціонально-комунікативної парадигми. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2014. № 78 (1124). С. 126–131.

116. Копнина Г. А. Речевое манипулирование : учебное пособие. М. : Флинта, 2008. 176 с.

117. Корольов І. Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia linguistica.* 2012. Вип. 6 (2). С. 285–305.

118. Корольова В. В., Попова І. С. Стратегічний потенціал учасників драматургійної комунікації. *Journal "Ukrainian sense".* 2018. С. 254–263.

119. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах 2001 року : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01, 10.02.02. Харків, 2001. 32 с.
120. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 345 с.
121. Кравець О. Мова жестів у художніх творах. *Професійна підготовка майбутніх спеціалістів у загальноєвропейському мовному контексті: проблеми та перспективи* : матеріали студентської наукової інтернет-конференції (Вінниця, 24 листопада 2016 року) / гол. ред. Т. І. Ямчинська. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 95–96.
122. Кравченко А. В. Когнитивная лингвистика сегодня: интеграционные процессы и проблема метода. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1 (001). С. 37–52.
123. Кравченко А. В. О традициях, языкознании и когнитивном подходе. *Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство* : сб. научн. тр. Москва, 2009. С. 51–65.
124. Кравченко Н. К. Интегративний метод і супутні методики дискурс-аналізу, 2014. 51 с.
125. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык. М. : Новое литературное обозрение, 2002. 592 с.
126. Крисанова Т. А. Когнітивна метафора і когнітивна метонімія гніву в англomовному кінодискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. № 2. С. 109–116.
127. Крисанова Т. А. Принципи когнітивної прагматики у вивченні дискурсивної актуалізації емоцій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романогерманська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2013. № 1071. Вип. 75. С. 25–30.
128. Крисанова Т. А. Актуалізація негативних емоцій в англomовному кінодискурсі: когнітивно-комунікативний і семіотичний аспекти : дис. ... д-ра. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2020. 542 с.
129. Крысин Л. П. Гипербола в русской разговорной речи. *Русское слово, свое и чужое: Исследования по современному русскому языку и социолингвистике*. М., 2004. С. 244–261.
130. Кубрякова Е. С. О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный». *Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2001. В. 1. С. 4–10.

131. Кузенко Г. М. Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості емотивних висловлювань негативної оцінки (на матеріалі англomовного художнього дискурсу) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Миколаїв, 2006. 211 с.

132. Кузнецова Г. В. Алюзія як лінгвістичне явище. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. Вип. 9. С. 89–91.

133. Куликова Л. А. Текст і дискурс як фігури комунікації. *Часово-просторова і вікова специфіка німецькомовного тексту* : мат. всеукр. наук.-пр. інтер.-конф. Мелітополь, 2017. URL: <https://nimfilmdpu.mozello.com/vseukranska-nternet-konferencija/movoznavstvo/params/post/1336872/> (дата звернення: 14.10.2021).

134. Лайчук О. М. *Трактування еліпсису у сучасній лінгвістиці. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації* : VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців за міжнародної участі. 2014. С. 3–5.

135. Лещенко Г. В. Категорія напруженості в англomовному гостросюжетному оповіданні: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. Харків, 2018. 457 с.

136. Леснова В. В. Засоби вираження лінгвістичної категорії оцінки в українських прислів'ях. *Лінгвістика*. 2012. № 3 (27). Ч. I. С. 138–146.

137. Лисоченко Л. В. Высказывания с имплицитной семантикой (логические, языковые и прагматические аспекты). Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского университета, 1992. 48 с.

138. Литвяк О. В. Импліцитные смыслы как способ формирования ценностно-семантического поля художественного текста. *Scientific Cooperation Center "Interactive plus"*. ГБОУ ВО РК «Крымский инженерно-педагогический университет» г. Симферополь, Республика Крым. 2011. С. 1–5.

139. Лут К. А. Засоби вираження негативної оцінки в англomовному економічному дискурсі. Типологія та функції мовних одиниць. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2016. № 2. С. 96–105.

140. Лут К. А. Гіпербола як засіб прагматичного впливу в англomовному економічному дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. Вип. 6 (1). С. 57–60.

141. Лызлов А. И. Оценка и языковые способы ее выражения в поговорках : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Московский государственный областной университет. М., 2009. 172 с.
142. Максимова Н. В. «Чужая речь» как коммуникативная стратегия : монография. М. : Издательский центр РГГУ, 2005. 317 с.
143. Малиновський Е. Ф. Когнітивно-комунікативний підхід до дослідження повтору як лінгвістичного явища. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. № 56. С. 118–121.
144. Малова Н. Е. Лингвокогнитивные категории «Имплицитность» и «Подтекст». *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение*. 2012. № 2. С. 211–214.
145. Марченко Т. В. Еволюція поглядів на неповне речення. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Філологія. Мовознавство*. 2009. Т. 105. Вип. 92. С. 79–85.
146. Масленникова А. А. Импликация как один из способов организации текста. *Вестник Ленинградского ун-та. История, язык, литература*. Вып. 9. 1985. С. 109–112.
147. Маслова Т. Б. Принципи класифікації комунікативних стратегій. *Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015)* : матеріали II Міжнародної наукової конференції / відп. ред. Н. Я. Яцків ; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2015. С. 81–85.
148. Маслова В. А. Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста. Минск : Высшая школа, 1997. 135 с.
149. Маслюк М. Г. Виокремлення типів імплікатур в українській та англійській мовах. *Science and Education a New Dimension. Philology: [journal by the support of Society for Cultural and Scientific Progress of Central and Eastern Europe] / editor-in-chief Dr. Xénia Vámos*. Budapest, 2014. II (7). Issue 34. С. 67–70.
150. Матушевська Н. В. Мовна маніпуляція як різновид маніпулятивного впливу. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури* : матеріали онлайн-конференції. 2016. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/> (дата звернення: 21.11.2021).
151. Мельник О. М. Лінгвальні та паролінгвальні засоби актуалізації егоїзму комуні кантів (на матеріалі англійської художньої прози ХХ–ХХІ століть) : дис. к-та филол. наук : 10.02.04. Луцьк-Запоріжжя, 2017. 230 с.

152. Мельниченко Г. В., Давидюк І. К. Лінгвостилістичні засоби реалізації іронії в оповіданнях Гектора Манро. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна.* Острог : Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 67. С. 199–202.

153. Михальченко М. М. Внутрішньотекстова градація оцінки: комунікативнопрагматичні функції : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2010. 20 с.

154. Монастирьова Л. В. Комунікативні стратегії переконання як одна з характеристик мовної особистості лідера. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Том 31 (70). № 4. Ч. 1. С. 176–180. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-1/32>

155. Морозова І. Б., Новачли С. М. Відкритий фінал як особливий тип імплікації у художньому творі. *Development of scientific and practical approaches in the era of globalization* : II Международная научно-практическая конференция. Бостон, США. 2020. С. 185–189.

156. Наумук О. В. Мовні засоби вербалізації поради: когнітивний та комунікативний аспекти : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2012. 211 с.

157. Нефёдова Л. А. Когнитивно-деятельностный аспект имплицитной коммуникации. Челябинск : Челяб. гос. ун-т, 2001. 151 с.

158. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики : учебное пособие. 2-е издание, дополненное и исправленное. СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. 819 с.

159. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения : учеб. пособие. М. : Высшая школа, 1988. 168 с.

160. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 19 с.

161. Островська О. М. Кореляція категорії оцінки з іншими категоріями художнього тексту. *Сучасні дослідження з іноземної філології.* 2014. Вип. 12. С. 149–153.

162. Павлова Л. В., Тарасова Г. С. Комунікативні стратегії і тактики в англomовному політичному медіадискурсі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2018. Том 29 (68). № 3. С. 55–60.

163. Патен І. М. Прагматичний аспект значення фразеологічних одиниць з семантикою пересування (у структурі української,

російської, польської та англійської мов). *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2014. С. 52–58.

164. Петрина Х. В. Маніфестація засобів вираження алюзій в українських модерних художніх текстах: алюзійна маркованість. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. Вип. 24 (1). С. 56–59.

165. Петрушова Н. В. Поняття пресупозиції та її типологія у прагмалінгвістиці. *Філологічні науки*. 2013. № 15. С. 87–95.

166. Пітель В. І. Морфологічне маркування незакінчених нечленованих речень сучасної української мови. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 20–21. С. 74–77.

167. Почепцов Г. Г. Избранные труды по лингвистике : монография. Винница : Нова книга, 2013. 560 с.

168. Приходько Г. І. Категорія оцінки в контексті зміни лінгвістичних парадигм : монографія. Запоріжжя : Кругозір, 2016. 200 с.

169. Приходько Г. І. Мовленнєві акти оцінки в загальній типології мовленнєвих актів. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Германська філологія*. 2015. Вип. 740–741. С. 189–192.

170. Приходько Г. І. Оцінка і комунікація : посіб. для студентів та аспірантів. Вінниця : Нова Книга, 2013. 168 с.

171. Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2001. 362 с.

172. Приходько Г. І. Оцінка як об'єкт лінгвістики: когнітивно-комунікативний аспект дослідження. *Львівський філологічний часопис*. 2017. № 2. С. 66–70.

173. Пушкирева Н. В. Подтекст в художественном тексте, его семантика и лингвистические средства выражения. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 9: Филология. Востоковедение. Журналистика*. 2009. С. 59–65.

174. Рикун І. П. Підтекст як форма вираження «чужого слова». *Питання літературознавства*. 2002. Вип. 9. С. 47–52.

175. Ротова Н. В. Роль власної назви в характеротворенні та формуванні імпліцитної оцінки зображуваних подій (за творами І. Сенченка). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. 2014. № 1107. Вип. 70. С. 157–160.

176. Рябцева Н. К. Язык и естественный интеллект. Рос. акад. наук, Ин-т языкознания. Москва : Academia, 2005. 639 с.

177. Сальникова Ю. А. Проблема оценочных речевых актов в лингвопрагматической концепции. *Вестник Приамурского государственного университета им. Шолом-Алейхема. Серия 1: Гуманитарные науки.* 2009. № 1 (2). С. 110–116.

178. Седых А. П., Куган Е. И. Комуникативно-когнитивные особенности художественного дискурса и наука о языке. Научный результат. *Вопросы теоретической и прикладной лингвистики.* 2015. Том 1. Вып. № 4. С. 61–66.

179. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

180. Сердюк Е. Н. К проблеме определения признаков художественного дискурса. *Культура народов Причерноморья.* 2012. № 226. С. 85–87.

181. Серякова И. И. Типология невербальных знаков коммуникации. *Science and Education a New Dimension. Philology.* 2014. II (5). Issue. 28. С. 84–89.

182. Серякова И. И. Лінгвістичний аспект невербальної поведінки. *Наука і сучасність.* 2000. Вип. 1. Ч. 2. С. 241–250.

183. Серякова И. И. Семіозис невербальних знаків комунікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія.* 2013. Т. 16. № 2. С. 121–126.

184. Сидоренко А. В. Типы имплицитного содержания в современном российском рекламном дискурсе : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Башкирский государственный университет. Уфа, 2012. 26 с.

185. Синиця А. Логіко-філософський аспект теорії «мовленнєвих актів». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2008. № 607. Філософські науки. С. 16–21.

186. Сиссоко Дуга. Имплицитность как способ актуализации смысла в художественном тексте : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Государственный институт русского языка имени А. С. Пушкина. Москва, 2002. 128 с.

187. Ситдикова Ф. Б. Способы передачи имплицитной информации в татарском литературном языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / Институт языка, литературы и искусства им. Г. Ибрагимова Академии наук Республики Татарстан. Казань, 2007. 200 с.

188. Ситник І. В. Дискурс в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2020. № 46 (2). С. 123–126.

189. Сітко А. В., Струк І. В. Комунікативне навантаження риторичних запитань (на матеріалі англомовної художньої прози). *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Вип. 9 (1). С. 231–235.

190. Скриннік Ю. С. Імплицитна оцінка комунікантів при асиметричному типі рольових відносин. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. № 30. 2016. С. 164–177.

191. Соловйова Л. Ф. Вираження аксіологічних категорій у сучасній англійській мові (атрибутиви, предикативи і релятиви оцінки) : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Харків, 2000. 22 с.

192. Сологуб Л. В. Роль комунікативних стратегій і тактик в лінгвістиці. *Сборник научных докладов: Общества знаний*. 2014. С. 28–33.

193. Солощук Л. В. Принцип ідентифікаційної взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації в англомовному діалогічному дискурсі. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 24. С. 282–286.

194. Солощук Л. В., Скриннік Ю. С. Стратегії оперування соціальними ролями у сучасному англомовному дискурсі. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. VI (52). Issue 177. С. 64–68.

195. Старикова Е. Н. Имплицитная предикативность в современном английском языке. Киев : Вища школа, 1974. 254 с.

196. Стефанова Н. О. Етносеміотрична параметризація аксіо-концептосфер у британській та українській лінгвокультурах : дис. ... д-ра. філол. наук : 10.02.17, 10.02.2. Київ, 2020. 564 с.

197. Сторожева Е. М. Коннотация и ее структура. *Вестник ЧелГУ*. 2007. № 13. С. 113–118.

198. Сухорольська С. М., Федоренко О. І. Методи лінгвістичних досліджень : навч. посібник для студентів, аспірантів і науковців. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 378 с.

199. Тер-Григорьян М. Г. Рівневе вираження оцінки в усному англомовному дискурсі (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2009. 21 с.

200. Тихомиров С. А. Гипербола в градуальном аспекте : 10.02.01. автореф. дис. ... канд. філол. наук. М., 2006. 24 с.

201. Тюпа В. И. Диалог согласия. *Новый филологический вестник*. 2005. Вып. № 1. С. 31–35.

202. Фреге Г. Смысл и денотат. *Семиотика и информатика*. М., 1977. № 8. С. 185.

203. Фролова І. Є. Конфронтація як різновид міжособистісної взаємодії. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. № 928. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2010. Вип. 63. С. 68–74.

204. Фролова І. Є. Дискурсивна стратегія як організуючий конститuent вербально-соціальної інтеракції. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2009. № 3. С. 242–249.

205. Хаботнякова П. С. Типологія мовленнєвих актів і прагматичних ефектів у сучасній когнітивно-прагматичній парадигмі (на матеріалі творів Френка Перетті). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. № 4. 2017. С. 104–107.

206. Хараман Н. О. Порівняння в образній системі «Щоденника» Олександра Довженка. *Філологічні студії*. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Вип. 9. 2013. С. 626–631.

207. Хидекель С. С., Кошель Г. Г. Природа и характер языковых оценок. *Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака*. Воронеж, 1983. С. 11–16.

208. Хірочинська О. І. Проблема еліпсису та еліптичних речень у сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. *Філологічні науки*. *Мовознавство*. 2012. № 22. С. 19–22.

209. Холявко І. В. Засоби експресивності в українських мовознавчих наукових статтях. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2020. № 8. С. 185–190. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.29>

210. Чекулай І. В. Эгоцентризм как существенное свойство оценочной категоризации. *Язык и интеллектуальный мир человека: материалы международной научной конференции*. Архангельск : Изд-во Архангельского гос. тех. ун-та, 2004. С. 81–82.

211. Червона О. С. Функціонування дієслівних перифраз у мовленнєвому акті «менасив» (на матеріалі італомовного побутового дискурсу). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2015. Вип. 27. С. 476–484.

212. Шевченко І. С. Речево́й акт как единица дискурса: когнитивно-прагматический подход. *Тверской лингвистический меридиан : сб. научн. статей*. Вип. 7: В мире языка. Тверь : Твер. гос. ун-т, 2007. С. 69–80.

213. Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики. Мова. Людина Світ. До 70-річчя проф. М. Кочергана : зб. наук. статей / відп. ред. У. О. Тараненко. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 148–156.

214. Шевченко І. С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : кол. монографія / під загальн. ред. І. С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. С. 105–117.

215. Шило С. Б. Комунікативні стратегії і тактики впливу в політичному дискурсі (на матеріалі промови П. Порошенка на прес-конференції «Виклики – 2018»). *Лінгвістика : зб. наук. пр. / за ред. проф. К. Д. Глуховцевої*. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2018. № 1 (38). С. 154–163.

216. Шиманович Г. М. Метафора як когнітивний механізм номінації та її роль у мовній картині світу. *Культура народів Причорномор'я*. № 107. 2007. С. 35–38.

217. Шкіцька І. Ю. Епітети, порівняння, антитеза як засоби інтенсифікації маніпулятивного впливу. *Лінгвістичні дослідження*. 2011. Вип. 32. С. 249–255.

218. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивна стратегія позитиву : специфіка та місце серед інших комунікативних стратегій. *Мова і культура : наук. видання*. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго. 2009. Вип. 12. Т. II (127). С. 42–49.

219. Шульжук Н. В. Особливості функціонування неповних речень у структурі діалогічної єдності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2012. Вип. 31. С. 114–116.

220. Шутова О. А. Категорія оцінки в научно-популярному дискурсі. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серія: Филология. Социальные коммуникации*. 2013. Том 26 (65). № 1. С. 75–79.

221. Щербакова О. Л. Дискурс і текст як об'єкти лінгвістики. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки*. 2014. Кн. 2. С. 294–297.

222. Ячкова О. В. Языковые средства, реализующие стратегии кооперации и конфронтации в реалии-шоу (на материале немецкого языка). *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. 2008. С. 401–405.

223. Alba-Juez L. & Alba-Juez F. Identity, Evaluation, and Differential Equations. *Pragmatics and Cognition*. 2012. P. 570–592. DOI: 10.1075.

224. Al-hindawi F. H., Saffah M. Pragmatics and Discourse Analysis. *Journal of Education and Practice*. 2017. Vol. 8. № 19. P. 93–107.

225. Bach K. Conversational Implicature. *Mind and Language*, 1994. P. 124–162. DOI <https://doi.org/10.1111/j.1468-0017.1994.tb00220.x>

226. Bach K. Semantics versus pragmatics. Oxford University Press. 2005. 1544 p.

227. Baider F., Cislaru G. Linguistic approaches to emotion in context. *Linguistic Approaches to Emotions in Context*. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. 2014. P. 1–20.

228. Bara B. G. Cognitive Pragmatics. The Mental Processes of Communication. *Intercultural Pragmatics*. 2011. P. 443–485. DOI: 10.1515/IPRG.2011.020

229. Barcelona A. Introduction: the cognitive theory of metaphor and metonymy Metaphor and Metonymy at the Crossroads. *A Cognitive Perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2000. P. 1–28. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110894677.1>

230. Barker S. Truth and Conventional Implicature. *Mind*. 2003. № 112 (445). P. 1–33.

231. Baxtiyorovna R. M. The Concept of discourse in modern linguistic. *Research Jet Journal of Analysis and Inventions*. 2021. Vol. 2. № 7. P. 6–13. DOI: <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/D28MF>

232. Blakemore D. Understanding Utterances. An Introduction to Pragmatics. Cambridge : Oxford, UK, 1992. 204 p.

233. Blitvich P. G. C., Sifianou M. Im/politeness and discursive pragmatics. *Journal of Pragmatics*, 2019. P. 91–101.

234. Carston R. Implicature, explicature and truth-theoretic semantics. *Mental Representation: Interface Between Language and Reality*. N. Y., 1988. P. 155–158.

235. Carston R. Linguistic Meaning, Communicated Meaning and Cognitive Pragmatics. *Mind and Language*. 2002. № 17 (1-2). P. 127–148.

236. Carston R. Truth-conditional Content and Conversational Implicature. *The Semantics/Pragmatics Distinction*. Stanford: CSLI. 2004. P. 65–100.

237. Claridge C. Hyperbole in English: A corpus-based study of exaggeration. Cambridge, 2011. 302 p.

238. Cognitive Pragmatics. Handbooks of Pragmatics: ed. by Hans-Jörg Schmid. Vol. 4. Berlin/New York, 2012. 648 p.

239. Croft W. *Cognitive linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 356 p.
240. Cruse A. *Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburg : Edinburgh University Press, 2006. 205 p.
241. De Fina A., Georgakopoulou A. *The Cambridge Handbook of Discourse studies*. Cambridge University Press, 2020. 762 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108348195>
242. Devitt M., Hanley R. *Blackwell Guide to the Philosophy of Language*. Oxford, UK, 2006. 457 p.
243. Dobrovol'ska M. The Problem of implicitness in linguistics. *The 1-st. Young Researchers' International Web Conference "Language, Culture, Communication in the Expanding Intellectual Space"*, March 20, 2019. Czestochowa – Zaporizhzhia – Lviv, 2019. P. 100–102.
244. Evans V. *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh, 2006. 851 p.
245. Fauconnier G. Mental spaces: conceptual integration networks. *Cognitive linguistics: basic readings*. Walter de Gruyter GmbH & Co. KG. 2006. P. 303–371.
246. Fillmore Ch. Types of lexical information. *Studies in syntax and semantics* / ed. by F. Kiefer. Dordrecht. Holland, 1969. P. 109–137.
247. Foolen Ad P. Expressives. *The Routledge Handbook of Semantics*, ed. by Leon de Stadler and Christoph Eyrich. *London and New York: Routledge*. 2016. P. 473–490.
248. Forcevilles C. Non-Verbal and Multimodal Metaphor in a Cognitivist Framework: Agendas for Research. Forcevilles, Charles and Eduardo Urios-Aparisi (eds.). *Multimodal Metaphor. Applications of Cognitive Linguistics*. Vol. 11. Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2009. P. 19–42. DOI: 10.1515/9783110197761.5.379
249. Freeden M. Discourse, concepts, ideologies: Pausing for thought. *Journal of Language and Politics*. 2021. P. 47–61. DOI: 10.1075/jlp.20051.fre
250. Georgakopoulou A. *Discourse analysis: An introduction*. Edinburgh University Press, 2019. 211 p.
251. Giannoni S. Negative Evaluation in Academic Discourse. A Comparison of English and Italian Research Articles. *Linguistica e Filologia*. 2005. № 20. P. 71–99. DOI: 10.6092/LEF_20_P71
252. Givon T. *Context as other minds: The pragmatics of sociality, cognition and communication*. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2005. 283 p.

253. Grice H. P. *Logic and Conversation. Studies in the Way of Words.* Cambridge (Mass.), L. : Harvard Univ. Press, 1991. P. 22–40.

254. Grice H. P. *Meaning. Readings in the philosophy of language.* Englewood, 1971. P. 436–444.

255. Grice H. P. Presuppositions and conversational implicature. *Radical Pragmatics.* N. Y., 1981. P. 183–198.

256. Habermas J. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy,* Massachusetts, 1996. 631 p.

257. *Handbooks of Pragmatics:* ed. by Hans-Jörg Schmid H.-J. De Gruyter Mouton, Berlin/New York, 2012. Vol. 4. 648 p.

258. Hart C. *Cognitive Linguistic Approaches to Text and Discourse: From Poetics to Politics,* Edinburgh : Edinburgh University Press, 2022. 224 p. DOI <https://doi.org/10.1515/9781474450003>

259. Haugh M. The intuitive basis of implicature. *Relevance theoretic implicitness versus Gricean implying. Pragmatics.* 2002. Vol. 12:2. P. 117–134. DOI: 10.1075/prag.12.2.01hau

260. Haugh M., Jaszczolt K. M. Speaker intentions and intentionality. *Cambridge Handbook of Pragmatics.* Cambridge, 2012. P. 87–112. DOI: 10.1017/CBO9781139022453.006

261. Hnatiuk L. Different Implicit Means in the Hinting Strategy. To the Problem of Implicitness in Modern Linguistics (On the Material of English Language). *Лінгвістичні студії.* 2016. Вип. 31. С. 39–42.

262. Hunston S. *Corpus approaches to evaluation: phraseology and evaluative language.* London : Routledge, 2011. 212 p.

263. Jackendoff R. *Semantics and cognition.* Cambridge, 1983. 283 p.

264. Johnston B. *Discourse analysis.* Third edition. Hobocen, NJ : John Wiley&Sons, 2018. 290 p.

265. Joty S., Carenini G. Discourse analysis and its applications. *In Proceedings of the 57th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: Tutorial Abstracts.* 2019. P. 12–17. DOI: 10.18653/v1/P19-4003

266. Kecskes I. The paradox of communication. Socio-cognitive approach to pragmatics. *Pragmatics and Society.* 2010. Vol. 1.1. P. 50–73.

267. Kecskes I., Zhang F. Activating, seeking and creating common ground. A socio-cognitive approach. *Pragmatics and Cognition.* 2009. Vol. 17:2. P. 331–355. DOI: 10.1075/p&c.17.2.06kec

268. Kholboboieva A. S. The Concept of Discourse and its Definition. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies (IJPSAT).* 2020. Vol. 20. № 2. P. 126–128. DOI: 10.52155

269. Kopytko R. Relation in pragmatics: a theoretical introduction. *RASK*. 2003. Issue 18. P. 93–114.

270. Kyseliuk N., Hubina A., Martyniuk A., & Tryndiuk V. Non-verbal means of communication in the representation of the emotional state of joy in modern English fictional discourse. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 2020. Article 2284. № 20. DOI: <https://doi.org/10.11649/cs.2284>

271. Lachlan Mackenzie J. *Emotion in Discourse*. John Benjamins Publishing Company, 2019. 397 p. DOI: 10.1075/pbns.302

272. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live by*. Chicago : CUP, 1980. 242 p.

273. Leathers Dale G. *Successful nonverbal communication: principles and applications*. Allyn & Bacon, 2008. 401 p.

274. Malrieu J.-P. *Evaluative semantics*. London : Longman, 2002. 329 p.

275. Malyuga E. N. *Functional approach to professional discourse exploration in linguistics*. Springer, 2020. 335 p.

276. Martin J. R. *The language of evaluation : appraisal in English*. London & New York, 2006. 291 p.

277. Mendoza F. J. R., Masegosa A. G. *Cognitive modeling: a linguistic perspective*. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2014. 260 p.

278. Newby G. B. *Cognitive Space and Information Space*. *Journal of the American Society for Informational Science and Technology Archive*. 2001. Vol. 52. P. 1026–1048.

279. Oakley T., Hougaard A. *Mental Spaces in Discourse and Interaction*. Amsterdam : John Benjamins, 2008. 262 p. DOI: 10.1075/pbns.170

280. Phillips N., Hardy C. *What Is Discourse Analysis? In N. Phillips and C. Hardy Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. Thousand Oaks, CA : Sage, 2002. P. 1–18.

281. Rashidova M. B. *The Concept of Discourse in Modern linguistic*. *Research Journal of Analysis and Inventions*. 2021. Vol. 2, № 7. P. 6–13. DOI <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/D28MF>

282. Rodríguez-Vergara D. *The Importance of Discourse Studies in Linguistics, Language Teaching and Translation*. *US-China Foreign Language*, 2018. Vol. 16, № 6. P. 297–310. DOI: 10.17265/1539-8080/2018.06.001

283. Roth W.-M. On Meaning and Mental Representation: A Pragmatic Approach. Rotterdam, 2013. 227 p.

284. Ruiz de Mendoza F. Conceptual complexes in cognitive modeling. *Spanish Journal of Applied Linguistics*, 2017. № 30 (1). P. 297–322. DOI: <https://doi.org/10.1075/resla.30.1.12rui>

285. Saragih A., Saragih M. Discourse Analysis: (A Study On Discourse Based On Systemic Functional linguistic theory). UMSU Press, 2021. 223 p.

286. Schmitz H.-C. Accentuation and Interpretation. Palgrave Studies in Pragmatics, Language and Cognition, New York : Palgrave Macmillan, 2008. 235 p.

287. Searle J. R. A classification of illocutionary act. *Language in society*. 1976. № 5 (1). P. 1–23.

288. Searle J. R. Making the Social World: The Structure of Human Civilization. Oxford University Press, NY, 2010. 224 p.

289. Searle J. Speech acts: an essay in the philosophy of language. Cambridge University Press, 1969. 203 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173438>

290. Spitzmüller J. Discourse as a 'linguistic object': methodical and methodological delimitations. *Critical Discourse Studies*, 2011. № 8 (2). P. 75–94. DOI: <https://doi.org/10.1080/17405904.2011.558680>

291. Schiffrin D. The introduction. The handbook of discourse analysis: ed. by D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton. Oxford, 2001. P. 1–10.

292. Taylor C., Marchi A. Corpus approaches to discourse. Routledge, 2018. 57 p.

293. Temmerman M. Linguistic discourse analysis as a tool for analyzing political communication. *PCS*, 2016. P. 119–142. DOI: <https://doi.org/10.3224/pcs.v7i1-2.07>

294. Tenbrink T. Cognitive discourse analysis: Accessing cognitive representations and processes through language data. *Language and Cognition*. 2015. Vol. 7. № 1. P. 98–137. DOI: <https://doi.org/10.1017/langcog.2014.19>

295. Tenbrink T. Cognitive discourse analysis: An introduction. Cambridge University Press, 2020. 282 p.

296. Tommaso M. M., Richardson J. E. Discourse and affect. *Social Semiotics*, 2021. Vol. 31. № 5. P. 671–676. DOI: <https://doi.org/10.1080/10350330.2020.1810553>

297. Turnbull W. *Language in Action: Psychological Models of Conversation*. Hove UK, 2003. 249 p.

298. Wang Y. "Language" and "discourse": Two perspectives on linguistic philosophy. *Semiotica*. 2018. № 224. P. 295–312. DOI: <https://doi.org/10.1515/sem-2016-0207>

299. Wilson D., Sperber D. On verbal irony. *Lingua*. 1992. № 87. P. 53–76.

300. Yule G. *Pragmatics* (5th Impression). Oxford University Press, 2000. 285 p.

301. Zienkowski J., Östman J.-O., Jef Verschueren J. *Discursive pragmatics*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia, 2011. 307 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

302. Archer J. *Sons of Fortune*. London : Pan, 2003. URL: <https://www.twirpx.com/file/1841784/> (access date 11.03.2021)

303. Ashley T. *The Little Teashop of Lost and Found*. Transworld Digital. 2017. 425 p.

304. Bowen R. In *Farleigh Field: A Novel of World War II*. Lake Union publishing, Seattle. 2017. 396 p.

305. Brown D. *The Lost Symbol*. Bantam Press, 2009. 528 p.

306. Chesterton G. K. *Father Brown: the complete collection*. Global Grey, 2019. URL: <https://psiqueyeros.files.wordpress.com/2010/04/chesterton-gilbert-k-padre-brown-completo.pdf> (access date 21.05.2020)

307. Christie A. *At Bertram's Hotel. A Miss Marple Mystery*. Harper Collins, 2003. URL: https://www.iisjedinfo.com/wp-content/uploads/2023/01/agatha_christie_-_at_betrans_hotel.pdf (access date 17.11.2020)

308. Christie A. *Murder in Mesopotamia. A Hercule Poirot Mystery*. Harper Collins, 2009. 272 p.

309. Christie A. *The Murder of Roger Ackroyd: A classic Hercule Poirot mystery*. Harper Collins, 2013. 305 p.

310. Christie A. A Caribbean Mystery. A Miss Marple Mystery. Harper Collins, 2016. 240 p.

311. Coe J. The Terrible Privacy of Maxwell Sim. Penguin Books, 2010. 356 p.

312. Cronin A. J. The Citadel. Higher school publishing house. Third edition. M., 1966. 514 p

313. Dreiser T. Sister Carrie. Vintage, 2021. 464 p.

314. Dreiser T. An American tragedy. E-bookarama edition, 2010. URL: <https://ipsjumeira.com/Library/assets/files/An-AmericanTragedy.pdf> (access date 25.05.2020)

315. Fitzgerald F. Scott. Tender in the night. Global Grey, 2021. URL: <https://www.planetebook.com/free-ebooks/tender-is-the-night.pdf> (access date 17.12.2021)

316. French D. Oh dear Silvia. Great Britain: Clays Ltd, 2012. 401 p.

317. Gilbert A. The Act of Roger Murgatroyd. Faber & Faber, 2007. 320 p.

318. Gilbert E. City of girls. Bloomsbury Publishing, 2020. URL: <https://d-pdf.com/book/pdf-download-city-of-girls-by-elizabeth-gilbert-2> (access date 18.12.2021)

319. Hailey A. Airport. Ishi Press, 2015. URL: <https://www.twirpx.com/file/1939811/> (access date 19.11.2021)

320. Hawkins P. The Girl on the Train. Riverhead books, 2015. URL: https://bayanebartar.org/file-dl/library/story/The_Girl_on_the_Train_-_Paula_Hawkins.pdf (access date 10.02.2020).

321. Heller J. Catch-22. Vintage, 2011. URL: <https://d-pdf.com/book/974/read> (access date 09.01.2021).

322. Hemingway E. The Old Man and the Sea. Arrow, 1993. URL: <https://d-pdf.com/book/669/read> (access date 24.04.2020).

323. Kinsey T. E. A quiet life in the country. Thomas&Mercer. 2016. 257 p.

324. London J. Martin Eden. Macmillan and Company, 1913. URL: https://onemorelibrary.com/index.php/en/?option=com_djclassifieds&format=raw&view=download&task=download&fid=9248 (access date 10.04.2021).

325. Maugham W. S. The Moon and Sixpence. The modern library, 1919. URL: <https://ia600207.us.archive.org/7/items/cu31924059126585/cu31924059126585.pdf> (access date 14.10.2021)

326. Mitchell M. Gone with the Wind. eBooks@Adelaide. 2016. URL: <https://ia903006.us.archive.org/16/items/GoneWithTheWindByMarg>

aretMitchell/Gone%20with%20the%20Wind%20by%20Margaret%20Mitchell.pdf (access date 15.03.2021)

327. Moyes J. Night Music. Hodder & Stoughton Canada, 2009. 432 p.
328. Murdoch I. The sandcastle. Penguin Books, 2011. 532 p.
329. Murdoch I. Under the net. Vintage Classics, 2019. 318 p.
330. Newman R. The Company of shadows. Simon&Schuster UK Ltd., 2010. 370 p.
331. Rand A. Atlas shrugged. Plume, 1999. URL: <https://yes-pdf.com/book/4792/read> (access date 23.06.2021)
332. Reekles B. Going the Distance. Kindle Edition. 2020. 366 p.
333. Bowen R. In Farleigh Field. Lake Union Publishing, 2017. 397 p.
334. Sinclair L. Babbitt. Bantam Classics, 1998. 464 p.
335. Steel D. Blue. Bantam press, 2016. 379 p.
336. Tartt D. The Goldfinch. Abacus, 2014. URL: https://www.d-pdf.com/book/the-goldfinch-by-donna-tartt-pdf-download#google_vignette (access date 15.01.2021)
337. Tyler A. A Spool of Blue Thread. Knopf, 2015. URL: <https://www.twirpx.com/file/2030441/> (access date 17.03.2021)
338. Webb K. The English Girl. Orion, 2016. 464 p.
339. Weiner J. Certain Girls. Atria Books, 2008. 404 p.
340. Wharton E. The Reef. Open Road Media, 2021. 246 p.
341. Patchett A. The dutch house. Harper, Bloomburly publishing Plc, 2020. URL: <https://yes-pdf.com/book/3601/read> (access date 15.02.2021)

Наукове видання

Приходько Ганна Іллівна
Добровольська Марина Борисівна

**ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ
ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ
ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ:
ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Монографія

Дизайн обкладинки – В. Савельєва
Технічний редактор – О. Гринюк
Верстка – Ю. Семенченко

Підписано до друку 03.05.2024. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Palatino Linotype. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 9,77. Наклад 300. Замовлення № 0424-030.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво “Liha-Pres”
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.